

# Mentaalista materiaa

**Tieteellinen maailmankuva, mentaalisen ja fyysikaalisen suhde ja  
mentaalinen kausaatio John Searlen biologisessa naturalismissa**

**Vili Lähteenmäki**

**Filosofian pro gradu –tutkielma  
Syyskuu 2001  
Jyväskylän yliopisto  
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian  
laitos**

## **MENTAALISTA MATERIAA**

### **Tieteellinen maailmankuva, mentaalisen ja fysikaalisen suhde ja mentaalinen kausaatio John Searlen biologisessa naturalismissa**

**Vili Lähteenmäki**  
**pro gradu –tutkielma**  
**Syyskuu 2001**  
**Jyväskylän yliopisto**  
**Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos**  
**115 s.**

---

Tutkielma paneutuu John Searlen tietoisuusteoriaan. Sen kolmessa pääluvussa tarkastellaan tieteellistä maailmankuvaa, mentaalisen ja fysikaalisen välistä suhdetta sekä mentaalista kausaatiota. Työn päämääränä on arvioida Searlen teoriaa sen omilla ehdoilla. Toisin sanoen tarkastelu tähtää sen arvioimiseen onnistuuko Searle saavuttamaan ne positiiviset päämäärät, jotka hän itse eksplisiittisesti teorialleen asettaa.

Ensimmäinen varsinainen luku (so. luku 2) käsittelee Searlen näkemystä tieteellisestä maailmankuvasta, jonka artikuloiminen on hänen mukaansa olennainen ennakkoehto tietoisuuden luonnollisen sijan ymmärtämiseksi. Viittaamalla kvanttiteoriaan perustuviin mielenfilosofisiin teorioihin työssä osoitetaan, että käsitys tieteellisestä maailmankuvasta ja sen luomasta perustasta on riittämätön suhteessa Searlen itse sille asettamiin odotuksiin.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan Searlen esittämää nestemäisyysanalogiaa, jonka tarkoituksena tehdä ymmärrettäväksi, miten voimme nähdä tietoisuuden epäproblemaattisesti osana luontoa. Tarkastelemalla tietoisuuden epifenomenalismsin loogista mahdollisuutta, jonka myös Searle itse myöntää, todetaan, että hänen analogiansa epäonnistuu. Se ei kykene tyydyttävästi selittämään millä tavalla mentaaliset ilmiöt ovat suhteessa fysikaaliseen perustaansa. Juuri tämän yhteyden selventämistä voidaan pitää Searlen analogian päämääränä.

Neljäs eli viimeinen pääluke keskittyy arvioimaan onnistuuko Searle teoriansa sitoumukset huomioon ottaen perustelemaan mentaalisen kausaalisesti relevanttina. Hänen mukaansa ei ole mitään syytä epäillä mentaalisten ilmiöiden kausaalista voimaa. Tarkastelun lopputuloksena voidaan kuitenkin pitää, että Searle edustaa monistista kantaa, joka ei yksityiskohtaisesti onnistu luomaan konseptiä siitä, mikä on juuri mentaalisen rooli kausaalisen vaikuttajana. Sen sijaan Searlen teoria vaikuttaa sisältävän sellaisen näkemyksen kausaatiosta, jossa tapahtumilla sinänsä on kausaalista voimaa, ja jossa mentaalisen kausaalinen relevanssi on itse asiassa selityksellistä relevanssia.

**Avainsanat:** John Searle, tieteellinen maailmankuva, mentaalisen ja fysikaalisen suhde, mentaalinen kausaatio, mentaalinen, subjektiivisuus, mieli-ruumis –ongelma, biologinen naturalismi

## Sisälllys

<b>1. Johdanto .....</b>	<b>2</b>
<b>2. Biologinen naturalismi .....</b>	<b>8</b>
<b>2.1. Tieteellinen maailmankuva.....</b>	<b>8</b>
<b>2.2. Tietoisuuden naturalisoiminen.....</b>	<b>11</b>
<b>2.3. Tieteellisen maailmankuvan monimerkityksisyys.....</b>	<b>13</b>
<b>2.3.1. Vaihtoehtoisten lähtökohtien mahdollisuus.....</b>	<b>16</b>
<b>3. Mentaalisen ja fysikaalisen suhde.....</b>	<b>25</b>
<b>3.1. Analogia –argumentti.....</b>	<b>25</b>
<b>3.1.1. Fysikaalisesta mentaalista: kausaatio ja realisaatio.....</b>	<b>29</b>
<b>3.1.2. Mentaalisen redusoitumattomuus.....</b>	<b>33</b>
<b>3.2. Analogia –argumentin kritiikki eli disanalogiset elementit.....</b>	<b>39</b>
<b>3.2.1. Subjektiivisuus ja objektiivisuus.....</b>	<b>44</b>
<b>3.2.1.1. Searlen käsitys fysikaalisesta ja käsitteellinen dualismi .....</b>	<b>50</b>
<b>3.2.2. Chalmersin kritiikki.....</b>	<b>53</b>
<b>3.2.3. Analogian epäonnistuminen .....</b>	<b>56</b>
<b>3.3. Kognitiivinen illuusio ymmärtämisen esteenä .....</b>	<b>60</b>
<b>4. Mentaalinen kausaatio .....</b>	<b>72</b>
<b>4.1. Mentaalinen kausaatio ylideterminaation ongelmana .....</b>	<b>72</b>
<b>4.2. Searlen suhde fysikalismiin .....</b>	<b>75</b>
<b>4.3. Ontologiset tasot .....</b>	<b>80</b>
<b>4.3.1. Yksi-moneen vastaavuus ja supervenienssi.....</b>	<b>85</b>
<b>4.4. Monismi .....</b>	<b>88</b>
<b>4.4.1. Kausaaliset selitykset ja kausaalinen voima .....</b>	<b>94</b>
<b>5. Lopuksi eli johtopäätökset.....</b>	<b>102</b>
<b>Lähteet .....</b>	<b>109</b>

## 1. Johdanto

”But what I really mean is consciousness *qua* consciousness, *qua* mental, *qua* subjective, *qua* qualitative is *physical*, and physical *because* mental” (Searle, 1992)

Tässä työssä tarkastellaan John Searlen mielenfilosofiaa. Hänen työnsä jakaantuu useisiin teemoihin puheakteista ja intentionaalisuudesta kognitiotieteen kritiikkiin ja edelleen perinteiseen mieli-ruumis ongelmaan. Tässä työssä keskityn tarkastelemaan ennen kaikkea mentaalisen ja fysikaalisen suhteeseen liittyvää problematiikkaa. Mielenfilosofiassa Searle on tullut tunnetuksi ennen kaikkea kiivaana kognitiotieteen kriitikkona. Tästä syystä häneen suhtaudutaankin ehkä enemmän juuri kriitikkona kuin teoretikkona, jonka positiivista antia pidettäisiin merkittävänä.

Tämän työn päämääränä on kuitenkin tarkastella Searlen omaa tietoisuusteoriaa ja nimenomaan sen näkemystä mentaalisen ja fysikaalisen suhteesta. Perinteisesti kiista tämän suhteen luonteesta on käyty materialistien ja dualistien välillä. Vedenjakajana on käsitys todellisuuden viimekätisestä rakennusaineesta. Materialistien mukaan mieli on sovittava maailmaan, joka koostuu materiaalisista partikkeleista. Dualismia on perinteisesti kahta lajia, ominaisuus- ja substanssidualismia. Ominaisuusdualistille luonteenomaista on ajatella, että vaikka maailma koostuisikin viimekädessä tiedostamattomista partikkeleista, kuuluu siihen myös redusoitumattomia mentaalisia ominaisuuksia. Substanssidualismi, jota kutsutaan usein myös niin sanotuksi kartesiolaiseksi dualismiksi, väittää, että maailma koostuu kahdesta toisistaan olennaisesti erillisestä metafysisestä kategoriasta – mentaalisesta ja fysikaalisesta.

Materialismin ja dualismin luonnehtiminen näin ylimalkaisesti ei tee oikeutta sellaisille yksittäisille teorioille, joita voidaan pitää näihin leireihin kuuluvina. Tässä yhteydessä tällainen suurpiirteisyys on kuitenkin jopa perusteltua. Searle nimittäin eksplisiittisesti asettuu perinteisten mielenfilosofisten positioiden ulkopuolelle.



Luonteenomaista hänen tietoisuusteorialleen onkin sen suuntautuminen pikemmin kokonaista traditiota kuin yksittäisiä teorioita vastaan.

Louise Antony vertaa Searlen projektia jälkimoderniin feministiseen teoriaan, joka kohdistaa kritiikkinsä koko analyttista epistemologiaa kohtaan, syyttäen sitä systemaattisesta epäonnistumisesta.<sup>1</sup> Antonyn analogian yksityiskohtiin puuttumatta voidaan sitä syyllä pitää valaisevana. Samalla tavalla kuin Antonyn kuvaamassa feminismissä Searlen mukaan myös mielenfilosofisessa ajatteluperinteessä systemaattisesti toistetaan samoja virheitä. Tästä syystä on perusteltua suhtautua Searlen tietoisuusteoriaan ainakin pyrkimyksiltään revisionistisena.

Koska Searle asettuu lähtökohtaisesti tradition ulkopuolelle, asettuu hän luonnollisesti ainakin osittain yhteismitattomaan asemaan suhteessa traditioon. Tämä näkyy siinä, että Searle puhuu dualistisesta käsitteellisestä sekaannuksesta, jonka myös materialismi on perinyt. Tämä asetelma huomioon ottaen mielekkäin lähtökohta on pyrkiä arvioimaan Searlea mahdollisimman pitkälle hänen näkemyksensä omilla ehdoilla. Tässä työssä pyritään juuri siihen. Huomionarvoista on myös se, että tämä ei vaikuta yleensä olevan Searlen kriitikkojen lähtökohta.

Luvussa 2. *Biologinen naturalismi* tarkastelu keskittyy Searlen käsitykseen tieteellisestä maailmankuvasta, jonka peruseriaatteiden valossa voimme hänen mukaansa ymmärtää tietoisuuden epäproblemaattisella tavalla osana luontoa. Tämän lähtökohdan mukaan tietoisuus on ensisijaisesti käsitettävä ilmiönä, joka syntyy biologisessa organismissa ja sitoutuu siten fysikaaliseen luonnollisella tavalla. Luvussa tehtävä tarkastelu palvelee tämän työn kannalta kahta päämäärää. Toisaalta siinä tarkastellaan onko Searlen luoma käsitys tieteellisestä maailmankuvasta lähtökohtana niin epäproblemaattinen kuin Searle haluaa antaa ymmärtää. Toisaalta taustaoletuksien käsitteleminen on olennaista Searlen ajattelun ymmärtämisen kannalta, mikä puolestaan on tärkeää pyrittäessä arviomaan biologista naturalismia nimenomaan sen omilla ehdoilla. Niinpä kolmannessa ja neljännessä luvussa tehtävä tarkastelu nojaa toisessa luvussa Searlen teorian lähtökohdista luotuun kuvaan.

---

<sup>1</sup> Antony 1997, 381

Huomionarvoista toisen luvun käsittelyn kriittisessä puolessa on, että en pyri kyseenalaistamaan Searlen käsitystä tieteellisestä maailmankuvasta sinänsä, vaan sen Searlen oletuksen, että hänen artikuloimansa tieteellinen maailmankuva olisi lähtökohtana varsin epäämätön. Hänen mukaansa jopa niin epäämätön, että dualismi ja materialismi näyttäytyvät epätieteellisinä, kun tietoisuus ymmärretään vasten atomi- ja evoluutioteorioiden muodostamaa maailmankuvaa.

Tarkastelussani pyrin esimerkkien kautta osoittamaan, että Searlen lähtökohta on legitimi kyseenalaistettavissa. Tässä tarkoituksessa esittelen vaihtoehtoisena lähtökohtana kvanttiteoriasta motivoituneen mielenfilosofian. Huomioni on siinä, että kysymys on viime kädessä taustaoletusten intuitiivisessa vetoavuudessa, ja että nykyisessäkin tilanteessa Searlen biologistinen perusta on vähintään periaatteessa kyseenalaistettavissa. Jos tarkasteluni tukee tätä huomiota, on se riittävä osoittamaan, että Searlen luottamus omiin lähtökohtiinsa on perusteetonta. Korostamisen arvoista on, että en väitä kvanttiteoreettisten tietoisuusteorioiden olevan varsinaisesti oikeassa. Niiden esiin nostaminen on riippumatonta siitä keiden näkemykset loppujen lopuksi ovat oikeita: ajatus on sen tarkastelemisessa onnistuuko Searle asettumaan omien taustasitoumuksiensa kautta millään tavalla erityiseen asemaan muihin teoreetikoihin nähden, kuten hän vaikuttaa oletttavan.

Kolmas luku *Mentaalisen ja fyysikaalisen suhde* käsittelee Searlen teoriaa eli biologista naturalismia leimallisemmin sen mielenfilosofisen sisällön kannalta. Alaluvussa 3.1. *Analogia –argumentti* esitän hänen keskeisimmän perusteensa mentaalisen ja fyysikaalisen suhteen ymmärtämiseksi. Tätä väitettä kutsun analogia –argumentiksi. Nimellä haluan korostaa tämän analogian argumentatiivista roolia Searlen teoriassa, vaikka kysymys ei varsinaisesti olekaan premisseistä johdetusta johtopäätöksestä. Searle toistaa sitä lukuisissa kirjoituksissaan ja sen onnistuminen on merkittävässä asemassa koko hänen tietoisuusteoriensa kannalta.

Alaluvuissa 3.1.1. *Fyysikaalisesta mentaalista: kausaatio ja realisaatio* sekä 3.1.2. *Mentaalisen redusoitumattomuus* lähinnä konstruoin Searlen omia näkemyksiä, joiden esiin tuominen on välttämätöntä myöhemmän tarkastelun kannalta. Näitä

seuraava alaluku 3.2. *Analogia –argumentin kritiikki* – sen lisäksi, että se paneutuu Searlen mentaalisen ja fysikaalisen suhdetta koskevan näkemyksen kriittiseen tarkasteluun – tarkentaa myös Searlen omaa kantaa tähän kysymykseen. Kritiikissä nojaan pääasiassa Thomas Nagelin ja David Chalmersin ajatteluun. Tässä yhteydessä heidän näkemyksensä palvelevat kuitenkin ennen kaikkea tälle työlle asetettua päämäärää eli Searlen teorian onnistumisen arvioimista pikemmin kuin tarjoavat paremman, vaihtoehdoisen näkemyksen.

Luvun lopussa (so. alaluku 3.3.) esitän Michael Tyen ja Scott Sturgeonin näkemyksiin perustuvan yksityiskohtaisemman konseptin siitä, miten mentaalisen ja fysikaalisen välillä olevaa niin sanottua selityskuilun ongelmaa (*explanatory gap*) olisi käsiteltävä, jotta teoriaa voitaisiin pitää niiltä osin tyydyttävänä. Tämän työn puitteissa en pyri esittämään suoranaista täydennystä Searlen teoriaan, mutta tarkoitukseni on esimerkin kautta osoittaa, että ollakseen tyydyttävä Searlen teoriaan olisi liitettävä tarkempi näkemys mentaalisen ja fysikaalisen suhteen luonteesta. Lisäksi tarkoitukseni on osoittaa, että Searlen teorian täydentäminen on periaatteessa mahdollista sekä minkä tyyppisestä esityksestä tuolloin on kysymys.

Koko kolmannen luvun tarkastelu koskettaa paljolti subjektiivisuuden käsitettä. Tarkastelu kohdistuu subjektiivisen mentaalisen ja objektiivisen fysikaalisen mahdolliseen yhteen sovittamiseen. Tarkoituksenmukaista on siitä syystä täsmentää mitä subjektiivisella tässä työssä tarkoitetaan. Norton Nelkin erottaa kolme subjektiivisuuden merkitystä. Ensimmäinen liittyy yksilön kokemukseen omasta tahdosta. Kyseessä on kehityspsykologinen ajatus siitä, että subjekti ymmärtää eroavansa kokemuksiensa kohteista. Toisessa merkityksessä subjektiivisuus korostaa näkökulmasidonnaisuutta, ensimmäisen persoonan perspektiiviä. Tämä tuo ensimmäiseen subjektiivisuuden merkitykseen lisää sen, että persoona ei ole pelkästään erillinen kokemuksiensa kohteisiin nähden, vaan myös tarkastelee niitä omasta perspektiivistään. Kolmas tapa käsittää subjektiivisuus viittaa fenomenaliseen kokemukseen.<sup>2</sup>

---

<sup>2</sup> Nelkin 1994, 568

Fenomenaalisuus viittaa sisäiseen laadulliseen kokemukseen, siihen miltä esimerkiksi objektien havaitseminen tai mikä tahansa (aisti)kokemus havaittajasta tuntuu. Myös termillä tietoisuus viitataan usein tähän subjektiivisten kokemusten laadulliseen piirteeseen. Searle itse tarkoittaa tietoisuudella (*consciousness*) tuntuisuuden (*sentience*) ja tietoisena olemisen (*awareness*) tilaa, joka on tyypillinen valveilla olevan henkilön tila.<sup>3</sup>

Tässä työssä subjektiivisuudella viitataan juuri tähän fenomenaaliseen merkitykseen. Näin on toisaalta siksi, että Searle viittaa tietoisuudella kutakuinkin samaan kuin Nelkin fenomenaalisella subjektiivisuudella, mutta myös siksi, että se juuri on se subjektiivisuuden merkitys, jonka ymmärtäminen joko fysikaalisena tai fysikalistisen selityksen kautta vaikuttaa olevan kaikkein hankalinta.<sup>4</sup> Tämän piirteen huomioiminen on siten tässä yhteydessä riittävää, koska varsinainen mielenkiinto kohdistuu Searlen teorian esitykseen mentaalisen sovittamisesta fysikaaliseen, ja tällöin on tietysti relevanttia ottaa huomioon haastavin tapaus.

Neljännessä luvussa *Mentaalinen kausaatio* tarkastellaan missä määrin mentaalinen on ymmärrettävissä kausaalisesti relevanttina huomioon ottaen Searlen tietoisuusteorian edeltävissä luvuissa esille tulleet sitoumukset ja ongelmat. Mentaalisen kausaalista voimaa voidaan tarkastella niin sanotun ylideterminaatioasetelman avulla: mikäli tapahtumalla on kaksi tai useampia riittäviä syitä katsotaan sen olevan ylideterminoitu. Nykyaikaisen mielenfilosofian kontekstissa on mentaalisen kausaation mahdollisuutta on haettava siten, että se on yhteensopiva fysikaalisten kausaaliselitysten kanssa.

Tulemme huomaamaan, että Searle pyrkii pitämään kiinni sekä mentaalisen reaalisuudesta (ontologisessa ja kausaalisessa mielessä) että materialistisista sitoumuksistaan. Seuraavat alaluvut 4.2. *Searlen suhde fysikalismiin* ja 4.3.

---

<sup>3</sup> Searle 1999, 40

<sup>4</sup> Tarkempien käsitteellisten erottelujen tekeminen *subjektiivisuuden, tietoisuuden ja mentaalisen* välille mielenfilosofiassa on äärimmäisen relevanttia, mutta on huomattava, että mentaalisen ja fysikaalisen suhteen tarkastelu siten kuin se Searlen teoriassa on läsnä ei tämän työn puitteissa edellytä tässä esitettyä yksityiskohtaisempaa käsittelyä.

*Ontologiset tasot* pyrkivät luomaan käsityksen, millä tavalla tähän päämäärään Searlen teoriassa ajatellaan päästävän. 4.3.1. *Yksi-moneen vastaavuus ja supervenienssi* ja 4.4. *Monismi* alaluvuissa pyrin asettamaan Searlen näkemykset hieman laajempaan mielenfilosofisen keskustelun viitekehykseen.

Jälkimmäinen käsittelee Donald Davidsonin mentaalista kausaatiota koskettavaa teoriaa, anomalista monismia, jonka keskeiset piirteet ovat nähdäkseni merkittävällä tavalla läsnä myös Searlen käsityksessä mentaalista kausaatiosta. Lopullinen Searlea koskeva tarkastelu tehdään alaluvussa 4.4.1. *Kausaaliset selitykset ja kausaalinen voima*, jossa pyrin osoittamaan, että Searle ei pysty yksityiskohtaisemman tarkastelun tasolla lunastamaan niitä mentaalisen kausaalista voimaa koskevia näkemyksiään, joista hän teoriansa lähtökohtien tasolla pitää eksplisiittisesti kiinni.

Kolmen pääluvun on tarkoitus muodostaa kokonaisuus, joka kulkee teorian lähtökohtasitoumuksista mentaalisen kausaation tarkastelemiseen. Mentaalisen kausaation teema ei liity mitenkään erityisesti juuri Searleen, vaan on minkä tahansa tietoisuusteorian kannalta olennainen. Jokaiselta teorialta voi edellyttää näkemystä siitä, millä tavalla mentaaliset tilat ovat suhteessa toisiinsa ja maailmaan. Pääluvut ovat yhteydessä toisiinsa kahdella tavalla. Toisaalta kussakin luvussa esitetään Searlen teorian eri osiin kohdistuvaa toisistaan päällisin puolin riippumatonta kritiikkiä, toisaalta kussakin luvussa oletetaan edellä käsitelty. Läpi työn kantavana teemana on kysymys siitä onnistuuko Searle tyydyttävällä tavalla liittämään mentaaliset ilmiöt tieteellisen maailmankuvan mukaiseen käsitykseen todellisuudesta. Kyseessä on siten Searlen teorian tarkasteleminen sen omilla ehdoilla.

## 2. Biologinen naturalismi

### 2.1. Tieteellinen maailmankuva

John Searlen mukaan mielenfilosofiassa on viimeisten vuosikymmenien ajan pääsääntöisesti kiistetty – implisiittisesti tai eksplisiittisesti – subjektiivisten kokemuksellisten tietoisien tilojen olemassaolo.<sup>5</sup> Searlen ajattelun pääperiaate on tietoisuuden vakavasti ottaminen, sen tutkiminen keskeisimpänä mentaalisenä ilmiönä, sen omilla ehdoilla. Vallalla olevat näkemykset puolestaan liittyvät materialismin erilaisiin versioihin, jotka eivät kykene säilyttämään mentaalisen luonteenomaisia piirteitä. Yhtä epäonnistuneita ovat materialismin vastustajat, jotka kiinnittyvät tyypillisesti erilaisiin (ominaisuus)dualismin versioihin, käyttäen ns. kartesiolaista käsitteellistä välineistöä, jonka Searle näkee keskustelua harhaanvievänä painolastina. Edellytyksenä tietoisuuden vakavasti ottavalle tutkimukselle on fysiikan peruseriaatteen – maailma koostuu materiaalisista partikkeleista<sup>6</sup> – hyväksyminen siten, että samanaikaisesti tunnustetaan, että fysikaalisiksi piirteiksi tulee lukea myös sellaiset biologiset ilmiöt kuin sisäiset laadulliset tietoisuuden tilat ja aito intentionaalisuus.<sup>7</sup>

Niin sanotun kartesiolaisen oletuksen mukaan *mentaalinen* ja *fysikaalinen* nimeävät kaksi eri metafyyssistä kategoriaa. Tämän oletuksen yhä keskeisestä asemasta seuraa, että nykykeskustelussakin tietoisuus, subjektiivisuus ja muut mentaalisen kategorian termit edellyttävät jotakin ei-fysikaalista samoin kuin fysikaalinen edellyttää jotakin ei-mentaalista. Niinpä materialistinen positio kieltää redusoitumattomien mentaalisten ilmiöiden olemassaolon, kun taas dualistit vaativat ei-fysikaalisten ilmiöiden olemassaolon hyväksymisen fysikaalisten lisäksi.<sup>8</sup> Juuri tämä asetelma on

---

<sup>5</sup> Searle 1992, xi; Searle 1984, 15; Searle 1997, xii

<sup>6</sup> vrt. Kimin fysikalismimäärittely alaluvussa Mentaalisen kausaalinen relevanssi.

<sup>7</sup> Searle 1992, xii

<sup>8</sup> Dikotomiahan asettuu varsinaisesti dualismin ja monismin välille materialismin ollessa yksi monismin versio. Materialismi on kuitenkin ainoa nykyään vakavasti otettava monistinen kanta, koska se tavallaan sisältyy yleiseen tieteelliseen maailmankuvaan. Samasta syystä dualismia ei yleisesti pidetä kannatettavana näkemyksenä, vaikka se monilta osiltaan onkin yhteensopiva maailmaa koskevien intuitioidemme kanssa.

Searlen mukaan perustavalla tavalla väärin. Materialistit ovat toki oikeassa siinä, että maailma koostuu kokonaisuudessaan fysikaalisista ilmiöistä. Dualistit taas ovat oikeassa väittäessään, että maailma sisältää myös redusoitumattomia mentaalisia ilmiöitä. Tämän näennäisen ristiriidan sovittaminen edellyttää *mentaalisen* ja *fysikaalisen* uudelleen määrittelemistä ja ns. kartesiolaisesta taustasta luopumista. Ratkaisuaan Searle kutsuu biologiseksi naturalismiksi (*biological naturalism*).<sup>9</sup>

Materialistiset ja dualistiset intuitiot näyttävät Searlen mukaan lopulta epätieteellisinä, kunhan sijoitamme tietoisuuden osaksi yleistä tieteellistä maailmankuvaamme. On siis huomattava, että tietoisuus on yksi biologinen ilmiö muiden, luonteeltaan epäproblemaattisina pidettyjen ilmiöiden joukossa. Koska Searlen vastaus on kutakuinkin yksinkertainen, on hänen samalla tehtävä ymmärrettäväksi, miksi ajan saatossa tätä on ollut lähes ylitsepääsemättömän vaikeata käsittää.

Searlen mukaan käsitteellisen sekavuuden alkupiste paikantuu 1600-luvulla tapahtuneeseen kehitykseen, jolloin suurelta osin Descartesin vaikutuksesta tietoisuus ilmiönä suljettiin (luonnon)tieteellisen tutkimuksen piiristä. Koska mielen ja aineen erottelu toimi loistavana heuristisena välineenä, se helpotti merkittävästi tieteen kehitystä. Erotteluun on kuitenkin aina sisällytynyt huomattavia filosofisia ongelmia ja tietoisuuden suhde maailmaan on 1900-luvulla muodostunut merkittäväksi haasteeksi maailman tieteelliselle ymmärtämiselle.<sup>10</sup> Searlen projekti vaatii tietoisuuden palauttamista tieteen agendaan siten, että mentaalinen säilyttää luonteenomaiset piirteensä samalla kun sitä voidaan pitää *tyypillisenä* biologisena ilmiönä.

Searle mukaan tietoisuuden oikea paikka voidaan löytää tarkastelemalla tieteellistä maailmankuvaa, koska sen peruseriaatteet hänen mukaansa sallivat tietoisuuden sisällyttämisen luonnolliseen maailmaan. Tämä projekti tulee erottaa siitä, mitä yleisemmin tarkoitetaan naturalismilla tai tietoisuuden naturalisoimisella. Searlen

---

<sup>9</sup> Searle 1994, 544

<sup>10</sup> Searle 1992, 85

mielessä kyseessä on varsin triviaali asia: 1600-luvulla tietoisuus suljettiin pois luonnollisten ilmiöiden joukosta, koska sen tutkiminen tieteellisesti koettiin hankalaksi. Niinpä tämä poissulkeminen on estänyt meitä näkemästä tietoisuutta luonnollisen maailman osana eli tieteelliseen maailmankuvaan sisältyvänä, mihin se Searlen mukaan varsin kiistatta kuuluu.<sup>11</sup>

Tarkoituksena on siten osoittaa, että tietoisuuden olemassaolo on paitsi yhteensopiva tieteellisen maailmankuvan kanssa, se on myös sitä ilmeisen epäproblemaattisesti.<sup>12</sup> Searlen projektin onnistumista on tästä syystä arvioitava tarkastelemalla, mitä hän tarkoittaa tieteellisellä maailmankuvalla ja onnistuuko hän tyydyttävällä tavalla liittämään mentaaliset ilmiöt tieteellisen maailmankuvan mukaiseen käsitykseen todellisuudesta. Huomionarvoista on, että lähtökohdiltaan se ei suinkaan ole itsestään selvää, sillä tietoisuuden ongelman monet näkevät juuri siinä, että tietoisuus subjektiivisena ilmiönä ei vaikuta sopivan yhteen luonnontieteellisen maailmankäsityksen kanssa.

Niinpä ensimmäisessä pääluvussa tehtävä tarkastelu ei vielä kohdistu Searlen teorian (argumentatiivisessa mielessä) filosofiseen sisältöön, vaan sitä edeltävään perustaan. Sen lisäksi, että tämän perustan käsitteleminen on tärkeää Searlen teorian ymmärtämisen kannalta, vaikuttaa, että se ei ole lähtökohtana niin epäproblemaattinen kuin Searle haluaa antaa ymmärtää. Ensin tarkastelen lyhyesti, mitä ”naturalismi” biologisessa naturalismissa tarkoittaa.

---

<sup>11</sup> Searle 1992, 93

<sup>12</sup> Searle 1992, 84



## 2.2. Tietoisuuden naturalisoiminen

Naturalisoimisella tyypillisesti tarkoitetaan, että todellisuuden osat on voitava ymmärtää viittaamalla luonnontieteissä tunnustettuihin lakeihin ja teorioihin.<sup>13</sup> Searlen biologista naturalismia voidaan arvioida tarkastelemalla, onko hänen tapansa käsittää tietoisuuden luonnollisuus selityksenä tyydyttävä. Esimerkiksi Fred Dretske teoksessaan *Naturalizing the Mind* vaikuttaa ensi katsomalta olevan tietoisuuden paikasta luonnossa varsin samaa mieltä Searlen kanssa:

The senses, I assume, have information-providing functions, biological functions they derive from evolutionary history. [...] The representations they produce by way of carrying out their informational functions have a content, something they say or mean, that does not depend on the existence of our purposes and intentions. This is why senses – or, more precisely, the internal states (experiences, feelings) the senses produce by way of performing their function – have original intentionality, something they represent, say or mean, that they do not get from us.<sup>14</sup>

Tästä Dretsken huomiosta voidaan ymmärtää olennaisesti sama kuin biologisen naturalismin periaatteesta, että tietoisuus tulee käsittää biologisena ilmiönä. Dretske samoin kuin Searle suhtautuu tietoisuuteen evoluution aikaansaamana eli siten biologisena piirteenä.<sup>15</sup> Samalla vaikuttaa varsin ilmeiseltä, ettei tietoisuutta myöskään tule sulkea tieteellisen maailmankuvan ulkopuolelle, koska se palvelee muun muassa biologisia funktioita. Dretsken mielessä naturalisointi, aktina, tarkoittaa mitä ilmeisimmin kuitenkin mielen toiminnan selittämistä siten, että mentaaliset ilmiöt, kuten tietoisuus, intentionaalisuus, introspektio ja kvaliat ovat selitettävissä myös sellaisella sanastolla, joka ei tarvitse subjektiivisen sfääriin viittaavia termejä. Tällöin mentaalisten ja fysikaalisten ilmiöiden suhdetta voidaan kuvata lakien avulla.

---

<sup>13</sup> Ks. esim. Guttenplan 1994, 449

<sup>14</sup> Dretske 1997, 8. Vaikka Dretsken teoria on representationalistinen, voidaan tietoisuuden ontologiaa koskevia taustaoletuksia vertailla riippumatta teorioiden erimielisyyksistä yksityiskohtaisemmissa kysymyksissä.

<sup>15</sup> Ks. esim. Searle 1992, 1

Searle kuitenkin haluaa eksplisiittisesti sanoutua irti tällaisesta projektista: ”Furthermore, there has been no question of ‘naturalizing consciousness’; it already is completely natural.”<sup>16</sup> Tästä voidaan huomata, että Searle käyttää ’natural’ termiä kaksoismerkityksessä. Searlille tietoisuus on luonnollinen termin laajassa merkityksessä viitaten siihen, että tietoisuuteen tulee suhtautua ennen kaikkea biologisena ja siten luonnollisena ilmiönä.<sup>17</sup> Perinteisessä, Dretskenkin edustamassa mielessä, naturalisoimisella tarkoitetaan erityistä tapaa *selittää* mentaaliset ilmiöt. Tällöin kyseessä on niin sanotusti *objektiivisen* mentaaliin ilmiöihin viittaavan sanaston löytäminen.<sup>18</sup> Voidaan huomata, että Searlen teorian nimessä esiintyvä naturalismi ei ole sama asia kuin Dretskellä.

On siis eri asia naturalisoida ilmiö antamalla sen selitys viittaamalla (luonnon)tieteellisiin lakeihin kuin viittaamalla sen syntymekanismiin ja siitä seuraavaan vakuuttuneisuuteen sen luonnollisesta alkuperästä, kuten asia on biologisen naturalismin kohdalla.<sup>19</sup> Searlen näkemys tietoisuuden paikasta luonnossa ei tästä syystä ole yhteen sopimaton perinteisten tietoisuuden naturalisoimisprojektien kanssa.

On tietysti huomattava, että Searle väittää tekevänsä omalla tietoisuuden paikantamisellaan sen naturalisoimisen tyhjäksi. Asia on kuitenkin mielenkiintoisella tavalla kaksijakoinen: Searle toisaalta tarkoittaa, että hänen näkemyksensä on sikäli riittävä, että mitään naturalisoimisprojekteja ei enää tarvita. Samalla hänen näkemyksensä kuitenkin sisältää ajatuksen mentaalisen redusoitumattomasta subjektiivisuudesta, ja siten tietoisuuden subjektiivinen ontologia, hieman paradoksaalisesti, säilyttää tarpeen naturalisoimiselle ymmärrettynä mentaalisen selittämisenä luonnontieteen lakien avulla.<sup>20</sup> Paradoksaalisesti siksi, että monien

---

<sup>16</sup> Searle 1992, 93

<sup>17</sup> Esim. Searle 1997, xiii-xiv

<sup>18</sup> Yksityiskohtaisemmin tästä aiheesta Churchland 1979, 1-6

<sup>19</sup> Ks. kuitenkin mentaalisen kausaation yhteydessä Donald Davidsonin käsitys psykofysikaalisten lakien mahdollisuudesta.

<sup>20</sup> Antony on eksplisiittisesti sitä mieltä, että Searlen teoria ei poista tarvetta naturalisoimiselle, koska se ei osoita, miten intentionaalisuus on yhteydessä tietoisuuteen, joka on aivoprosessien tuotos. Niinpä

ajattelijoiden mielestä subjektiivinen ontologia nimenomaan osoittaa, että mentaalista ei voi periaatteessakaan selittää luonnontieteen lakien avulla. Tässä aluvuussa tarkoitukseni oli kuitenkin korostaa Searlen ajattelun biologistista lähtökohtaa osoittamalla, miten se eroaa perinteisestä naturalismikäsitteestä.

### 2.3. Tieteellisen maailmankuvan monimerkisyys

Tietoisuuden luonnollisen paikan osoittaminen on Searlen käsityksen mukaan sen näkemistä ristiriidattomasti osana sellaista todellisuutta, jonka tieteellinen maailmankuva määrittelee. Tämä periaate on epäilemättä oikea, koska on triviaalisti selvää, että minkä tahansa ilmiön selittäminen tai ymmärtäminen määräytyy suhteessa joihinkin jo olemassa oleviin käsitteisiin todellisuuden luonteesta. Searlen todellisuutta koskevat käsitteet suhteutuvat luonnontieteellisiin teorioihin. Sama pitää paikkansa mitä todennäköisimmin lähes kaikkien nykyisten länsimaisten ajattelijoiden kohdalla.

Searle määrittelee yleisen tieteellisen maailmankuvan, johon hän kiinnittää näkemyksensä, periaatteessa kokoelmaksi kaikista tieteen piirissä ”yleisesti hyväksytyistä” maailmaa ja sen lakeja koskevista teorioista. Lisäksi toiset näistä teorioista ovat vielä laajemmin vakiintuneita kuin toiset.<sup>21</sup> Tällainen kokoelma muodostaa kuitenkin niin monimutkaisen kokonaisuuden, että olisi mahdotonta samastaa maailmankuvaansa mihinkään yksittäin nimettyjen teorioiden joukkoon. Tämä on ilmeistä siitä syystä, että erityisesti vakiintumattomien teorioiden kohdalla meillä ei ole mitään riippumatonta keinoa arvioida niiden pätevyyttä.<sup>22</sup>

---

intentionaalisuus olisi naturalisoitava selittämällä se neurobiologisten prosessien avulla. (Antony 1997, 385)

<sup>21</sup> Searle 1992, 86

<sup>22</sup> Joudumme käytännössä vetoamaan tiedeyhteisössä vallitsevaan konsensukseen, sillä kenellekään ei ole mahdollista itse suorittaa kaikkia niitä kokeita, joiden tulokset muodostavat (tieteellisen)maailmankuvamme. Lisäksi juuri kiistanalaisten teorioiden kohdalla on vaikeata valita oikeaa auktoriteettia.

Tästä luonnollisesti seuraa mahdollisten kokoelmien moninaisuus ja viime kädessä relativismi täsmällisten tieteellisten maailmankuvien suhteen. Jos voidaan huomata, että ei ole perusteltua puhua yleisestä tieteellisestä maailmankuvasta, ei Searle tietenkään voi ajatteluaan sellaiseen kiinnittää. Tästä syystä on tärkeää tarkastella, mitä Searle tieteellisellä maailmankuvalla tarkoittaa ja pystyykö hän oikeuttamaan oman näkemyksensä siitä sekä lisäksi sijoittamaan tietoisuuden epäproblemaattisella tavalla osaksi tätä näkemystä.

Siitä huolimatta, että tieteellinen maailmankuva ei ole yksityiskohtaisesti artikuloitavissa voidaan ajatella, että Searle on pitkälle oikeassa väittäessään, että tieteelliseen maailmankuvaan kuuluu kaksi piirrettä, jotka ovat niin perustavia, ettei niille ole länsimaisen ihmisen näkökulmasta lainkaan kilpailevia vaihtoehtoja. Nämä ovat aineen atomiteoria ja evoluutioteoria.<sup>23</sup> Searlen ajatus selvästi on, että ne ovat riittäviä perustamaan sellaisen kiinnekohdan, jota ei voi mielekkäästi kyseenalaistaa. Tietoisuuden paikantaminen maailmaan on sen suhteuttamista juuri näihin teorioihin.

Aineen atomiteorian mukaan partikkelien rakenteelliset suhteet toisiin partikkeleihin määräävät tavan, jolla maailma konstituoituu. Kaikki tuntemamme entiteetit koostuvat perimmältään näistä partikkeleista muodostaen systeemejä: systeemit ovat partikkelikokoelmia, joiden spatiotemporaaliset rajat kausaaliset suhteet määräävät. Maailmassa vallitsee siis rakennehierarkia, jonka mukaan makrotason entiteetit koostuvat mikrotason entiteeteistä, ja nämä edelleen yhä pienemmistä entiteeteistä. Tällä hetkellä ei tosin ole laajaa konsensusta siitä, mitä tulisi pitää kaikkein pienimpinä partikkeleina. Searle huomauttaakin, että partikkeleista puhuminen on nykyään jokseenkin harhaanjohtavaa, koska kvanttimekaniikan mukaan ei voida puhua enää pelkästään partikkeleista, vaan on huomioitava myös niiden aaltoluonne.<sup>24</sup>

Aineen atomiteorian lisäksi toinen tieteellisen maailmankuvan perustavista piirteistä on evoluutioteoria, joka on yhteensopiva atomiteorian kanssa. Evoluutioteoria on

---

<sup>23</sup> Searle 1992, 86

<sup>24</sup> Searle 1992, 86

sikäli keskeisempi Searlen projektille, että juuri evoluution kautta voimme hänen mielestään ymmärtää tietoisuuden *luonnollisen* paikan maailmassa. Evolutionaaristen prosessien tuotokset eli organismit rakentuvat kuten atomiteoria ainetta kuvaa: mikrosysteemit eli solut muodostavat suurempia systeemejä, kuten hermostosysteemejä, ja edelleen tietyt tällaiset hermostosysteemit ovat kykeneviä synnyttämään ja ylläpitämään tietoisia tiloja ja prosesseja. Searlen mukaan tähän meidän tulee suhtautua faktana, vaikka emme yksityiskohtaisesti tiedäkään, *miten* aivot synnyttävät tietoisuuden.<sup>25</sup> Juuri tämän faktan sivuuttaminen tekee dualistisista ja materialistisista teorioista Searlen mukaan epätieteellisiä.<sup>26</sup>

Atomi- ja evoluutioteorioita ei tässä yhteydessä ole tarvetta tarkastella yksityiskohtaisesti, koska olennaista on vain huomata, että niiden peruspiirteet ovat määräävässä asemassa muodostamaan *kuvan* siitä, minkälainen systematiikka luonnossa vallitsee. Tietoisuus ilmiönä on kyettävä ymmärtämään ilman, että se on ristiriidassa tämän kuvan kanssa. Tarkastelen nyt erästä vaihtoehdoista kuvaa. Siten tarkoitukseni on osoittaa, että Searlen näkemys yleisestä tieteellisestä maailmankuvasta on legitiimisti kyseenalaistettavissa.

Koska Searle eksplisiittisesti sanoo, ettei hänen tarkoituksenaan ole erikseen puolustaa esittämäänsä tieteellistä maailmankuvaa<sup>27</sup>, tarkoitukseni ei ole väittää, että hän olisi suoranaisesti väärässä, tai että hänen esityksensä olisi hylättävä. Huomioni on siinä, että se ei ole nykyisessä tilanteessa niin ilmeinen perusta, että se tekisi omalla epäamättömyydellään myös tietoisuuden selittämisen kontekstin ilmeiseksi.

---

<sup>25</sup> Searle 1992, 88-89

<sup>26</sup> Searle 1992, 85. Tämän lähtökohdan korostaminen on olennaista Searlen teorian ymmärtämisen kannalta, koska kuten myöhemmin huomaamme, hän pyrkii jättämään huomiotta sellaiset (puhtaasti) filosofiset ongelmat, jotka eivät sisällä tai huomioi tätä empiiristä tosiseikkaa.

<sup>27</sup> Searle 1992, 90

### 2.3.1. Vaihtoehtoisten lähtökohtien mahdollisuus

Paavo Pylkkästä ja David Bohmia seuraten voidaan Searlea kritisoida siitä, että hän ei ota riittävän vakavasti nykyfysiikan merkitystä, koska sikäli kuin todella halutaan käsitellä tietoisuuden paikkaa luonnossa, olisi oltava valmis etsimään vastausta myös kvanttimekaniikan fysikaalisesta luoman kuvan puitteissa. Pylkkäsen mukaan mielenfilosofian projektin eteenpäin vieminen on kyseenalaista pitäytymällä ”mekanistisessa maailmankuvassa”; olisi otettava huomioon nykyfysiikan luoma kuva luonnonjärjestyksestä. Samalla hän tosin myöntää, että nykyfysiikan maailmassa vallitsee sekaannus, koska kvanttiteorian tulkinta on yhä kiivaan kiistelyn kohteena.<sup>28</sup> Tällöin ei varsinaisesti ole mitään yleisesti hyväksyttyä käsitystä siitä, mitä ”fysikaalinen” itse asiassa on. Tämä on varmasti myös yksi syy sille, että Searle pysyttelee klassisen fysiikan luontokäsityksessä.

Mielenfilosofisten teorioiden arvioiminen siltä kannalta, minkälaiseen maailmankuvaan ne sitoutuvat ei liiku sisältöjä koskevan filosofisen argumentaation tasolla, koska tässä yhteydessä maailmankuva voidaan käsittää sellaiseksi premissiksi tai taustaoletukseksi, jonka puolesta tai vastaan ei varsinaisesti voida argumentoida. Kysymys on pikemminkin taustaoletusten yleisestä vetoavuudesta. Jos jonkin maailmankuvan mukaiset maailmaa koskevat oletukset ovat yleisesti jaettuina ja hyväksytyinä, määrittävät ne sen tason, jota vasten ilmiöiden selitykset ovat tyydyttäviä tai epätydyttäviä. Tämä vaikuttaa olevan myös Searlen ajatus, kun hän vetoaa siihen, että atomi- ja evoluutioteoriat ovat niin perustavia ”as to be no longer optional for reasonably well-educated citizens of the present era.”<sup>29</sup>

Tarkoitukseni ei ole seurata Pylkkäsen ja Bohmin kritiikkiä siksi, että he esittäisivät sisällöllisesti varteenotettavan vaihtoehdon, vaan korostaakseni, että he edustavat periaatteellisella tasolla hyväksyttävää tapaa lähestyä tietoisuuden ongelmaa. He toimivat siten esimerkkeinä tavasta kyseenalaistaa Searlen väittämä hänen lähestymistapansa lähtökohtien ylittämättömyydestä.

---

<sup>28</sup> Pylkkänen 1993, 302-303

<sup>29</sup> Searle 1992, 86

Tämä tarkoittaa, että kvanttimekaniikkaa koskeva huomio on tässä työssä olennainen juuri maailmankuva –mielessä. Lisäksi on huomionarvoista, että siitä maailmankuvasta käsin, jonka Searle väittää tukevan omaa käsitystään tietoisuuden paikasta maailmassa, on perinteisesti ollut vaikea löytää mentaalille sopivaa ontologista tilaa.

Nykyfysiikan esiin nostamisen tarkoituksena onkin samalla kiinnittää huomio siihen, että se saattaa vastata Searlen kysymykseen tietoisuuden sovittamisesta objektiiviseen maailmaan hyvinkin tyydyttävällä tavalla edellyttäen, että sen taustaoletukset koettaisiin intuitiivisesti vetoaviksi. Myöhemmin tässä työssä tulemme huomaamaan, että tietoisuuden subjektiivinen ontologia muodostaa suuren haasteen sen sovittamiseksi tieteelliseen maailmankuvaan, koska se on yhteen sopimaton tieteen objektiivisuutta korostavan metodin kanssa.<sup>30</sup>

Vaikka arvioinkin maailmaa koskevia taustaoletuksia, ei huomioni kannalta ole tärkeää löytää paikkansa pitävää teoriaa universumin ontologiasta, vaan olennaista on huomata, että Searlen yritys löytää kaikkien perusintuitioita vastaava käsitysjärjestelmä, johon tietoisuus – kaikkine piirteineen – sovitettaisiin, kohtaa periaatteellisella tasolla saman ”epätieteellisyyden” ongelman, johon sortumisesta hän itse valtaosaa mielenfilosofiasta syyttää.

Pelkkä väite, että länsimaisella ihmisellä ei ole juuri muita vaihtoehtoja kuin luottaa atomi- ja evoluutioteorioihin ei riitä takaamaan, että Searlen vaihtoehto vetoaa kaikkien intuitioihin, esimerkkinä juuri nykyfysiikka, joka ei kaikesta päätellen kiellä tietoisuutta biologisena ilmiönä, mutta vaatii sen selittämiseksi hyvin erilaista käsitteistöä. Painoa huomiolle antaa se, että fysiikkaan liittyvät analogiat ovat keskeisellä sijalla Searlen ajattelussa, toimien itse asiassa hänen koko projektinsa motivaationa. Tämä voidaan huomata myöhemmin analogia –argumentin yhteydessä.

---

<sup>30</sup> Tässä yhteydessä on mielenkiintoista, että tieteellisestä maailmankuvasta puhuessaan Searle korostaa tieteellisen maailmankuvan mukaista ontologiaa ja sulkee implisiittisesti tieteen metodin tämän maailmankuvan ulkopuolelle.

Searle myöntää, että atomi- ja evoluutioteoriat voivat tietysti tulevaisuudessa kumoutua, vaikka samalla korostaakin niiden huomattavan vahvaa statusta nykyisessä länsimaisessa maailmankuvassa. Sen lisäksi, että tämä huomio pitää paikkansa, se vesittää ainakin sellaisen vahvan väitteen, että Searle *osoittaisi* mikä on tietoisuuden paikka luonnossa. Vakuuttava osoittaminen edellyttäisi, ettei siitä maailmankuvallisesta kehyksestä, johon tietoisuus paikannetaan, ole erimielisyyttä. Vaikka atomi- ja evoluutioteorioita ei pidetäkään kumoutuneena, on samaan aikaan olemassa mielenfilosofisia teorioita, jotka perustuvat johonkin kvanttiteorian tulkintaan. Luonnontieteellisten taustaoletusten tärkeyttä korostavana Searlen asetelma voidaan kaiken lisäksi käsittää periaatteellisessa mielessä sympaattiseksi tällaisia mielenfilosofisia teorioita kohtaan.

Taustaoletusten sisällöllisen eroavuuden takia se ei kuitenkaan välttämättä pysty ottamaan kantaa sen enempää puolesta kuin vastaan juuri siitä syystä, että kvanttiteorian kuvaama maailma on hyvin erilainen, kuin maailma, johon Searle sitoutuu. Kritisoimalla tällaisten teoreetikkojen maailmankuvaa, hän tekee ainoastaan täsmälleen samaa kuin he tekevät Searlea kohtaan.

David Bohm esittää päällisin puolin hyvin samankaltaisia ajatuksia kuin Searle koskien mielenfilosofian projektia:

[It] is concerned mainly with giving the general outlines of a new way of thinking, consistent with modern physics, which does not divide the mind from matter, the observer from the observed, the subject from the object. What is described here is, however, only the beginning of such a way of thinking which, it is hoped, can be developed a great deal further.<sup>31</sup>

Erona kuitenkin on, että Bohmin näkemys perustuu kvanttiteorian niin sanotulle kausaalitulkinntalle ja on metafysiikaltaan taatusti epäintuitiivisempi kuin newtonilaiseen mekaniikkaan perustuvat. Bohmin eksplisiittinen päämäärä on kehittää lähestymistapa, joka takaa mielen ja aineen erottamattomuuden redusoimatta

---

<sup>31</sup> Bohm 1990, 271. Bohmin ajatus mielen ja aineen erottamattomuudesta perustuu analogialle kvanttitasoin ilmiöiden kanssa. Seuraksena on, että raja ns. mentaalisten ja ns. fysikaalisten ilmiöiden välillä näyttyy hyvin erilaisena kuin esimerkiksi Searlen konseptiossa.



kumpaakaan. Ratkaisun mahdollistaa Bohmin mukaan kvanttiteoria, jonka eräästä tulkinnasta seuraa, että fysikaalisilla partikkeleilla saattaa olla tiettyjä, primitiivisiä, mielenkaltaisia ominaisuuksia. Partikkelilla ja siihen liittyvällä ”informaatiokentällä” on erottamaton yhteys. Keskeistä on huomata, että tällaisen näkemyksen puitteissa ei voida enää suhtautua aineeseen pelkästään substanssina, joka on tilassa, vaan raja ns. mentaalisen ja ns. fysikaalisen välillä näyttäytyy hämärtyneenä siten, että mieli omaa aineen piirteitä ja päinvastoin.<sup>32</sup> Samalla on syytä huomata, että kvanttiteoreettisen ”informaatiokentän”, jota voitaisiin siis pitää fysikaalisen todellisuuden hienosyisempänä tasona, olemassaoloa ei ole todistettu.<sup>33</sup>

Olennaista Bohmin käsityksen esiin tuomisessa ei siis ole esittää varsinaisesti kilpailevaa teoriaa, vaan korostaa sitä, että Searle, siinä missä muutkin, joutuu vetoamaan intuitioihin. Tämä tulee pitää erillään argumenttien tason tarkastelusta. Vaikka Searle onnistuisi viemään maata perinteisten dualistien ja materialistien jalkojen alta, jotka periaatteessa jakavat hänen maailmankuvansa, osoittamalla, että he ovat karteesisen harhakäsityksen vallassa, ei hän voi tehdä samaa kvanttiteoreetikoille, koska he eivät alunperinkään ajattele jakavansa samaa maailmankuvaa Searlen kanssa.

Nämä huomiot ovat siis tässä yhteydessä riippumattomia siitä ovatko kvanttiteoreetikot lopulta oikeassa vai väärässä. Merkityksellistä sen sijaan on, että heidän projektinsa on periaatteessa legitiimi. Tämä taas ei sovi yhteen Searlen oletuksen kanssa, että hänen lähtökohtansa tietoisuuden paikantamiseksi maailmaan tekisi hänen teoriastaan erityisen ymmärrettävän.<sup>34</sup> Mitä enemmän meillä on erilaisia

---

<sup>32</sup> Bohm 1990, 272, 271. On myönnettävä, kuten Bohm itsekin tekee, että näkemys on alustava ja melko epäintuitiivinen. Huomioni kannalta se ei kuitenkaan ole olennaista.

<sup>33</sup> Pylkkänen 1993, 304

<sup>34</sup> On ilmeistä, että Searle ajattelee oman teoriansa olevan erityisen ymmärrettävän. Hän toteaa: ”Once we have located the place of consciousness in our overall world view, we can see that the materialist theories of the mind [...] are just as profoundly antiscientific as the dualism they thought they were attacking.” (Searle 1992, 85) Jotta voimme huomata materialistiset teorit perinpohjaisesti epätieteellisiksi, on selvää, että kilpailevan teorian on oltava huomattavan valovoimainen. Searlen tarkoituksena on siis luoda varsin järkkymätön lähtökohta.

vaihtoehtoja taustaoletuksiksi, sitä vähemmän ilmeiseltä kukin yksittäinen erilaiseen maailmankuvaan nojaava teoria vaikuttaa.

Searle on tosin muodostanut artikuloidunkin suhteen kvanttiteoriasta inspiroituneeseen mielenfilosofiaan. Hän arvioi Roger Penrosen tietoisuusteoriaa, joka samoin kuin Bohm, pyrkii löytämään vastauksen kvanttimekaniikasta. Penrose väittää, että klassisen fysiikan maailma, joka koostuu komputationaalisista elementeistä on kykenemätön huomioimaan mielen nonkomputationaalisen luonteen. Mielen nonkomputationaalisuuden Penrose pyrkii perustelemaan viittaamalla Gödelin teoreemaan, jonka perusteella voidaan hänen mukaansa osoittaa, että on olemassa sellaisia mentaalisia prosesseja, jotka ovat nonkomputationaalisia. Mieli siis kykenee saavuttamaan tuloksia, joita mikään komputaatioon perustuva ei voi aikaansaada. Penrose esittää, että sellainen kvanttimekaniikan tulkinta, joka perustuu mainittuun nonkomputationaalisuuden periaatteeseen voisi ratkaista tietoisuuden ongelman. Tästä Penrosen mukaan myös seuraa, että ongelmaa ei voida ratkaista viittaamalla vain neuronien tasoon, koska niiden toiminta voidaan selittää newtonilaisen fysiikan termeillä, mikä olisi suhtautumista maailmaan komputationaalisenä. Toisin sanoen neuronaalinen taso olisi vain tietynlaista heijastumaa elementaarisemman tason tapahtumista, jotka ovat varsinaisessa vastuussa tietoisuuden synnyttämisestä.<sup>35</sup>

Penrosen tapauksessa maailmankuvien erilaisuus (kvanttimekaniikka vs. klassinen mekaniikka) ei kuitenkaan aseta hänen teoriaansa täydellisesti yhteismitattomaan asemaan Searlen teoriaan nähden. Kvanttimaailmaan kiinnityvien projektien yleinen piirre on, että spekulatiot kohdistuvat lähinnä kvanttimekaniikan *mahdollisuuksiin* tulevaisuudessa. Spekulaatiossa sinänsä ei ole mitään vastustettavaa, mutta kuten Searle oikein huomauttaa, nämä näkemykset korvaavat yhden ongelman kahdella. Tietoisuuden ongelman lisäksi joudutaan kohtaamaan kvanttimekaniikan omat selvittämättömät ongelmat.<sup>36</sup>

---

<sup>35</sup> Penrose 1994, 201-202; Searle 1997, 81-83

<sup>36</sup> Searle 1997, 84

Searlen keskeinen mielenkiinnon kohde koskee sitä, miten näkemykset voitaisiin periaatteessa käsittää sellaisiksi, että ne selvittäisivät tietoisuuden ongelman kertomalla minkälaisia *kausaalisia mekanismeja* tällainen teoria sisältäisi. Searle katsoo ratkaisseensa mieli-ruumis ongelman sen ontologisessa merkityksessä ja siirtävänsä siten tietoisuuden synnyttävien mekanismien selvittämisen empiiriselle tieteelle.<sup>37</sup>

Penrosen teoriassa kuitenkin huomionarvoisinta on, että se olettaa, että tietoisuus on selitettävä viittaamalla nonkomputationaalsiin elementteihin siitä syystä, että mieli kykenee tuottamaan tuloksia, joita komputationaalisesti ei voida tuottaa. Searlen mukaan näin ei tarvitse olla, sillä riippumatta siitä voidaanko tietoisuutta simuloida tietokoneella (eli komputaatioon perustuen), tietoisuuden *aiheuttavia* entiteettejä saatetaan voida simuloida. Tietoisuuden luonteesta (sikäli kuin Penrosen käsitys pitää paikkansa), ”ei loogisesti seuraa, että tietoisuuden selitys pitäisi antaa viittaamalla entiteetteihin, joita ei voida simuloida”.<sup>38</sup>

Tässä Searle saattaa olla oikeassa, mutta joutuu samalla tinkimään hänen teoriassaan läsnä olevasta tieteellisyyden vaatimuksesta: toisaalta hän väittää ratkaisseensa tietoisuuden mieli-ruumis -ongelman juuri ontologisessa mielessä, mutta vaatii samalla mahdollisuutta selittää tietoisuus viittaamatta niihin entiteetteihin, joista se mahdollisesti viime kädessä on rakentunut. Searlen vaatimus ei ole oikeutettu, koska tietoisuuden ymmärtäminen on suhteessa kunkin hetkiseen tieteelliseen käsitykseen maailman rakenteista.

---

<sup>37</sup> Searle 1994, 545. Ratkaisun luonne käy lähemmin ilmi seuraavissa luvuissa.

<sup>38</sup> Searle 1997, 85. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Jerry Fodorin mukaan ns. globaalit mentaaliset prosessit eivät välttämättä ole komputaatioita. Vaikka hänen näkemyksensä perustuukin tiettyjen kognitiivisten mallien kritiikkiin, koskettaa se olennaisesti samaa teemaa. Fodorin mukaan on varsin selvää, että meille ei riitä näkemys, joka ei kykene huomioimaan miten mieli todella toimii, koska hänen projektinsa motiivina on mahdollisuus simuloida mieltä. (Fodor 1994, 292-293; 2000, 42, 98) Kysymys ei siis ole ainoastaan ”puhtaasta” intuitiivisesta vetoavuudesta, vaan selityksen tyydyttävyyden on olennaisesti sidoksissa päämäärään. On erittäin epätodennäköistä, että Searlen käsitys tietoisuudesta biologisena ilmiönä on riittävän yksityiskohtainen ollakseen tyydyttävä suhteessa Fodorin kaltaisten mielenfilosofien päämääriin.

Tässä on siis jälleen palattava kysymykseen tieteellisestä maailmankuvasta, jonka määräämien taustaoletusten puitteissa annamme maailmaa koskevia kuvauksia. Mikäli esimerkiksi Penrosen kuvaama kvanttiteorian tulkinta saavuttaa sellaisen perustavan aseman kuin Searle esittää omalla tämänhetkisellä atomi- ja evoluutioteorioihin tukeutuvalla tieteellisellä maailmankuvallaan olevan, tulee siitä juuri se taso, jolla haluamme tietoisuuden selittää. Vaikka Searle olisikin oikeassa todetessaan eri tasoisten selitysten olevan mahdollisia, olettaa hän implisiittisesti itse määrittelemänsä tason relevanteimmaksi eli tasoksi, jolla annetut vastaukset tyydyttävät intuitioitamme. Kuitenkin hän itse kritisoi mm. Dennettia siitä, että hänen teoriasensa on karkean epäuskottava.<sup>39</sup> Samalla hän myöntää, että maailman asiat voivat olla toisinkin.

Myöhäisemmässä tuotannossaan Searle on käsitellyt taustaoletusten merkitystä position uskottavuudelle laajemmin. Taustaoletus periaatteessa koostuu teoriasta tai teorioiden joukosta, mutta varsinaisesti kysymys on prereflektiivisestä näkemyksestä, joka on läsnä ilman tietoista pohdintaa tai näkemystä tukevaa argumenttia.<sup>40</sup> Searle sitoutuu eksternalistiseen realismiin, jonka hän näkee välttämättömänä edellytyksenä sille, että maailmaa koskevat näkemyserot ovat ylipäättään mahdollisia. Arvioidessaan siirtymää geosentrisestä heliosentriseen maailmankuvaan hän toteaa: ”Eksternalistinen realismi ei ole teoria. Se ei ole mielipide, joka koskee ulkomaailman olemassaoloa, vaan se on pikemmin kehys, joka on välttämätön edellytys mielipiteen mahdollisuudelle koskien esimerkiksi planeettojen liikkeitä.”<sup>41</sup>

Suurelle osalle mielenfilosofoista tähän yhtyminen ei tietenkään ole ongelma. Huomioni on nimenomaan mielenfilosofisten teorioiden intuitiivisessä vetoavuudessa sekä siinä, että Searle sitoutuessaan eksternalistiseen realismiin ja tarkemmin atomi- ja evoluutioteorioihin ei vaikuta olevan mitenkään erityisessä asemassa muihin teoretikkoihin nähden. Yksi syy siihen, että Searlen näkemys ei seiso niin kyseenalaistamattomalla pohjalla kuin hän vaikuttaisi toivovan on, että

---

<sup>39</sup> Ks. esim. Searle 1997, 97-115

<sup>40</sup> Searle 1999, 9-12

<sup>41</sup> Searle 1999, 32

useiden teoreetikoiden projektit liittyvät yksityiskohtaisempiin ongelmiin kuin mihin Searle omalla teoriallaan pystyy vastaamaan.<sup>42</sup>

Searlen pyrkimys osoittaa materialistiset ja dualistiset teoriat epätieteellisiksi onnistuu, mikäli hänen käsityksensä tieteellisestä maailmankuvasta on sellainen, jota ei mielekkäästi voida kritisoida. Kvanttiteoriaan perustuvien teorioiden olemassaolo kuitenkin osoittaa, että on ennen aikaista julistaa biologista naturalismia ”tieteelliseksi” kannaksi, joka sulkee muut kannat pois epäintuitiivisina.

Kvanttiteoria ei suinkaan ole välttämättä ainoa teoria, jonka luoma maailmankuva voi haastaa atomi- ja evoluutioteorioihin pohjautuvan. Sen esiin nostaminen on kuitenkin päämääräni kannalta riittävää, koska se riittää osoittamaan, että on muitakin legitiimejä vaihtoehtoja kuin Searlen esittämä. Lisäksi on huomattu, että viime kädessä taustaoletusten olennainen piirre on niiden intuitiivinen vetoavuus ja tässä suhteessa myös Searlen konseptin asema voi muuttua.

Searlen itsepintaista väitettä siitä, että hän hylkää sekä materialismin että dualismin ei kommentaattoreiden keskuudessa ole otettu kovinkaan vakavasti. Tämä on siinä mielessä ymmärrettävää, että Searlen teoria sisältää yksittäisiä väitteitä, joista osa vaikuttaa kallistuvan dualismiin, osa materialismiin. *Rediscovery of Mind*issa Searle käyttää huomattavan vaivan yleisen tieteellisen maailmankuvan käsittelemiseen.<sup>43</sup> Silti hän itsekin toteaa, että atomi- ja evoluutioteorioihin perustuva maailmankuva on koulutetulle länsimaiselle ihmiselle lähinnä itsestäänselvyys.

Miksi Searle sitten haluaa toistaa noita trivialiteetteja? Materialismin ja dualismin ylittäminen edellyttää kahta asiaa: sen lisäksi, että ne on osoitettava ristiriitaisiksi tieteellisen maailmankuvan kanssa, täytyy osoittaa, että tieteellinen maailmankuva joko itse sisältää ratkaisun tai ainakin osoittaa suunnan mentaalisen ja fysikaalisen

---

<sup>42</sup> Tämä huomio ei tosin ole kovin painava, koska erot alaongelmien kohdalla ovat usein seurausta juuri lähtökohtien eroista. Toisaalta myöhemmin tullaan huomaamaan, että Searlen teorian ongelmat liittyvät siihen, missä määrin hän onnistuu sivuuttamaan eräät perinteestä nousevat kysymykset.

<sup>43</sup> Vertailun vuoksi voidaan todeta, että supervenienssi, joka on varsin keskeinen aihe nykykeskustelussa, käsitellään kaikkine yhteyksineen kahdessa sivussa.

suhdetta koskevan ongelman ratkaisemiseksi. Toisin sanoen Searle käsittelee maailmankuvallisia taustaoletuksia, koska hän haluaa korostaa, että on itse asiassa ihmeellistä, että tietoisuuden ongelma on yhä hengissä. Kaikkihan ovat juuri (tieteellisen)maailmankuvansa nojalla vähintäänkin vakuuttuneita, että elämme jossain hyvin perustavassa mielessä yhdessä maailmassa.

Searle vaikuttaa ajattelevan, että tarvitaan ainoastaan painokas artikulaatio tieteellisestä maailmankuvasta ja tietoisuus näyttäytyy epäproblemaattisesti omalla paikallaan osana luontoa. Tämän Searlen ajatteluun liittyvän piirteen huomioiminen on tärkeää häntä arvioitaessa. Hän on aivan oikeassa todetessaan tulevansa toistuvasti väärinymmärretyksi. On syytä epäillä, että tämä osaltaan johtuu siitä, ettei hänen projektinsa lähtökohtiin kiinnitetä riittävästi huomiota. Seuraavissa luvuissa tarkastellaankin mentaalisen ja fyysikaalisen välisen suhteen luonnetta mahdollisimman pitkälle juuri biologisen naturalismin omilla ehdoilla.

---

### 3. Mentaalisen ja fysikaalisen suhde

#### 3.1. Analogia –argumentti

Suhtautumalla tietoisuuteen ennen kaikkea biologisena ilmiönä Searle käsityksensä mukaan palauttaa sen kartesielta harharetkeltä takaisin osaksi luontoa. Tämä tietysti edellyttää myös kartesiolaisen kielenkäytön hylkäämistä. Biologisen maailmanjärjestyksen osanakin mentaalisuuteen tulee liittyä kaikki sen olennaiset ominaisuudet, kuten aidot, intrinsiset redusoitumattomat subjektiiviset tilat ilman, että niiden ajatellaan kuuluvan fysikaaliseen nähden eri kategoriaan. Niinpä Searle esittää mm. seuraavat toisiaan täydentävät väitteet:

Mental phenomena, all mental phenomena whether conscious or unconscious, visual or auditory, pains, tickles, itches, thoughts, indeed, all of our mental life, are caused by processes going on in the brain.<sup>44</sup>

Consciousness, in short, is a biological feature of human and certain animal brains. It is caused by neurobiological processes and is as much a part of the natural biological order as any other biological features such as photosynthesis, digestion, or mitosis.<sup>45</sup>

Consciousness is higher-level or emergent property of the brain in the utterly harmless sense of “higher-level” or “emergent” in which solidity is a higher-level emergent property of H<sub>2</sub>O molecules when they are in the lattice structure (ice), and liquidity is similarly a higher-level emergent property of H<sub>2</sub>O molecules when they are, roughly speaking, rolling around on each other (water).<sup>46</sup>

Ensimmäinen huomio toteaa, että kaikki mentaaliset tilat syntyvät aivoprosessien tuloksena. Toinen huomio korostaa, että tietoisuus on nimenomaan tyypillinen biologinen ilmiö, koska se kuuluu biologiseen maailmanjärjestykseen siinä missä

---

<sup>44</sup> Searle 1984, 18

<sup>45</sup> Searle 1992, 90

<sup>46</sup> Searle 1992, 14

yhteyttäminen tai ruuansulatus. Kolmatta huomiota kutsun analogia –argumentiksi, koska se on keskeisellä sijalla biologisessa naturalismissa.<sup>47</sup>

Analogian tarkoituksena on osoittaa, että tietoisuuden olemassaoloon ei liity mitään mystistä; päinvastoin, se on täysin luonnollinen ilmiö siinä mielessä, että se on ennen kaikkea biologinen ja siten fysikaalinen. Täten tietoisuuden hyväksyminen biologisena faktana välttää dualismin: koska samanlaisia suhteita kuin aivojen ja tietoisuuden välillä esiintyy luonnossa tuhka tiheään, ei ole mitään syytä olla dualisti mielen suhteen, koska kukaan ei ole dualisti nestemäisyydenkään suhteen.

Huomioiden tarkoituksena on myös tehdä ymmärrettäväksi, että aivotilat *aiheuttavat* tietoisuuden eli ovat kausaalisesti vastuussa sen synnystä. Toinen tärkeä niihin liittyvä seikka on, että tietoisuus on samalla aivojen *piirre* tai *ominaisuus*. Nestemäisyysanalogia on Searlen keskeisin ja eksplisiittisin määritelmä mentaalisen ja fysikaalisen välisen suhteen luonteesta.<sup>48</sup>

Kun analogia hyväksytään vasten atomi- ja evoluutioteorian muodostamaa maailmankuvaa, joka mahdollistaa kaksi ensimmäistä väitettä, ”asettuu tietoisuus osaksi luontoa sellaisten organismien fenotyypinä piirteenä, joilla on korkealle kehittynyt hermostorakenne”.<sup>49</sup> Ensimmäisen väitteen mahdollistaa evoluutioteoria, joka tukee ajatusta tietoisuudesta biologisena ominaisuutena. Myös toinen väite edellyttää evoluutioteoriaa, mutta tulee Searlen kannalta paremmin ymmärrettäväksi, kun muistetaan, että atomiteoria (Searlen mukaan kausaalisesti) selittää eri tason ilmiöiden välisiä suhteita. Tämän asetelman hyväksymisen pitäisi poistaa tietoisuuden ongelma. Ainoana esteenä on vanha dualismin ja materialismin

---

<sup>47</sup> Juuri tietoisuuden ja nestemäisyyden välinen analogia esiintyy lukuisissa Searlen kirjoituksissa.

<sup>48</sup> Terminologisessa mielessä mentaalisen ja fysikaalisen suhteesta puhuminen on hieman harhaanjohtavaa, koska Searle nimenomaan väittää, että mentaalinen on jollain olennaisella tavalla fysikaalista. Jako tuleekin ajatella tietyllä tavalla fysikaalisen sisälle, ”mentaalisen” ja ”muun fysikaalisen” välille. Searle kuitenkin itsekin toistuvasti käyttää näitä termejä erottelevassa merkityksessä.

<sup>49</sup> Searle 1992, 90-91



erimielisyys, jonka mukaan tietoisuuden ”mentaalinen” piirre tekee siitä välttämättä ei-fysikaalisen ominaisuuden.<sup>50</sup>

Juuri siksi, että mieleen on perinteisesti liitetty sellaisia ominaisuuksia, jotka on koettu mahdottomiksi sovittaa yhteen käsityksen kanssa, jonka mukaan maailmassa on vain fysikaalisia olioita Searle tunnistaa tehtäväkseen selvittää, miten hänen lähtökohdistaan on selitettävissä tietoisuus, mielentilojen subjektiivinen luonne, intentionaalisuus ja mentaalisen kausaalinen voima, joita hän pitää mentaalisen redusoitumattomina piirteinä.

*Tietoisuus* yleensä määritellään käsitteenä alaltaan suppeammaksi kuin mentaalinen. Tietoisuus on siis mentaalinen ilmiö, mutta kaikki mentaalinen ei ole tietoista. Searlen määritelmän mukaan joko olemme tietoisia tai emme, välimuotoja ei ole, vaikka tietoisena olemisella onkin eri asteita. Tietoisuus on eräänlainen valveillaolon tila, jolla on aina sisältö: mikäli yksilö on tietoinen, on hänen oltava tietoinen jostakin.<sup>51</sup>

*Subjektiivisuus* ilmenee sellaisissa mentaalisisissä tosiasioissa, kuten kivun tuntemuksissa, jotka aina ovat subjektin omia tuntemuksia, eivät kenenkään muun. Yksilö näkee maailman aina omasta perspektiivistään, ei kenenkään muun. Samoin yksilö on tietoinen itsestään ja omista sisäisistä mentaalisisistä tiloistaan tavalla, joka olennaisesti eroaa toisten ihmisten tavasta olla tietoinen itsestään ja omista mentaalisisistä tiloistaan.<sup>52</sup> Subjektiivisuus täsmentää tietoisuuden luonnetta korostamalla sen olemassaolon tapaa, joka on määritelmällisesti ensimmäisen

---

<sup>50</sup> Searle 1992, 15-17. On kuitenkin tärkeää huomata, että kysymys ei juuri muidenkaan ajattelijoiden mielestä ole sen selvittämisessä, miten jokin ei-fysikaalinen on yhteydessä fysikaaliseen, vaan miten voimme ymmärtää mentaalisen olevan osa pohjimmiltaan fysikaalista todellisuutta. Tämä on nykyisen mieli-ruumis ongelman ydin. (Shoemaker 1994, 55) Juuri tähän on myös Searlen teoriasta vastausta haettava.

<sup>51</sup> Searle 1992, 84-85. Olla tietoinen *jostakin* on erotettava intentionaalisuudesta, joka on suuntautumista johonkin. Searlen esimerkki: ”If I am conscious of a knock on the door, my conscious state is intentional, because it makes reference to something beyond itself, the knock on the door. If I am conscious of a pain, the pain is not intentional, because it does not represent anything beyond itself.”

<sup>52</sup> Searle 1984, 16

persoonan perspektiivin olemista. Mentaalisen ja fyysikaalisen välistä suhdetta koskeva ongelma voidaankin asettaa myös kysymällä, miten subjektiivisten mentaalisten ilmiöiden reaalisuus voidaan yhdistää tieteelliseen käsitykseen todellisuudesta objektiivisena.

*Intentionaalisuus* mentaalisenä piirteenä voidaan lyhyesti määritellä suuntautuneisuudeksi, olkoon kohteena jokin objekti tai asiantila. Uskomusten, pelkojen, halujen tai toiveiden on aina kohdistuttava johonkin. Toiset intentionaaliset tilat ovat tietoisia, toiset eivät. Henkilöllä voi olla tietoinen uskomus, että Gilbert Ryle oli behavioristi, mutta hänellä voi olla sama uskomus nukkuessaankin. Tällöin tila on intentionaalinen, vaikkakin tiedostamaton. Useat tietoiset tilat ovat intentionaalisia, mutta eivät välttämättä. On esimerkiksi erotettava halu, joka kohdistuu itsen ulkopuolelle, ahdistuksen tunteesta, jolle ei ole objektia, johon ahdistus viittaisi. Tätä voidaan Searlen mukaan testata kysymällä henkilöltä, jolla on uskomus, halu tms., ”Mitä uskot?” tai ”Mitä haluat?” Näihin kysymyksiin on aina oltava vastaus. Kysymykseen ”Mistä olet ahdistunut?”, voidaan luonnollisesti vastata, ”En mistään, olen vain ahdistunut.”<sup>53</sup>

*Mentaalinen kausaatio* on arki ajattelun mukaan olennainen inhimillinen ominaisuus. Tietoisuuden vakavasti ottavalta projektilta voidaan vaatia selvitystä mentaalisen kausaalista roolista toiminnan tai toisten mentaalisten tilojen aiheuttajana. Tyypillistä on ajatella, että ajatukset voivat saada aikaan seurauksia materiaalisessa maailmassa. Mentaalisen kausaation problematiikkaa käsitellään viidennessä pääluvussa laajemmassa mitassa. Tässä voidaan kuitenkin todeta, että mikäli arki ajattelun mukaiseen intuitioon aiotaan vastata, on onnistuttava artikuloimaan sellainen mentaalisen kausaation konseptio, joka säilyttää kausaalisen voiman nimenomaan mentaalisenä (*qua mental*), välttämättä myös implisiittisen reduktion fyysikaaliseen.

---

<sup>53</sup> Searle 1983, 1; Searle 1994, 380. Yleisesti ei ole mitenkään ilmeistä minkälaisessa yhteydessä esimerkiksi intentionaalisuuden, subjektiivisuuden ja tietoisuuden katsotaan olevan toisiinsa. Norton Nelkinin mukaan tietoisuus on nimi intentionaalisuuden, introspektion ja fenomenalisuuden kolminaisuudelle eikä sillä ole näistä riippumatonta sisältöä (Nelkin 1993, 420)

Tietoisuus, subjektiivisuus ja intentionaalisuus olisivat kaikki tarkemman käsittelyn arvoisia piirteitä. Tässä luvussa käsittelem Searlen biologisessa naturalismissa läsnä olevaa mentaalisen ja fyysikaalisen välisen suhteen määrittelyä. Tästä syystä mentaalinen kausaatio liittyy kiinteästi työn teemaan, koska erityiskysymyksenä juuri mentaalisen kausaation problematiikka on paljastava teorian mieli-ruumis ongelman ratkaisun suhteen. Jaegwon Kimia ja Anthonie Meijersia lukuun ottamatta sitä ei myöskään ole Searlen kohdalla juuri tarkasteltu.

Lisäksi intentionaalisuus erityiskysymyksenä olisi kokonaan oman tutkimuksen arvoinen jo pelkästään siksi, että Searle on kirjoittanut aiheesta myös monografian (*Intentionality* 1983). Sen lisäksi, että subjektiivisuus ja tietoisuus eivät ole samanlaisessa elimellisessä suhteessa mieli-ruumis tematiikkaan kuin mentaalinen kausaatio, ne eivät myöskään ole Searlen teorian kannalta yhtä problemaattisessa asemassa. Ensin on kuitenkin ryhdyttävä tarkastelemaan missä suhteessa mentaalinen on tai ei ole yhteneväinen perinteisen fyysikaalisen kanssa.

### 3.1.1. Fyysikaalisesta mentaalista: kausaatio ja realisaatio

Searlen mukaan mentaaliset tilat sekä *aiheutuvat* että *realisoituvat* aivojen ja muun keskushermoston prosesseissa. Täten päästään eroon dualistisesta konseptiosta, joka edellyttää kaksi erilaista ontologista kategoriaa, mentaalisen ja fyysikaalisen. Samalla materialismi dualismin vastaparina pyritään ylittämään.<sup>54</sup> Jos mentaalinen ja fyysikaalinen eivät muodosta kahta erillistä kategoriaa, vaan kuuluvat samaan luokkaan, mutta eivät kuitenkaan ole identtisiä toistensa kanssa, niin mitä Searle tarkoittaa aiheutumisella ja realisaatiolla? Hänen mukaansa aivot – tietoisuus -suhde on analoginen esimerkiksi vesimolekyylien ja nestemäisyyden suhteen kanssa. Aivojen ja mentaalisten tilojen suhde tulee nähdä samoin kuin yksittäisten vesimolekyylien ja pintatason fyysikaalisten ominaisuuksien suhde.

---

<sup>54</sup> Searle 1983, 265; Searle 1994b, 95

Tämä suhde on selvästi *kausaalinen*: mikrotasolla vesimolekyylien käyttäytyminen aiheuttaa makrotason fysikaaliset ilmiöt; muuntelemalla molekyylien käyttäytymistä voidaan aiheuttaa muutoksia makrotasolla, kuten jäätyminen tai höyrystyminen. Aivot yhdessä muun keskushermoston kanssa aiheuttavat tietoisuuden eli ovat kausaalisesti vastuussa mentaalisen tason synnystä.<sup>55</sup>

Molekyylytaso *realisoi* nestemäisyyden: kun määrittelemme, että vesi on nestemäisessä tilassa, kuvaamme samoja vesimolekyyliä eri deskriptiotasolla. Vesimolekyylien kokoelma toimii siis nestemäisyyden realisoivana perustana. Samalla tavalla muun muassa kiinteys, elastisuus tai läpinäkyvyys ovat fysikaalisen systeemin *emergentejä* piirteitä<sup>56</sup>, kuten tietoisuus on aivojen ja muun keskushermoston emergentti piirre.

Veden ominaisuus olla nestemäistä on yhtäaikaan sekä kausaali- että realisaatiosuhteessa vesimolekyyliin. Emme voi sanoa yhdenkään vesimolekyylin olevan itsessään ”märkä”, mutta voimme samanaikaisesti mielekkäästi väittää, että veden nestemäisyys aiheutuu molekyylien *käyttäytymisestä*, ja että nestemäisyys realisoituu molekyylien *kokoelmassa*.<sup>57</sup>

Searlen väite siis on, että kausaalisuhde on mahdollinen eri (kuvaus)tason ilmiöiden välillä, vaikka perimmiltään kyseessä on yksi ja sama aine. Lisäksi ei ole mitään estettä sille, että ilmiöt ovat suhteessa toisiinsa sekä kausaation että realisaation mielessä. Systeemin tarkastelu pelkästään mikrotasolla ei selitä makrotason ilmiötä, kuten nestemäisyyttä, koska molekyylien taso on sokea ylemmän tason ominaisuuksille. Ilmeiseltä tämä vaikuttaa subjektiivisten mentaalisten tilojen kohdalla: yksittäisiä neuroneja ja niiden välisiä yhteyksiä tarkastelemalla emme tavoita koettua havaintoa, kipua jne.<sup>58</sup>

---

<sup>55</sup> Searle 1984, 18

<sup>56</sup> Ks. Searle 1992, 111-112

<sup>57</sup> Searle 1983, 265

<sup>58</sup> Usein mikrotason tarkastelusta käsin voidaan toki johtaa makrotason ilmiö. Tuntemalla tasojen väliset lainalaisuudet, voidaan *päätellä*, esimerkiksi vesimolekyyleistä se tila, joka makrotasolla vallitsee eli kiinteys, nestemäisyys jne. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että makrotasolla ilmenevät

Realisaatio ja kausaatio ovat erilaiset selitykset samalle ilmiölle, eivätkä siten ole toisiaan poissulkevia. Voimme huomata, että realisaatioselitys viittaa molekyylien konstituutioon ja kausaatioselitys molekyylien käyttäytymiseen. Kausaatioketjua voidaan jatkaa: molekyyli-tason aiheuttama nestemäisyys aiheuttaa edelleen, että voimme sanoa veden olevan juotavaa, sitä voidaan kaataa jne. Aivan kuten molekyyli-systeemin nestemäisyys ei ole yhden vesimolekyylin ominaisuus, ei myöskään tietoisuus ole yhden neuronin ominaisuus. Nestemäisyys ei ole erillinen substanssi, jonka molekyylit ”erittävät”, kuten tietoisuuskään ei ole erillinen neuroneista syntyvä substanssi, vaan tila, jossa koko neuronien systeemi tietyissä olosuhteissa tietynä aikana on.<sup>59</sup>

Kun samalla pidetään mielessä Searlen biologiasta ottama analogia tietoisuudesta samanlaisena biologisista prosesseista syntyvänä ilmiönä kuin ruuansulatus, huomataan, että mentaalinen todella näyttää ilmiönä, joka on yhteensopiva tieteellisen maailmankuvan kanssa. Mentaalisen vertaamisessa nestemäisyyteen ja samastamisessa ruuansulatukseen on kuitenkin vaarana, että se asettuu reduktiiviseen suhteeseen niihin mikrotason prosesseihin nähden, jotka sen synnyttävät. Näin voisi ollakin, mutta tietoisuus eroaa olennaisella tavalla ontologialtaan niistä mikrotason (aivo)prosesseista, jotka sen aiheuttavat.

Tämä ontologinen ero ei kuitenkaan ole samanlaista kuin dualismissa, jossa ajatellaan olevan kaksi eri olioluokkaa. Ero näyttää tietoisuuden tavassa olla olemassa ainoastaan subjektiivisena, vastoin kuin sen synnystä vastuussa olevat (aivo)prosessit, jotka ovat olemassa objektiivisesti, kolmannen persoonan perspektiivistä. Subjektiivisuuden merkitystä käsitellään tarkemmin luvussa Analogia –argumentin kritiikki.

---

piirteet eivät olisi reaalisia. Tasoista puhuminen on myös hämmentänyt joitakin ajattelijoita. Ilham Dilman pitää Searlea dualistina, koska hän viittaa fysikaalisiin ilmiöihin mikrotason ilmiöinä ja mentaalisiin makrotason ilmiöinä. Dilman jättää kuitenkin huomiotta, että Searlen tapauksessa kyse on lähinnä tavastamme antaa ilmiöille kuvauksia eri tasoilla, ei maailman jakamisesta metafysisesti useampaan osaan. On nimittäin mielekäästä puhua mentaalista ilmiöistä, vaikka emme ajattelisi niiden olevan fysikaalisen maailman ulkopuolella. ks. Dilman 1988, 95

<sup>59</sup> Searle 1983, 267-268; Searle 1994, 545

Yksinään molemmat huomiot – analogia –argumentti ja tietoisuuden subjektiivinen ontologia – ovat mielekkäitä. Kuten edellä on käsitelty, biologisen naturalismin taustaoletukset vastaavat tyypillisiä maailmaa koskevia intuitioitamme ja onnistuvat luomaan kiinnekohdan materialismin ja dualismin välttämiseksi.<sup>60</sup> Toisaalta Searlen huomiot mentaalisen subjektiivisesta ontologiasta vastaavat pyrkimykseen taata mentaalille ontologinen autonomia, joka pakottaa säilyttämään mentaalisen luonteenomaiset piirteet. Olennaista on, että subjektiivisuuden luonteen kieltäminen aiheuttaa luopumisen juuri siitä mitä haluamme selittää.

Kuitenkin nämä kaksi huomiota yhdessä asettuvat, ainakin ensi katsomalta, osittain toisiaan vastaan. Miten mentaalinen voi olla samalla ontologisesti sopusoinnussa fyysikaalisen kanssa ja omata erityisen subjektiivisen ontologian? Ensimmäisen huomion ansiona on dualismin välttäminen, mutta jälkimmäinen tuntuu ehdottavan jotain dualismin kaltaista. Searlen keskeisimpänä velvollisuutena on näiden huomioiden yhteensovittaminen.

Searle huomauttaa itse, että nestemäisyyden ja molekyylien suhteen ja tietoisuuden ja neuronien suhteen rinnastamiseen liittyy kaksi epäkohtaa. Ensimmäinen liittyy juuri olemassa olemisen tapaan, joka tietoisuuden tapauksessa on subjektiivista olemista, nestemäisyyden tapauksessa objektiivista. Ilmiönä nestemäisyys on siis kenen tahansa tarkkailtavissa, tietoisuus ainoastaan tietoisin subjektin itsensä tarkkailtavissa.<sup>61</sup> Toinen merkittävä ero on nestemäisysselvityksen ilmeisyydessä ja tietoisuusselvityksen epäilmeisyydessä. Nestemäisyyden tapauksessa on varsin tyydyttävää todeta kahden eri tason kuvauksen olevan toistensa selityksiä; mitään syntymekanismiin liittyvää epäselvyyttä ei vaikuta jäävän jäljelle. Tietoisuuden

---

<sup>60</sup> Riippuen hieman kenen intuitioista on kyse voitaisiin ehkä sanoa, että jo pyrkimys välttää dualismi on oiva keino vedota intuitioihin.

<sup>61</sup> Searle 1994, 545. Tätä ei pidä ottaa kirjaimellisesti, sillä Searlen mukaan puhe tietoisuuden tarkkailemisesta tietoisuuden itsensä näkökulmasta eli introspektiosta on virheellistä puhetta, joka sisältää homunculus -oletuksen. Tässä tarkoitus on ainoastaan korostaa ontologista erottelua, ei puuttua tiedonhankintatapoihin.

suhteen on yhä yhtä vaikeaa muodostaa käsitystä, millä tavalla tietoisuus ilmenee aineessa.<sup>62</sup>

Searle myöntää, että analogia ei näiltä osin ole täydellinen, mutta väittää kuitenkin häivyttäneensä filosofisen mysteerin mieli-ruumis ongelman ympäriltä. Jäljellä on enää empiirisen tutkimuksen piiriin liittyviä kysymyksiä neurofysiologian suhteen, jonka tehtävänä on antaa yksityiskohtaisia kuvauksia aivoprosesseihin liittyvistä tietoisuuden synnyttävistä mekanismeista.<sup>63</sup> Tämä empiirisen tiedon puute on luonnollisesti syynä vaikeuteen nähdä mieli-ruumis -ongelma ratkaistuna.

Tietoisuuden subjektiivisen erityisluonteen ymmärtämiseksi ja sovittamiseksi fysikaaliseen maailmaan on tarkasteltava, miten tietoisuus reduktion mielessä eroaa esimerkiksi nestemäisyydestä, ja onko tällä erolla seurauksia biologisen naturalismin menestyksen kannalta.

### **3.1.2. Mentaalisen redusoitumattomuus**

Tietoisuus on ontologisesti subjektiivista, koska sen ilmeneminen on vääjäämättä sidoksissa ensimmäisen persoonan perspektiiviin. Tästä edelleen seuraa, että mentaaliset ilmiöt pakenevat reduktiivisia määrittelyjä, jotka edellyttävät aina erottelun ilmenemisen ja reaalisuuden välille. Mentaalisen redusoitumattomuudessa onkin kysymys tietoisuuden ilmenemistavasta. Tyypillinen tapaus redusoituvuudesta on ilmiö, jolla on niin sanotusti kaksi puolta: toisaalta sen reaalinen perusta ja toisaalta sen ilmeneminen. Jos voidaan sanoa, että ilmiö A ei ole mitään muuta kuin B, on A redusoitu B:hen. Tällöin A on ilmenemistä ja B on A:n selitys elementaarisemmalla (tyypillisesti fysikaalisella) tasolla.

Yleensä ns. emergenttejä ilmiöitä pidetään redusoitumattomina. Esimerkiksi Mario Bungen mukaan ominaisuus on emergentti silloin, kun tätä ominaisuutta ei ole

---

<sup>62</sup> Tämä on Nagelin kritiikin ydin. Ks. seuraava luku.

<sup>63</sup> Searle 1994, 545

millään systeemin komponentilla. Esimerkki tällaisesta on solu, jonka emergentti ominaisuus on olla elävä, koska yksikään solu osa itsessään ei ole elävä. Bunge haluaa erottaa emergenssin ontologisessa ja episteemisessä mielessä. Hänen mukaansa ontologisesti emergenssissä ei ole, eikä tulekaan olla mitään ihmeellistä. Sen sijaan kysymys selittämisestä systeemin komponentteihin ja niiden välisiin suhteisiin viittaamalla on hänen mukaansa haastavampi. Tällä tavoin episteemisesti käsitettynä emergenssin ymmärtäminen edellyttäisi erillistä määrittelyä siitä, minkälainen selityksen tulee olla ollakseen tyydyttävä.<sup>64</sup>

Searlen mukaan tietoisuus on aivotoiminnan emergentti piirre. Myös hänen määritelmänsä mukaan emergentti ilmiö on niin sanotusti systeeminen piirre. Se syntyy systeemin osasten keskinäisen tai niiden ja ympäristön vuorovaikutuksen tuloksena. Koska Searle realisminsa hengessä korostaa metafysisesti yhtenäistä maailmaa, ei hänen näkemykseensä kuulu pitää tietoisuutta ilmiönä, jonka suhdetta perustaansa ei voitaisi selittää. Tällainen käsitys emergenssistä on hänen mukaansa ”a much more adventurous conception”, johon sisältyy ajatus, että ilmiö elää ikään kuin omaa elämäänsä sen jälkeen kun se on systeemissä syntynyt.<sup>65</sup>

Sen sijaan Searlen mukaan emergentti piirre voidaan selittää systeemin elementtien kausaalisten suhteiden avulla. Tällaisia piirteitä ovat mm. nestemäisyys, kiinteys ja tietoisuus. Jotkut emergentit piirteet voidaan laskea tai päätellä pelkästään osasten komposition, järjestäytymisen perusteella.<sup>66</sup> Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista sen enempää tietoisuuden kuin nestemäisyydenkään kohdalla, koska niiden suhteen olennaista on kiinnittää huomio systeemin elementtien toimintaan eli niiden kausaalisiin ominaisuuksiin.

Kim esittää, että emergentismiin kuuluisi ajatus emergentistä piirteestä kylmänä faktana (*brute fact*), jonka olemassaolo on otettava annettuna. Niinpä voitaisiin ajatella, että on yksinkertainen tosiasia, että mentaaliset ilmiöt ovat aivojen

---

<sup>64</sup> Bunge 1981, 27

<sup>65</sup> Searle 1992, 112

<sup>66</sup> Searle 1992, 112



emergentti ominaisuus eikä niiden syntymiselle ole eikä voikaan olla mitään tämän syvempää selitystä.<sup>67</sup> Searlen kanta on erotettava tästä näkemyksestä. Hän pitää kiinni tietoisuudesta biologisista prosesseista syntyvänä ilmiönä, ja sellaisena myös kausaalisesti selitettävänä.<sup>68</sup> Ontologisesti emergentit piirteet eivät siis Searlen mukaan ole episteemisesti millään tavalla mystisiä.

Searle itse asiassa asettuu Bungen ja Kimin väliin siinä mielessä, että vastoin Kimin ehdotusta hänen emergenssikäsityksensä mukaan tietoisuuden syntyminen aivotoiminnasta ei sikäli ole pelkkä kylmä fakta, ettei sitä voisi ymmärtää. Bungen kanssa Searle ei voisi olla samaa mieltä siitä, että emergenssi on selityksellisessä mielessä erityisen haastava. Searlen näkemys palautuu biologisen naturalismin lähtökohtiin: evoluutioteorian mukaan tietoisuus on ennen kaikkea biologinen ilmiö ja atomiteoria antaa välineet eri tason systeemien rakentumisen kuvaamiseen. Tämä huomio mitä ilmeisimmin Searlen mukaan riittää selitykseksi sekä ontologisessa (Kim) että episteemisessä (Bunge) mielessä. On tärkeää erottaa erilaiset reduktion muodot ja tarkastella missä määrin Searlen mukaan emergentit piirteet ovat tai eivät ole redusoituvia.

Jos tietoisuus on fysikaalisen systeemin emergentti piirre, kuten todettiin, ei siitä välttämättä seuraa ilmiön redusoitumattomuutta. Searlen biologinen naturalismi, jonka mukaan tietoisuus on biologinen ilmiö siinä missä ruuansulatuskin, vaikuttaa varsin reduktionistiselta. Biologinen naturalismihan ajattelee, että tietoisuus syntyy fysikaalisessa systeemissä ilman mitään mystistä lisää, jolloin ei näyttäisi olevan mitään periaatteellisia esteitä tietoisuuden palauttamiselle tähän fysikaaliseen systeemiin. Toisaalta voitaisiin siis ajatella, että biologisen naturalismin mukaan määritelty tietoisuus on redusoituva, mutta tällöin Searlen mukaan kuitenkin hukataan itse ilmiö pitämällä kiinni epämielekkästä reduktiokäsityksestä.<sup>69</sup>

---

<sup>67</sup> Kim, 1996, 52-53

<sup>68</sup> esim. Searle 1999, 55

<sup>69</sup> Searle 1992, 122

Searle erottaa viisi erilaista reduktiota tai tapaa käsittää reduktio. Keskeisin ja tärkein on ontologinen reduktio. Muut reduktion tyypit ovat ominaisuusontologinen, teoreettinen, käsitteellinen, ja kausaalinen reduktio. Ontologisen reduktion tarkoituksena on osoittaa, että tietyn tyyppiset asiat tai esineet koostuvat itse asiassa toisen tyyppisistä asioista tai esineistä. Esimerkiksi materiaaliset objektit eivät perimmänsä ole muuta kuin molekyylikasoja. Tähän reduktioon muut reduktion muodot vaikuttaisivat pyrkivän.<sup>70</sup>

Tyypillisenä esimerkkinä *ontologisesta reduktiosta* voidaan pitää salamaa. Se ei ole mitään muuta kuin sähköpurkaus. Huomaamme, että ilmiön pintatason eli havaittavat piirteet aiheutuvat kokonaisuudessaan mikrorakenteen elementtien toiminnasta. Salaman kohdalla siis sähköaktiiviteetista. Reduktion tarkoituksena on päästä eroon näistä pintatason piirteistä määrittelemällä alkuperäinen ilmiö niiden syiden kautta, jotka aiheuttavat nuo pintatason piirteet.

*Ominaisuusontologinen reduktio* on ontologinen reduktio, mutta se ei koske objekteja vaan ominaisuuksia. Ominaisuutta kuvaava teoreettinen termi määritellään uudelleen: esimerkiksi lämpö redusoidaan termodynamiikkaan eli määritellään tietynlaiseksi molekyylien liikkeeksi. Tällainen on usein seurausta *teoreettisesta reduktiosta*, jossa redusoitavan teorian lait sisältyvät redusoiwaan teoriaan, jolloin redusoitavasta teoriasta tulee tämän perustavamman teorian erikoistapaus.<sup>71</sup>

*Käsitteellinen reduktio* koskee sanojen ja lauseiden välistä suhdetta. Tiettyihin entiteetteihin viittaavat sanat ja lauseet voidaan jäännöksittä korvata toisenlaisiin entiteetteihin viittaavilla sanoilla ja lauseilla. Esimerkiksi keskimääräistä behavioristifilosofia koskevat lauseet voidaan redusoida lauseisiin, jotka koskevat kutakin yksittäistä behavioristifilosofia. Koska sanat ja lauseet ovat käsitteellisesti redusoituvia, ovat entiteetit, joihin ne viittaavat, ontologisesti redusoituvia.<sup>72</sup>

---

<sup>70</sup> Searle 1992, 113

<sup>71</sup> Searle 1992, 113

<sup>72</sup> Searle 1992, 113

*Kausaalinen reduktio* liittyy eri tason ilmiöiden kausaalisiin voimiin. Jos entiteetin kausaaliset voimat voidaan täydellisesti selittää toisen entiteetin voimien olemassaololla, redusoituu edellinen jälkimmäiseen ainakin kausaalisessa mielessä. Yleisesti tieteen historiassa kausaalisen reduktion on katsottu johtavan myös ontologiseen reduktioon. Tämä on ilmeistä, koska menestyksekkään kausaalisen reduktion johdosta voimme uudelleen määrittellä alkuperäisen käsitteen, joka on viitannut redusoituun ilmiöön, viittaamaan redusoidun ilmiön syihin.<sup>73</sup> Kausaalisen reduktion periaate on relevantti myöhemmin mentaalista kausaatiota tarkasteltaessa. Mentaalisen kausaalisen voiman takaaminen vaikuttaisi nimittäin edellyttävän, että sitä ei voida täydellisesti selittää viittaamalla fyysikaalisen sfäärin kausaaliseen toimintaan.

Biologinen naturalismi vaikuttaisikin joutuvan sitoutumaan vähintään kausaaliseen reduktionismiin, koska sen mukaan mieli-ruumis-ongelmaa ei enää sellaisessa mielessä ole olemassa, ettei neurofysiologinen selitys mentaalille ilmiöille olisi mahdollinen.<sup>74</sup> Searlen väitehan on, että mentaaliset tilat aiheutuvat ja realisoituvat neurofysiologisissa prosesseissa. Tärkeätä onkin tarkastella kausaalisen ja ontologisen reduktion suhdetta tarkemmin juuri tietoisuuden tapauksessa.

Ennen kuin havaittiin värien johtuvan valon heijastumisesta, ne (implisiittisesti) määriteltiin viittaamalla havaitsijoiden subjektiivisiin värikokemuksiin. Myöhemmin kokemuksiin viittaavat värit redusoitiin kausaalisessa mielessä valon ominaisuuksiksi. Ontologinen reduktio toteutui eliminoimalla subjektiivinen värikokemus ”todellisesta” väristä, joka itse asiassa olikin valon heijastumista. Samalla tavalla mm. lämpö on redusoitu molekyylien liikkeeseen ja ääni ilman molekyylien liikkeeseen.<sup>75</sup>

---

<sup>73</sup> Searle 1992, 114

<sup>74</sup> Searle 1994, 545

<sup>75</sup> Searle 1992, 115

Yleinen periaate mainitun kaltaisissa tapauksissa on siis ollut seuraava: kun ominaisuuden on todettu olevan (Searlen mielessä) emergentti, siitä on automaattisesti seurannut kausaalinen reduktio ja tämä on edelleen johtanut ontologiseen reduktioon uudelleen määrittelemisen kautta. Reduktion olennaisena motiivina on pyrkimys yleisyyteen ja objektiivisuuteen.<sup>76</sup>

Näin ymmärrettynä myös tietoisuus on kausaalisesti redusoituva neurokemiallisiin ja –fysikaalisiin tapahtumiin. Tietoisuus ei kuitenkaan ole täydellisen analoginen edellä käsiteltyjen ontologisesti redusoituvien ominaisuuksien kanssa, vaikka onkin kausaalisesti emergentti neuronien toiminnan piirre. Jos tietoisuus määritellään viittaamaan tiettyihin aivosolujen välisiin suhteisiin, jotain olennaista vaikuttaisi jäävän ulkopuolelle. Tässä Searle asettuu dualistien ja materialistien väliin. Dualistille tietoisuuden redusoimattomuus on osoitus dualistisen position oikeellisuudesta. Materialistille redusoitumattomuuden myöntäminen edellyttää luopumista sellaisesta tieteellisestä maailmankuvasta, joka perustuu materialistis-fysikalistiseen monismiin, eikä materialisti siten voi sallia tietoisuudelle olemassaoloa, joka olisi luonnonlakien tavoittamattomissa.

Näistä syistä Searlen on siis pyrittävä osoittamaan miten tietoisuuden ongelma poikkeaa muista ilmiöistä, jos hän aikoo pitää kiinni sekä tieteellisestä maailmankuvasta että tietoisuuden ontologisesta redusoitumattomuudesta. Vaikka seuraavassa tarkastellaan analogia –argumenttiin kohdistuvaa kritiikkiä, käy samalla ilmi, mitkä ovat Searlen perustelut tietoisuuden redusoitumattomuudelle.

---

<sup>76</sup> Searle 1992, 116

### 3.2. Analogia –argumentin kritiikki eli disanalogiset elementit

Thomas Nagelin näkemys subjektiivisesta on olennaisilta piirteiltään samanlainen kuin Searlella. Nagelin positiota voitaisiin luonnehtia jopa fysikalistiseksi, sillä merkittävällä varauksella, että hänen mukaansa fysikalististen *kuvausten* ongelmana on, että ne eivät tee alkuunkaan ymmärrettäväksi, miten subjektiivisuus kuuluu objektiiviseen fysikaaliseen maailmaan.<sup>77</sup> Metafyysisessä mielessä on ilmeistä, että subjektiivisuus kuuluu objektiivisesti olemassa olevaan maailmaan. Nagelin päähuolenaihe on luoda sellainen konseptio, joka kuvauksessaan pyrkii todellisuuden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen sulauttaen subjektiiviset mentaaliset prosessit maailmaan sellaisena kuin maailma on, vaikka hän onkin varsin skeptinen tällaisen projektin onnistumisen suhteen.<sup>78</sup>

Aivan kuten Searle, Nagel näkee mielenfilosofian ongelmaksi kolmannen persoonan perspektiivin epistemologian, joka väärin perustein määrittää, mitä luetaan olemassa olevaksi:

The reductionist program that dominates current work in the philosophy of mind is completely misguided, because it is based on the groundless assumption that a particular conception of objective reality is exhaustive of what there is. [...] Various forms of reductionism - behavioristic, causal, or functionalist - [...] have been offered by those seeking to make the mind safe for physical objectivity. All these theories is motivated by an epistemological criterion of reality – that only what can be understood in a certain way exists.<sup>79</sup>

Juuri tästä syystä myös Searle haluaa korostaa tietoisuuden reaalisuutta ja on valmis hylkäämään reduktionismin:

---

<sup>77</sup> Nagel 1974, 391; Nagel 1994, 63. Tye nimeääkin Nagelin position ”peukut pystyssä fysikalismiksi” (physicalism, fingers crossed) (Tye 1999, 706), viitaten siihen, että Nagel voisi hyväksyä fysikalismin, mikäli se onnistuisi sisällyttämään subjektiivisen osaksi itseään.

<sup>78</sup> Nagel 1986, 15-18

<sup>79</sup> Nagel 1986, 16,15

If I am right in thinking that consciousness and subjectivity are essential to the mind, then the conception of the mental employed by the tradition is misconceived from the beginning, for it is essentially an objective, third-person conception. The tradition tries to study the mind as if it consisted of neutral phenomena, independent of consciousness and subjectivity. But such an approach leaves out the crucial features that distinguish mental from nonmental phenomena.<sup>80</sup>

Nagelin voi tulkita olevan valmis sitoutumaan myös objektiivisen todellisuuden olemassaoloon suunnilleen samassa mielessä kuin Searle sitoutuu mainitsemaansa eksternalistiseen realismiin. Näkemykset kuitenkin eroavat subjektiivisuuden luonteesta tehtävien johtopäätösten osalta. Nagelille subjektiivisen perspektiivisidonnaisuus on syy kieltää fysikalismin mielekkyys, kun Searle puolestaan väittää subjektiivisen olevan sovittavissa käsityksiin fysikaalisesta. Tähän erimielisyyteen paikantuu myös mahdollisuus havaita eräs ongelma analogia – argumentissa.

Kun jonkin kuvauksen mukaan X – olkoon se objekti, tapahtuma tai jokin asioiden tila – on Y, meidän usein oletetaan ymmärtävän, *miten* tuo kuvaus pitää paikkansa. Tämä ei ole riippuvaista siitä, että ymmärrämme mitä 'on' tuossa väitteessä merkitsee, vaan ymmärtäminen riippuu käsitteellisestä ja teoreettisesta taustasta. X:n ja Y:n viittauksen kohteet ovat tyypillisesti jonkin viime kädessä saman ilmiön kaksi kuvausta.<sup>81</sup> Kriitikissä analogia –argumenttia kohtaan on huomattava, että merkityksellistä on relevantin käsitteellisen ja teoreettisen taustatiedon puuttuminen: kun termit, jotka identifioivat samaa kohdetta, ovat luonteeltaan tarpeeksi erilaisia, ei enää ole suinkaan selvää, miten väite pitää paikkansa.<sup>82</sup> Toisin sanoen, ei enää ole lähimainkaan ilmeistä, millä tavalla nämä kuvakset liittyvät toisiinsa, vaikka olisimmekin vakuuttuneita väitteen totuudesta.

Meillä ei ole mitään epäselvää molekyylien liikkeen ja nestemäisyyden suhteen osalta. Kuitenkaan fysikaalisen tilan ja mentaalisen tilan suhteen luonne ei tule

---

<sup>80</sup> Searle 1992, 19

<sup>81</sup> Ks. myös Mentaalisen redusoitumattomuus.

<sup>82</sup> Nagel 1974, 400-401

samalla tavalla ilmeiseksi, vaikka voimmekin jollain tavalla ymmärtää, mitä tarkoitetaan väitteellä ”tietoisuus syntyy aivoprosessien tuloksena”. Huomio on siinä mielessä painava, että Searlen yritys mentaalisen palauttamiseksi *res cogitans* – sfääristä luontoon olennaisesti nojaa juuri analogioihin tämänkaltaisesta selittämisestä. Siinä kun Searlen mukaan esimerkiksi nestemäisyys-tietoisuus - analogia auttaa käsittämään tietoisuuden paikan maailmassa, Nagel kokee sen pikemminkin ilmentävän kuinka vaikeaa on mentaalisen ymmärtäminen osana fysikaalista.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, Searle tunnistaa analogiaan liittyvän epäsuhtan. Hänen mukaansa kysymys on kuitenkin vain käsitystapamme totunnaisuudesta, jonka triviaali seuraus on, että se estää meitä pitämästä objektiivisen ja subjektiivisen suhdetta yhtä ilmeisenä, kuin kahden objektiivisen ilmiön välistä suhdetta.<sup>83</sup> Searlen tulisi ottaa tämän vajavaisuuden merkitys vakavasti, sillä hänen projektinsa keskeinen tavoite on osoittaa, että tietoisuus on luonnollinen osa luonnollista maailmaa. Tähän tavoitteeseen on kuitenkin vaikea päästä, jos hänen esityksensä ei onnistu tekemään ilmeisellä tavalla ymmärrettäväksi, *miten* ilmiöt ovat yhteydessä toisiinsa tai edes selittämään yksityiskohtaisemmin, *miksi* suhdetta on vaikea ymmärtää analogiankaan valossa.

Searle ei käsittele asiaa tarpeeksi, jotta hänen näkemystään voisi arvioida siitä, miten tietoisuuden redusoitumattomuuteen tulee suhtautua sen jälkeen, kun tunnustetaan tietoisuuden subjektiivinen, kokemuksellinen olemassa olemisen tapa. Hän tyytyy toteamaan, että redusoitumattomuudesta (joka on hänen mukaansa loppujen lopuksi harmiton seuraus tavastamme määritellä reduktio) ei ole mitään tieteellisiä seurauksia, ja että kontrasti tietoisuuden redusoitumattomuuden ja esimerkiksi lämmön redusoituvuuden välillä on ainoastaan näennäinen.<sup>84</sup>

---

<sup>83</sup> Searle 1992, 122-124

<sup>84</sup> Searle 1992, 122, 124

Anthonie Meijers on kiinnittänyt huomiota Searlen käyttämien analogioiden kohdallisuuteen. Hän on löytänyt kolme piirrettä, joihin tietoisuuden ja nestemäisyyden (tai kiinteyden) välinen analogia kaatuu. Ensiksi, nestemäisyys ja kiinteys ovat systeemin ominaisuuksia kuvaavia dispositionaalisia termejä. Toisin sanoen ne määritellään kontrafaktuaalisesti eli kuvaamalla, miten tietty materiaali käyttäytyisi tietyissä olosuhteissa. Tietoisuus taas on itsessään läsnä oleva ominaisuus (*manifest property*). Toiseksi, mentaalilta ilmiöiltä vaikuttaisi puuttuvan sellaiset spatiaaliset määreet, jotka ovat olennaisia tyyppillisten korkeamman tason fysikaalisten ominaisuuksien kohdalla.<sup>85</sup>

Kolmanneksi Meijers huomauttaa, että tietoisuus on Searlen mukaan sisäinen (*intrinsic*) ominaisuus, kun taas nestemäisyys ja kiinteys ovat relationaalisia. Materiaalin nestemäisyys on määriteltävissä kahden parametrin, lämmön ja paineen funktiona. Myös tietoisuus on riippuvainen ympäristötekijöistä, kuten ruumiintoiminnoista, mutta nestemäisyyden tapauksessa lämpö ja paine determinoivat materiaalin nestemäisen tilan. Tietoisuuden riippuvuussuhteen ruumiiseen on Meijersin mukaan oltava huomattavasti heikompi, koska tietoisuus on Searlille ennen kaikkea intrinsinen ominaisuus.<sup>86</sup>

Tämä huomio on oivaltava kohdistuessaan Searlen yhdistettyyn mentalismiin ja fysikalismiin. Toisaalta Searle haluaa painokkaasti pitää kiinni mentaalisten ilmiöiden reaalisuudesta eli niiden ontologisesta redusoitumattomuudesta, mutta toisaalta korostaa niiden olevan ilmiöinä yhtä merkitsevästi fysikaalisia kuin juuri nestemäisyys ja kiinteys.

Analogia on kuitenkin analogia juuri siksi, että sen puolet kuuluvat eri ilmiöalueisiin. Voidaan syyllä esittää, että mainitut epäkohdat eivät välttämättä ole lopputuloksen kannalta lainkaan merkittäviä. Meijers huomauttaa kuitenkin aivan oikein, että analogian käyttämisen koko ajatus on siinä, että sen tarkoituksena on olla valaiseva. Searlen esimerkeillä on taatusti tarkoitus olla selityksellistä arvoa erityisesti siksi,

---

<sup>85</sup> Meijers 2000a, 157

<sup>86</sup> Meijers 2000a, 158



että mentaalisen ja fyysikaalisen suhteesta ei ole olemassa riippumatonta esitystä.<sup>87</sup> Searlehan on nimenomaan luomassa sellaista tai vähintään osoittamassa suuntaviivoja, joita seuraamalla vastaus tulee löytymään. Tässä suhteessa analogia – argumentin hyödyllisyyttä voidaan perustellusti pitää kyseenalaisena.

Meijersin esittämiin epäkohtiin ei tässä yhteydessä ole tarvetta puuttua yksityiskohtaisemmin, mutta mielessä on syytä pitää huomio analogialta edellytettävästä selityksellisestä voimasta. Analogia –argumenttia tarkastellaan seuraavassa Nagel –tyyppisen kritiikin näkökulmasta, joka itse asiassa korostaa juuri selityksellisen voiman tai valaisevuuden ajatusta ja on siten periaatteessa riittävä kyseenalaistamaan analogia –argumenttiin liittyvät selitykselliset ansiot. Usein mieli-ruumis –ongelmasta puhutaankin ns. selityksellisenä ongelmana. Tämä voidaan ilmaista näin: jos A:n väitetään selittävän B:n, mutta voimme yhä käsittää (*conceive*), että B on olemassa ilman A:ta, voidaan selitystä pitää riittämättömänä tai epäadekvaattina.<sup>88</sup>

Nagel ehdottaa, että on varsin mahdollista, että jonkin asian totuus voi olla meille ilmeinen, vaikka emme varsinaisesti ymmärrä, miten sen saavutamme.<sup>89</sup> Tämä tarkoittaisi, että mentaalisen ja fyysikaalisen yhdistämiseksi ei ehkä koskaan löydetä sellaisia perusteluja, jotka kuvaisivat tuota suhdetta tyydyttävällä tavalla. Samalla tästä seuraisi, ettei myöskään Searle onnistu perustelemaan näkemystään. Nagelin väite perustuu hänen analyysiinsä objektiivisen ja subjektiivisen luonteesta, jota on syytä tarkastella lähemmin.

---

<sup>87</sup> Meijers 2000a, 158-159

<sup>88</sup> Levine 1997, 106

<sup>89</sup> Nagel 1974, 401-402

### 3.2.1. Subjektiiivisuus ja objektiivisuus

Objektiivinen, eräässä mielessä ei-kenenkään perspektiivi, on vapaa subjektisidonnaisesta kontingenssista: mitä vähemmän kuvaus sisältää ensimmäisen persoonan perspektiiviin liittyviä kokemuskäsitteitä, sitä objektiivisemmasta kuvauksesta on kysymys. Objektiivisen kuvan luomisessa metodina on ollut asteittainen luopuminen inhimillisestä perspektiivistä: Aluksi huomataan, että havaintomme fysikaalisen maailman asioista aiheutuvat noiden asioiden vaikutuksista ruumiiseen. Tämän jälkeen huomataan, että noilla asioilla on vaikutuksia myös toisiinsa, ja että itse asiassa ne voivat olla olemassa aiheuttamatta mitään havaintoja kenessäkään. Niinpä niiden todellinen luonne, oleminen, on erotettava niiden meissä aiheuttamista havaintokokemuksista eli tavasta, jolla ne *ilmenevät*. Objektiivinen kuva fysikaalisesta maailmasta ei siis katso kohdettaan mistään yhden havaitsijan näkökulmasta, vaan käyttää käsitteitä, joiden avulla maailma on ymmärrettävissä ilman niiden aistien apua, jotka alunperin mahdollistivat objektiivisuusprosessin.<sup>90</sup>

Tällainen objektiivinen kuva on avoin kenelle tahansa riippumatta tämän omasta perspektiivistä. Voidaan siis ajatella, että hyvin erilaisillakin havaintokoneistoilla on mahdollista käsittää maailma sellaisena, kuin objektiivinen perspektiivi sen kuvaa.<sup>91</sup> Koska tällaisesta kuvauksesta kokemukseen viittaavat käsitteet on ikään kuin kuorittu pois, maailmaan eri tavoin perseptiivisessä suhteessa olevat oliot – vaikka marsilaiset – voisivat ymmärtää fysikaalisen kuvauksen, vaikka se subjektiivinen havaintokokemus, jota tämä kuvaus meille selittää, olisikin heidän kohdallaan hyvin erilainen.

Subjektiiivisuus on Nagelin mukaan sitä, mitä on olla jokin organismi. On tehtävä ero sen välille, että voimme kuvitella, mitä olisi olla jokin muu organismi, ja minkälaista oleminen on organismille *itselleen*. Subjektiiivista kokemusta voidaan toki kielessä kuvailla ja kuvaukset voivat olla toisten, kokijan kanssa samanlaisten organismien

---

<sup>90</sup> Nagel 1986, 5-7, 14

<sup>91</sup> Nagel 1974, 395

ymmärrettävissä, mutta olennaista on, että subjektiivisuuden piirteenä on jotain, millaista on olla juuri tuo kokeva subjekti.<sup>92</sup>

Mentaaliseen viittaavat yleisesti jaetut termit mahdollistavat jopa, että ulkopuolinen tarkkailija saattaa olla oikeassa jonkun toisen subjektiivisen mentaalisen tilan suhteen ilman, että tämä henkilö joko myöntää tai edes itse käsittää olevansa väitetyssä tilassa. Tällöin kysymys on kuitenkin vain mentaaliseen viittaavan käsitteen oikeasta käytöstä, ei siitä, että henkilöltä puuttuisi erityinen subjektiivinen kokemus olla tässä tilassa. Olennaisin subjektiivisuuden merkitys viittaa sisäiseen laadulliseen kokemukseen, jonka olemassaolo ei ole riippuvainen tavoistamme kuvata sitä.

Objektiivisuus ymmärrettynä edellä määritellyllä tavalla vaikuttaa sulkevan ulkopuolelleen subjektiiviset ilmiöt. Ne ovat olennaisesti sitoutuneita yksittäiseen näkökulmaan, jolloin vaikuttaa väistämättömältä, että objektiivinen (fysikalistinen) kuvaus ei kykene ottamaan huomioon tämän näkökulman olemassaoloa.<sup>93</sup> Vaikka yleisesti kokemuksellisten tilojen olemassaolo ei suinkaan ole kiistanalaista, Nagel tulee osoittaneeksi subjektiivisen ontologisen statuksen painottamalla, että objektiivisen kuvan mahdollisuus itse asiassa edellyttää yksittäistä kokemuksellista näkökulmaa.<sup>94</sup> Pyrkimys objektiivisuuteen sulkee kuitenkin Nagelin mukaan oman määritelmänsä kautta subjektiivisen perspektiivin olemisen maailman kuvauksen ulkopuolelle.

Tämä nostaa esiin esim. lämpö – molekyylien liike ja tietoisuus – fysikaalinen tila - selitysten eron. Jotta selitys lämmöstä molekyylien liikkeenä olisi ylipäättään selitys, on oltava subjekti, jolla on lämmöstä kokemus. Muutoin ei ole mitään selitettävää. Selitys ei silti ole akti, joka poistaisi kokemuksellisen ilmiön maailmasta. Subjektiivisuuden kohdalla jotain sellaista on kuitenkin vaarana tapahtua. Onkin

---

<sup>92</sup> Nagel 1974, 395 Tämä on artikkelin *What is it Like to be a Bat* ydinhuomio, jonka kautta juuri tietoisuus on noussut keskeiseksi teemaksi mielenfilosofiassa.

<sup>93</sup> Nagel 1974, 393

<sup>94</sup> Kokemusten olemassaolon epäileminen vaikuttaa vähintään ristiriitaiselta. Ajatus onkin siinä, että niiden olemassaolo saatetaan implisiittisesti kieltää, mikäli tarkastelutapa vaihdetaan puhtaasti epistemologiseksi.

vähintään ymmärrettävää väittää, että tietoisuudessa on jotain enemmän kuin sen fysikaalinen selitys antaa ymmärtää. Lämmössä sinänsä sen sijaan ei ole mitään ylimääräistä, mikä ei sisältyisi fysikaaliseen selitykseen, kunhan muistetaan, että selitys edellyttää selitettävän eli subjektiivisen kokemuksen.

Searle käyttää ilmeneminen – reaalisuus jakoa, josta jo edellä on itse asiassa ollut kysymys, osoittaakseen, miten pyrkimys redusoida tietoisuus eroaa muista tapauksista. Lämmön tapauksessa olemme kiinnostuneita nimenomaan siitä, mikä aiheuttaa kokemuksen lämmöstä ja olemme tyytyväisiä selitykseen, joka kiinnittää kokemuksen syyn tarkkailijariippumattomaan maailmaan. Tällaisen selittämisen motiivina on yksinkertaisesti pyrkimys luoda kuva todellisuudesta ja siinä vaikuttavista kausaalisista suhteista. Miksi mentaalisen tilan – sanokaamme kivun – selittäminen saman mallin mukaisesti ei tuota tyydyttävää vastausta? Kipuhan voidaan määritellä tietyyntyyppiseksi (tai numeerisen ainutkertaisuuden mielessä tietyksi) neuronaaliseksi aktiviteetiksi. Tällöin kivun kokemus olisi ilmenemistä ja hermosolujen toiminta reaalista.

Vastaus liittyy selityspyrkimykseen. Lämmön kohdalla kiinnostavaa on kokemuksen aiheuttaja, ei kokemus itsessään. Mikäli eksplisiittinen kiinnostuksen kohteemme on mentaaliset ilmiöt – esimerkiksi juuri kivun kokemus itsessään eikä sen aiheuttaja – niin ilmeneminen - reaalisuus jako ei toimi samalla tavalla kivun kuin lämmön kohdalla, koska kivun reaalisuus on nimenomaan sen ilmenemisessä. *Kun ilmeneminen on reaalisuutta, ei jakoa ilmenemisen ja reaalisuuden välille voi tehdä kadottamatta ilmiötä, jota halutaan selittää.*<sup>95</sup> Tämä on Searlen vastaus edellä esiin nousseeseen haasteeseen, joka muodostui tieteellisen maailmankuvan ja mentaalisen redusoitumattomuuden näennäisesti ristiriitaisista vaatimuksista.

Tietoisuus siis poikkeaa luonteeltaan olennaisesti niistä ilmiöistä, joihin reduktioselitykset tyypillisesti pätevät. Monet ovat valmiita tekemään ilmeneminen – reaalisuus jaon kivun ja hermosolujen toiminnan välille.<sup>96</sup> Searle ja Nagel ovat

---

<sup>95</sup> Searle 1992, 121-122

<sup>96</sup> Paul Churchland on eksplisiittisesti sitä mieltä, että esimerkiksi juuri kivussa on kyse nimenomaan fysikaalisesta tilasta. Subjektin kokemus on vain yksi tapa olla yhteydessä tuohon tilaan, toinen tapa on

kuitenkin oikeassa siinä, että tämä jaottelu kadottaa itse ilmiön vaihtamalla näkökulman kolmannen persoonan perspektiiviin, vaikka kipu ilmiönä määritelmällisesti kuuluu ensimmäisen persoonan sfääriin.

Tähän saakka Nagelin näkemys on yhteneväinen Searlen kanssa. Reduktioselityksen perimmäinen ajatus hukkuu, jos sitä sovelletaan myös tietoisuuden tapaukseen. Aivan kuten Nagel objektiivisuuden määritelmässään toteaa, saamme alunperin tietoa lämmöstä, valosta, nestemäisyydestä, kiinteydestä jne. kokemuksen kautta eli näkemällä, haistamalla, tuntemalla, kuulemalla tai maistamalla, mutta jälkeinpäin määrittelemme ilmiön tavalla, joka tekee sen olemassaolon riippumattomaksi kokemuksesta. Kun kiinnostuksen kohteena on kokemus, ei sitä voi tehdä riippumattomaksi itsestään.

Niinpä tietoisuus on poikkeus tästä yleisestä käytännöstä. Se ei kuitenkaan tee tietoisuudesta ilmiönä millään merkittäväällä tavalla erityislaatuista. Searlen mukaan edellä todettu ainoastaan ”osoittaa, että tietoisuuden redusoitumattomuus on määrittelykäytäntöjemme triviaali seuraus”.<sup>97</sup> Niinpä erityislaatusuus liittyy metodisiin käytäntöihimme eikä ilmiöön itseensä. Hänen mukaansa redusoitumattomuudesta ei siksi seuraa, ettei tietoisuus kuuluisi niin sanotusti maailman kalustukseen. Redusoitumattomuudesta ei myöskään seuraa, ettei tietoisuus voisi olla tieteellisen tutkimuksen kohteena, ja ettemme voisi liittää sitä laajempaan *fysikaaliseen* maailmankuvaamme.<sup>98</sup> Täten epäsuhta, joka analogia – argumenttiin vaikutti liittyvän, osoittautuu Searlen mukaan puhtaan näennäiseksi.<sup>99</sup>

---

tarkastella sitä kolmannen persoonan perspektiivistä. Kyse on vain ”episteemisestä asymmetriasta”, joka hänen mukaansa hämärtää käsityksemme siltä, että itse asiassa fysikaalinen tila on kivun reaalisuutta. (Churchland 1995, 197, 201, 206)

<sup>97</sup> Searle 1992, 122. David Chalmers huomauttaa, että Searle asettaa asiat takaperin: määrittelykäytäntömme ovat itse asiassa seurausta tietoisuuden redusoitumattomuudesta (Chalmers 1996, 371). Kuten edellä huomattiin, reduktio edellyttää subjektiivista kokemusta, joka uudelleen määritellään. Subjektiivisen redusoitumattomuus on siis pikemmin käytäntöjemme edellytys, eikä toisinpäin.

<sup>98</sup> Searle 1992, 122

<sup>99</sup> Dale Jacquette kritisoi Searlen analogiaa siitä, että se rinnastaa redusoitumattomat mentaaliset redusoituihin fysikaalisiin ilmiöihin kuten nestemäisyyteen (Jacquette 1989, 617). Hän ei kuitenkaan tunnista Searlen tekemää erottelua kausaalisen ja ontologisen reduktion välille, mikä tekee Jacquetten huomiosta irrelevantin Searlen päämäärä huomioiden. Tietoisuuden luonnollisen paikan osoittamiseksi

Nagel ei näe ongelman syynä pelkästään tällä rajoittuneella tavalla määriteltyä käsitystä reduktiosta, vaan hänen mukaansa Searle ei tästä huomiosta huolimatta onnistu yhdistämään redusoitumatonta subjektiivisuutta fysikaaliseen maailmaan tyydyttävällä tavalla. Vaikka hyväksyisimme, että tietoisuus on aivojen synnyttämä ominaisuus, joka ei redusoidu hermosolujen toimintaan, ei meillä silti ole mitään perustetta kutsua redusoitumattomia subjektiivisia tiloja fysikaalisiksi. Fysikaalisten ilmiöiden kirjo saattaa olla äärimmäisen monipuolinen, mutta niiden olennainen määritelmällinen ehto on, että ne ovat ontologisesti *objektiivisia*.<sup>100</sup>

Searle taas pitää kiinni siitä, että tietoisuus on ontologisesti subjektiivista. Nagelin mukaan ei ole perusteltua syytä olettaa, että aivojen kaikki ominaisuudet ovat fysikaalisia, vaikka onkin selvää, että aivot koostuvat kokonaisuudessaan fysikaalisista partikkeleista, erityisesti meillä ei ole käsitystä siitä, mitä tarkoittaa sanoa, että mentaalinen on fysikaalista.<sup>101</sup> Huomioni ydin ei ole suinkaan siinä, että mentaaliset ilmiöt tulisi liittää omaan mystiseen kategoriaansa, vaan fysikaalisen kategoriaan lukemisen ehdoissa. Toisin sanoen Nagelin huomioon nojaten, on kyseenalaista, onko Searlen väite mentaalista fysikaalisena hyväksyttävissä siten, kuin hän sen esittää.

Vaikuttaa nimittäin, että väitteen ”mentaaliset ilmiöt ovat fysikaalisia” metafyyminen sisältö jää epäselväksi. Olisi väärin väittää Searlea dualistiksi pelkästään siksi, että hän tekee eron objektiivisen ja subjektiivisen ontologisen moodin välille, koska hän samaan aikaan korostaa, että perspektiivien erilaisuus on vain erään biologisen ilmiön erityislaatuisuuden seurausta metafyyysisesti muuten yhtenäisessä maailmassa.<sup>102</sup> Nagelia seuraten voidaan huomauttaa, että ontologisen eron

---

on riittävää, että mentaalinen on kausaalisesti redusoituva. Searlen määrittelemä ontologinen redusoitumattomuus tarkoittaa, että ilmiö ei eliminoidu, vaikka sen kausaalinen perusta olisikin paikannettavissa.

<sup>100</sup> Nagel 1993, 6

<sup>101</sup> Nagel 1994, 67

<sup>102</sup> Juuri tosin todettiin, että Searlen mukaan tietoisuuden erityislaatuisuus on vain näennäistä, koska se aiheutuu reduktiokäsityksistämme. Searle saattaa olla osin oikeassa, mutta tietoisuuden ongelma on

tekeminen – huomioonottaen Searlen muut väitteet – merkitsee silti empirisen todellisuuden jakamista kahteen kategoriaan, halusi sitä tai ei. Searlehan sanoo, että elämme fysikaalisessa maailmassa, joka sisältää redusoitumattoman komponentin osana tätä yhtenäistä todellisuutta.

Tällä hänen on tarkoitettava, että on mahdollista muodostaa episteemisesti objektiivinen kuva, vaikka kuvauksen kohde sisältääkin ontologialtaan sekä subjektiivisia että objektiivisia ilmiöitä. Muutoin hänen näkemyksensä ei tuo mitään lisää siihen laajasti jaettuun käsitykseen, että aivotilat ovat vastuussa tietoisuuden olemassaolosta, ja että tietoisuus on siinä mielessä biologinen ilmiö.<sup>103</sup> Searle ei kuitenkaan kannata vastuuta väitteestään, että tietoisuuden redusoitumattomuudella ei olisi mitään tieteellisiä seurauksia.

Kuten jo edellä on huomautettu, Searlen tapa perustella mentaalisen ja fysikaalisen yhtenäisyys perustuu tieteellisen maailmankuvan ja biologisen tarkastelunäkökulman ”pakottamiin” johtopäätöksiin, eikä hän siksi katso, että asia vaatisi lisäperusteluja. Hänen oman positionsa uskottavuuden ja ymmärrettävyyden kannalta tämä on selvästi virhe, koska yhtenäisyys jää yhä epäselväksi. Searle ei myöskään vaikuta huomaavan, että tieteellisen maailmankuvan painokaskaan artikulointi ei ole riittävää siksi, että mielenfilosofien piirissä siihen ollaan jo varsin vahvasti sitouduttu. Ja lisäksi, nimenomaan suhteessa tieteellisen maailmankuvan sanelemiin oletuksiin tietoisuus näyttäytyy fysikaalisen kanssa yhteen sopimattomana.

Tämän ristiriitaiselta vaikuttavan asetelman voi ainakin osaltaan nähdä johtuvan siitä, että tieteen objektiivinen metodi yleensä luetaan kuuluvaksi tieteelliseen maailmankuvaan.<sup>104</sup> Tieteellisestä maailmankuvasta puhuessaan Searle ei

---

liian helposti ymmärrettävissä täysin arkisilla termeillä, jotta selitys voitaisiin uskottavasti paikantaa sekaannuksiin verrattain esoteerisissa filosofisissa ajatusmalleissa.

<sup>103</sup> Tämä on nähtävissä Searlen edellä esittämästä väitteestä, jonka mukaan tietoisuus voi olla tieteellisen tutkimuksen kohteena. Vaikka näkemys periaatteessa olisi hyväksyttävissä, vaikuttaa siltä, että tietoisuuden subjektiivisesta ontologiasta on seurauksia myös tieteen tekemiselle.

<sup>104</sup> Niiniluoto 1984, 94

mainitsekaan tätä seikkaa. Näiltä osin Searle on itse syyppää väärinymmärretyksi tulemiseensa.

Nagelin mukaan Searlen positio sortuukin toistamaan dualistista perusväittämää. Emme pääse eroon ongelmasta muuttamalla sanastoamme.<sup>105</sup> Searle on täysin oikeassa siinä, että on virhe määritellä maailman kalustus sellaisella tieteellisellä metodilla, joka menetelmänsä puolesta sulkee havainnoivan mielen havainnoitavasta maailmasta. Samoin on aivan oikein huomata, että tietoisuus on subjektiivisesti olemassa oleva biologinen ilmiö siinä mielessä, että se tavalla tai toisella syntyy aivojen neuraalisesta aktiviteetista.

Ongelmat eivät näiden huomioiden myötä siirry vielä empiiristen tieteiden ratkaistaviksi, koska Searlen ratkaisu ei hänen väitteistään huolimatta ole vapaa käsitteellisistä filosofisista ongelmista. Kysymys on mentaalisen ja fyysikaalisen suhteen riittämättömästä määrittelystä. Searle vaikuttaa siirtävän mentaalisen fyysikaalisen sisälle, mutta ei tarjoa analogia –argumenttia yksityiskohtaisempaa esitystä siitä, millä tavalla mentaalinen voidaan käsittää osana fyysikaalista. Tarve yksityiskohtaisemmalle analyysille säilyy niin kauan kuin mentaalista puhumisella katsotaan olevan ylipäättään arvoa. Tämä taas on ilmeistä niin Searlen konseptiossa kuin yleisemminkin. Seuraavassa tarkastellaan vielä hieman lähemmin Searlen omaa käsitystä fyysikaalisesta.

### 3.2.1.1.Searlen käsitys fyysikaalisesta ja käsitteellinen dualismi

Searlen esityksessä havaittu ongelma koskee viime kädessä fyysikaalisen käsitettä. Searlen mukaan fyysikaalinen käsitettynä kartesiolaisessa *res extensa* -mielessä ei ole kohdallinen kuvaamaan kaikkia todellisuutta koskevia faktoja, koska se ei kykene sisällyttämään itseensä sellaisia maailmaa koskevia seikkoja, joiden tiedämme pitävän paikkansa eli subjektiivisia mentaalisia tiloja.<sup>106</sup> Kartesiolainen käsitys

---

<sup>105</sup> Nagel 1993, 7

<sup>106</sup> Searle 1992, 25



fysikaalisesta ei tietysti koskaan ole tähän pyrkinytkään, koska mentaaliset ilmiöt ovat kuuluneet omaan kategoriaansa.

Searle haluaa revisioida puheen fysikaalisesta. Syitä tähän on kolme: Ensinnäkin mielenfilosofian terminologia on muodostunut vääristyneelle käsitykselle ”mentaalista” ja ”fysikaalisesta”. Tämän väitteen tausta on käynyt ilmi edellä käsitellyssä. Toiseksi, on täysin vanhentunutta ajatella fysikaalista *res extensa* –mielessä, koska monet asiat, joita pidämme fysikaalisina eivät olisi vanhassa mielessä fysikaalisia, esimerkkinä elektronit, joita pidetään massa- tai energiapisteinä, mutta yhtä kaikki fysikaalisena. Kolmanneksi, on väärin kysyä ”What sorts of things exist in the world?” verrattuna kysymykseen ”What must be the case in the world in order that our empirical statements be true?”<sup>107</sup> Searle tuntuu ehdottavan, että itse asiassa kaikkien ontologista statusta nauttivien olioiden on määritelmällisesti kuuluttava fysikaalisen kategoriaan.

Tällainen merkityksen laajentaminen vie pohjan alkuperäisen erottelun ajatukselta ja itse asiassa siirtää mieli – ruumis –ongelman fysikaalisen sisälle. Tällöin olisi vain nimettävä ongelma uudelleen, vaikka filosofisessa mielessä se säilyisi. Itse asiassa on vaikea kuvitella kuka nykyään edes edustaisi kartesiolaista dualismia eli substanssidualismia. Ominaisuusdualistiksi sen sijaan voidaan ehkä lukea esimerkiksi Nagel, vaikka hän itseään kaksoisaspektiteoreetikoksi kutsuukin.

Nagelkaan ei siis sitoudu ajatukseen, että olisi olemassa kaksi omalakista maailmaa, vaan järkevä tulkinta korostaa subjektiivisten ilmiöiden erityislaatuisuutta, joita on silti jossain, ehkä vielä määrittelemättömässä mielessä, pidettävä fysikaalisen maailman ilmiöinä. Searle haluaa lisätä vielä kolmannen dualismin, käsitteellisen dualismin. Sen piirteenä on dualististen käsitteiden vakavasti ottaminen sillä seurauksella, että ”fysikaalisesta” seuraa ”ei-mentaalista” ja ”mentaalista” ”ei-fysikaalista”.<sup>108</sup>

---

<sup>107</sup> Searle 1992, 25. Tämä on selvä kannanotto eräänlaisen common sense –lähtökohdan puolesta. Haluttaessa Searlen kysymyksen voisi jopa tulkita tarkoittavan, että kaikille asioille, joita voimme pitää olemassa olevina tulisi antaa luokitus: fysikaalinen.

<sup>108</sup> Searle 1992, 26

Tämän käsitteellisen dualismin ovat Searlen mukaan perineet myös materialistit. Käsitteelliseen dualismiin viittaaminen on ainoa osoitus pyrkimyksestä selventää, *miksi* kukaan muu ei ole ymmärtänyt, että mieli-ruumis –ongelmaan on olemassa käsillä oleva yksinkertainen ratkaisu. Puuttumaan jää kuitenkin esitys siitä, millä tavalla käsitteellinen dualismi tarkkaan ottaen vaikuttaa.<sup>109</sup> Mielenkiintoinen piirre käsitteellisen dualismin esiin nostamisessa on sen käyttökelpoisuus argumentatiivisena manööverinä: Searle pystyy kaatamaan asetelman pääläelleen syyttämällä dualismista sellaisia materialisteja, jotka syyttävät häntä dualismista.

Mihin dikotomian fysikaalinen – mentaalinen termit sitten nykyään viittaavat? Joillekin teoreetikoille mentaalinen viittaa arkipsykologiseen sanastoon. Reduktionistisille materialisteille mentaalisisä on kysymys ilmiöistä, jotka on selitettävissä redusoimalla ne materiaalisiin ilmiöihin. Searlelle mentaalinen on fysikaalisen redusoitumaton piirre.

Termien vaihtaminen ei poista perimmäistä asetelmaa, jossa tavoitteena on ensimmäisen ja kolmannen persoonan perspektiivin, subjektiivisen ja objektiivisen, mentaalisen ja fysikaalisen saattaminen ristiriidattomasti saman kuvauksen piiriin. Vähintään voidaan vaatia, että ne on kyettävä käsittämään jossain olennaisessa mielessä yhtenä siten, ettei enää ole *mielekästä* tai *johdonmukaista* nähdä niitä erillisinä.<sup>110</sup> Tätä seikkaa tarkastellaan seuraavissa alaluvuissa.

---

<sup>109</sup> Kommentaattoreistakin teemaan puuttuu ainoastaan Brian Garrett. Ks. Garrett 1995, 209-210

<sup>110</sup> Siinä määrin kuin termien suhteen on syytä tehdä erotteluja, vaikuttaa että mentaalisisestä ja fysikaalisesta puhuminen tavoittaa parhaiten maailman kuvaamiselle asetetun haasteen.

### 3.2.2. Chalmersin kritiikki

Käsiteltäessä Searlen näkemystä tietoisuuden paikasta luonnossa on tehtävä ero kysymysten välille, onko tietoisuus itsessään fysikaalista, ja voidaanko tietoisuus selittää fysikalististen teorioiden avulla. Searlen vastaus ensimmäiseen on kyllä ja jälkimmäiseen ei. Tietoisuus on fysikaalista sikäli, että se syntyy materiaalisten (aivo)prosessien tuloksena ja kuuluu maailmaan analogia –argumentin kuvaamalla tavalla. Fysikalistiset teoriat eivät kuitenkaan voi selittää tietoisuutta, koska niiden olennaisena piirteenä on sitoutuminen kolmannen persoonan perspektiiviin, josta seuraa, että ne eivät kykene huomioimaan sellaisia fysikaalisia ilmiöitä, joiden olemassaolo on subjektiivista.

David Chalmers kritisoi Searlen nestemäisyysanalogiaa osin samoin perustein kuin Nagel. Suhde molekyylien ja nestemäisyyden välillä on ilmeinen ja paljon 'tiivimpi' kuin aivojen ja tietoisuuden välillä. Emme voi kuvitella kaikkien fysikaalisten faktojen pitävän paikkansa koskien tiettyä H<sub>2</sub>O molekyylien kokoelmaa siten, ettei tuo kokoelma toteuttaisi nestemäisyyttä. Toisin sanoen ajatus jonkin H<sub>2</sub>O kokoelman – sanokaamme lasillisen vettä – täydellisestä vastinkappaleesta, joka ei kuitenkaan olisi nestemäisessä tilassa on absurdi. Niinpä Chalmersin mukaan mikrofysikaalisten tosiseikkojen ja nestemäisyyden välinen suhde ei ole kausaalisuhde, vaan mikrotason elementit *konstituivat* nestemäisyyden.<sup>111</sup>

Chalmersin peruste väittää näin eroaa Nagelin pyrkimyksistä. Chalmersin mukaan tietoisuuden kohdalla on loogisin perustein täysin mielekästä väittää, että voimme kuvitella kaksoismaailman, jonka fysikaalinen konstituutio on täsmälleen sama kuin meidän maailmassamme kuitenkin siten, että se ei sisällä tietoisuutta. Saman ajatuskokeen lokaali versio koskee tietysti ihmistä X, joka kaksoismaassa on fysikaaliselta rakenteeltaan identtinen tämän maailman ihmisen X kanssa, mutta ei omaa tietoisuutta, vaan on niin sanotusti zombi. Chalmersin mukaan tällaisen zombin

---

<sup>111</sup> Chalmers 1996, 130

käytös on viimeistä piirtoa myöten identtistä tietoiseen vastinkappaleeseensa nähden.<sup>112</sup>

Tässä Chalmersin on pakko olettaa, että tietoisuus on kausaalisesti impotentti. Hän myöntääkin, että hänen näkemyksensä edustaa eräänlaista epifenomenalismia, vaikka pyrkiikin tasoittamaan sen intuitiivisesti raskaita seurauksia.<sup>113</sup> Chalmersin kritiikki on kohdallista, mikäli on syytä luottaa hänen zombi –argumenttiinsa, tai mikäli muista syistä on syytä ajatella, että mentaalinen on kausaalisesti tehoton.

Huomionarvoista on, että Searle eksplisiittisesti myöntää, että ajatus zombista on loogisesti mahdollinen.<sup>114</sup> Searle esittää *Rediscovery*ssa oman zombi –esimerkkinsä tarkastellessaan aivoprosessien, mentaalisten prosessien ja ulkoisen käyttäytymisen välisiä *kausaalisia* suhteita. Hänen mukaansa pitää paikkansa, että siinä missä voimme loogisesti postuloida, että näennäinen tietoinen käytös on mahdollista ilman tietoisuutta, voimme myös ajatella, että henkilö voi olla tietoinen vailla mitään ulkoista käytöstä. Ensimmäinen huomio osoittaa, että käyttäytyminen ei ole riittävä ehto tietoisuudelle ja jälkimmäinen, ettei se ole myöskään välttämätön ehto. Näin ollen tietoisuus ja käyttäytyminen eivät ole käsitteellisesti sidoksissa toisiinsa.<sup>115</sup>

Searlen ajatuskoe sisältää oletuksen hermosolujen vaihtamisesta piilastuihin. Kun aivojen orgaaninen kudos asteittain vaihdetaan materiaaliltaan toiseen, mutta samat funktionaaliset yhteydet säilyttävään piilastujen verkostoon, on vaihtoehtoja kolme. Ensinnäkin saattaa olla, että henkilö, jolle operaatio suoritetaan jatkaa elämäänsä

---

<sup>112</sup> Chalmers 1996, 96

<sup>113</sup> Chalmers 1996, 150-151. vrt. myös myöhemmin Kimin näkemys fyysikaalisesta kausaalisesti suljettuna.

<sup>114</sup> Searle 1997, 146

<sup>115</sup> Searle 1992, 69 Searle toteaa: ”A system could have consciousness without behavior and behavior without consciousness”(1992, 69). Tarkasti ottaen Searle on tässä ristiriidassa itsensä kanssa. Toisaalla hän väittää, että aivot synnyttävät tietoisuuden ja ennen kaikkea, että tietoisuus on fyysikaalinen ilmiö. Mikäli henkilöltä puuttuu kaikki käytös, myös aivotoiminta, vain substanssidualisti voisi väittää, että tietoisuus voisi jatkaa olemassaoloaan. Behaviorismi toki tyypillisesti määrittellään koskemaan ulkoista käytöstä eikä esimerkiksi aivotoimintaa, mutta zombin tapauksessa mitään tällaista varausta ei tarvitse tehdä, vaan on mahdollista kuvitella kaksi fyysikaalisesti täysin identtistä oliota, joista vain toinen on tietoinen.

samanlaisena eli sekä hänen tietoisuutensa että käyttäytymisensä säilyvät muuttumattomina. Kahdessa jäljelle jäävässä vaihtoehdossa joko käyttäytyminen tai tietoisuus asteittain sammuvat toisen säilyessä muuttumattomana.<sup>116</sup>

Searlen teorian sisäisen johdonmukaisuuden kannalta tärkeäksi seikaksi osoittautuu materiaali, jolla mentaalisia tiloja pyritään toteuttamaan. Omassa esimerkissään Searle väittää käytännössä samaa kuin Chalmers, eli että käyttäytyminen ei edellytä tietoisuutta. Miten tämä on sovittavissa yhteen Searlen mentaalisen realismin kanssa? Searlen omassa ajatuskokeessa materiaallinen perusta, jossa tietoisuus sammui aiheuttamatta samalla muutoksia käyttäytymisessä, oli toteutettu piilastuilla. Lisäksi Searle tarkoittaa oman esimerkkinsä koskemaan tietoisuuden ja käyttäytymisen välistä käsitteellistä yhteyttä, ei faktisesti vakavasti otettavaa näkemystä tietoisuuden paikasta luonnossa. Chalmers siirtää saman argumentin biologisen sfäärin sisälle kehottamalla kuvittelemaan maailman, joka on fyysikaalisesti täysin identtinen meidän maailmamme kanssa, mutta vailla tietoisuutta.

Searle ei voi enää hyväksyä tätä Chalmersin esittämää vahvaa muotoilua zombi – argumentista, sillä hänen mukaansahan tietoisuus viime kädessä on fyysikaalisen piirre. Niinpä kaksoismaailman kuvittelu, jossa kaikki fyysikaaliset ominaisuudet pysyvät täsmälleen samoina, sisältää välttämättä myös tietoisuuden. Tämä on juuri biologisen naturalismin ydin, joka on käynyt ilmi analogia – argumentin yhteydessä. Vastatessaan Chalmersille Searle artikuloi omaa positiotaan:

[...] Where the brute facts of biology are concerned, arguments about plausibility are irrelevant. It is just a plain fact about nature that brains cause consciousness. It does not seem at all implausible to me because I know, independently of any philosophical argument, that it happens. If it still seems implausible to the biologically uninformed, so much worse for them.<sup>117</sup>

Searlen teorian ymmärtämisen kannalta keskeisintä on huomata, että tietoisuus kuuluu maailman fyysikaaliseen konstituutioon. Jos näin on, Chalmersin kritiikki

---

<sup>116</sup> Searle 1992, 66-67

<sup>117</sup> Searle 1997, 158

analogia –argumenttia kohtaan ei päde, koska se olettaa, että tietoisuus on ylimääräistä, päälle liimattua, fysikaaliseen nähden. Ero tulee selväksi, kun huomataan, että Chalmers vastaisi kieltävästi molempiin edellä esitettyihin kysymyksiin: tietoisuus ei ole fysikaalista missään merkitsevässä mielessä eivätkä fysikalistiset teorit onnistu kuvaamaan tietoisuutta. Vain jälkimmäisestä toteamuksesta Searle ja Chalmers voivat olla samaa mieltä.

### 3.2.3. Analogian epäonnistuminen

Huolimatta Searlen omista pyrkimyksistä on korostamisen arvoista, että Searle tulee myöntäneeksi *epifenomenalisin loogisen mahdollisuuden*. Kun kyse on piilastuista, on hän jopa itse valmis postuloimaan sen. Ajatuskokeensa tuloksena hän päätyy väittämään, että tietoiset tilat ja käyttäytyminen eivät ole *loogisesti* yhteydessä toisiinsa. Samassa yhteydessä on kuitenkin tärkeää vielä toistaa, että Searle ei itse voi ottaa vakavasti mahdollisuutta, että sama pitäisi *todellisuudessa* paikkansa aivojen synnyttämien tietoisien tilojen ja käyttäytymisen välillä.

Kun kyse on tietoisuudesta sellaisena kuin me sen tiedämme eli biologisena ilmiönä, niin mentaaliset tilat ovat *de facto* yhteydessä käyttäytymiseen. Analogia –argumentin mukaanhan mentaaliset tilat ovat itse asiassa fysikaalisia tiloja. Tästä syystä Searle ei voi myöntää, että meidän maailmamme kanssa fysikaalisesti identtinen maailma ilman tietoisuutta olisi ainakaan nomologisesti mahdollinen. Tietoisuuden poistaminen edellyttäisi fysikaalista muutosta eivätkä maailmat enää tällöin olisi keskenään identtisiä.

Ensimmäisessä luvussa käsitelin tieteellisen maailmankuvan merkitystä Searlen teoriassa. Searlille se sisältää olennaisena osana evoluutioteorian, joka takaa, että tietoisuus on biologinen ilmiö. On huomattava, että Searlen itse määrittelemä tieteellinen maailmankuva ja siitä seuraava biologismi on hänen valitsemansa *positio*, lähtökohta, jonka hän tietysti toivoisi olevan mahdollisimman vetoava. Siihen ei

---

kuitenkaan liity mitään sellaista, joka loogisessa mielessä pakottaisi siihen sitoutumaan. Juuri tämän Searle joutuu implisiittisesti myöntämään sanoessaan:

It is certainly logically possible, in the sense of being not self-contradictory, to suppose that there could be a world where all the physical particles were exactly like ours, with a zombie doppelgänger for each of us, in which there was no consciousness at all.<sup>118</sup>

Sikäli kuin Searle haluaa pitää kiinni biologismistaan ainoana mielekkäänä lähtökohtana, on hänellä siihen tietysti kaikki oikeus. Samalla Chalmers ja Searle asettuvat tilanteeseen, jonka ratkaiseminen vaikuttaa enemmän tai vähemmän toivottomalta, koska erimielisyys paikantuu lähtökohtavalintojen tasolle. Tarkoitukseni onkin tarkastella Searlen teorian sisäistä johdonmukaisuutta analogia – argumentin ja zombimaailman mahdollisuuden suhteen.

Zombimaailman postuloiminen tarkoittaa, että on loogisesti mahdollista, että tietoisuus on epifenomeeni. Looginen mahdollisuus tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ajatus tietoisuudesta 'päälle liimattuna' ei ole sisäisesti ristiriitainen (*self-contradictory*). Tiedämme edellä käsitellyn perusteella, että Searle pitää kiinni seuraavista propositioista:

- (i) Tietoisuus syntyy aivojen toiminnan tuloksena
- (ii) On olemassa sellainen mahdollinen maailma, jossa kaikki fysikaaliset ominaisuudet säilyvät muuttumattomina, ja jossa aivojen toiminnan tuloksena ei synny tietoisuutta
- (iii) Tietoisuus on aivojen korkeantason piirre, joka syntyy aivojen toiminnan tuloksena samalla tavalla kuin nestemäisyys on H<sub>2</sub>O molekyylien korkeantasoinen piirre, joka syntyy H<sub>2</sub>O molekyylien toiminnan tuloksena

---

<sup>118</sup> Searle 1997, 147

Näistä premisseistä seuraa, että Searlen on analogiansa nojalla hyväksyttävä myös seuraava väite:

- (iv) On olemassa sellainen mahdollinen maailma, jossa kaikki fysikaaliset ominaisuudet säilyvät muuttumattomina, ja jossa H<sub>2</sub>O molekyylien toiminnan tuloksena ei synny nestemäisyyttä.

Mikäli tämä väite pitää paikkansa, on ilman ajatukseen sisältyvää sisäistä ristiriitaa kyettävä kuvittelemaan tilanne, jossa vesimolekyylit niin sanotusti kiertyvät toistensa ympärillä kuitenkin olematta nestemäisessä tilassa. Tämä ajatus on selvästi absurdi.

Searlea on kritisoitu hänen analogiansa epäilmeisistä piirteistä, kuten edellä on Meijersiä, Nagelia ja Chalmersia seuraten huomattu. Kritiikki on kuitenkin perustunut siihen, että Searlea on ikään kuin patistettu huomaamaan, että hänen analogiansa jättää olennaisia mentaalisen ja fysikaalisen suhdetta koskevia seikkoja selittämättä. Tässä on osoitettu, että Searle on myös sisäisesti ristiriitainen, mikä huomio ei ole sisältynyt edellä mainittujen esittämään kritiikkiin. Ristiriitaisuus aiheutuu siis siitä, että Searle on valmis myöntämään epifenomenalismmin loogisena mahdollisuutena, vaikka samalla väittää, että tietoisuus on luonnollinen ilmiö *samalla tavalla* kuin nestemäisyys.

Searle voisi tietysti väittää, että on yhtä lailla loogisesti mahdollista, että nestemäisyys on epifenomeeni. Sen lisäksi, että tällainen väite olisi vähintään absurdi, romuttaisi se samalla koko analogian alkuperäisen ajatuksen. Tällöin analogia –argumentti ei onnistuisi kiinnittämään tietoisuutta osaksi fysikaalista todellisuutta. Juuri tämä sen oli tarkoitus tehdä.

Analogian osoittaminen ristiriitaiseksi ei tietenkään osoita, ettei tietoisuus ole biologinen ilmiö. Väite tietoisuudesta biologisena ilmiönä vaikuttaa kaikesta huolimatta yhä varsin varteenotettavalta. Selväksi on kuitenkin tullut, että Searlen analogia itsessään on riittämätön tarpeeksi yksityiskohtaisesti valaisemaan tietoisuuden suhdetta fysikaaliseen perustaansa. Tietoisuuden ja nestemäisyyden

---



epifenomenalismien loogista mahdollisuutta koskevat erot kiistatta osoittavat, että tietoisuuden paikan osoittaminen juuri nestemäisyysanalogiaan vetoamalla on riittämätöntä, koska se ei onnistu tyydyttämään käsitettävyyden (*conceivability*) vaatimusta. Merkityksellistä on, että relevantit epäanalogiset elementit ovat kaiken lisäksi läsnä Searlen omassa ajattelussa.

Tämän lisäksi on todettava, että Searle ei esitä analogiansa tueksi mitään lisäperusteluja, jotka selittäisivät minkälainen mentaalisen ja fysikaalisen suhde on, olkoonkin, että mentaalinen kuuluu fysikaaliseen. Niinpä voidaan huomata, että hän ylipäätään käsittelee subjektiivisen tietoisuuden ja fysikaalisen suhdetta liian vähän, jotta onnistuisi tekemään näkemyksensä yksityiskohtaisemmin ymmärrettäväksi.<sup>119</sup>

Jos kuitenkin Searlen väite tietoisuudesta fysikaalisena pitää paikkansa siitä huolimatta, että hän itse ei esityksessään tyydyttävästi onnistu, on kyettävä esittämään konseptio, joka sisältää selvityksen mentaalisen ja fysikaalisen suhteen luonteesta. Tästä syystä käsittelen seuraavaksi sellaista eritellympää näkemystä mentaalisen ja fysikaalisen suhteesta, jossa mentaalinen voidaan lukea fysikaalisen piiriin, ja jonka pyrkimyksenä on ennen kaikkea tarjota selitys tämän suhteen luonteesta.

Seuraavalla tarkastelulla pyrkimykseni on ensisijaisesti esimerkin kautta osoittaa, että Searlen teoriasta puuttuu sen käsitettävyyden ja uskottavuuden kannalta olennainen elementti. Samalla seuraavan luvun tarkastelua tulee pitää esimerkkinä siitä, minkälainen tuo puuttuva elementti on, ja siten sitä voi edelleen pitää ehdotuksena Searlen teorian täydennykseksi.

---

<sup>119</sup> Tämä huomio saa myös tukea: Chalmers toteaa: "[We] are left with Searle's all-purpose critique: 'the brain causes consciousness.' Although this mantra [...] is apparently intended as a source of great wisdom, it settles almost nothing that is at issue." (1997, 167)

### 3.3. Kognitiivinen illuusio ymmärtämisen esteenä

Searlenkin myöntämä vaikeus ymmärtää subjektiivista tietoisuutta kuuluvaksi objektiiviseen maailmaan saattaa saada biologisen naturalismin kannalta hyväksyttävän ratkaisun Michael Tyen näkemyksestä, jonka mukaan niin sanotun selityskuilun (explanatory gap) olemassaolo mielenfilosofisessa perinteessä perustuu käsitteelliseen sekaannukseen ja on lähinnä kognitiivinen illuusio eikä todellinen ongelma.

Samalla on huomattava, että Searlen näkemys eroaa Tyesta tietoisuuden erityisen subjektiivisen ontologian osalta. Ajatukseni on kuitenkin siinä, että sikäli kuin Tyen positio on hyväksyttävissä, sillä ei searlelaisen konseptin näkökulmasta olisi muuta seurausta kuin mahdollisuus luoda selitys fysikaalisen kategorian laajentamisesta kattamaan myös ontologisesti subjektiivisen, mikä on tähän saakka käsitellyn perusteella juuri Searlen teorian ongelma. Se ei siis pakota luopumaan niistä mentaaliseen liittyvistä piirteistä, joiden säilyttäminen fysikaalisen kategorian revisioimisen uhallakin on Searlen mukaan tärkeintä.

Edellä käsitellyn perusteella voidaan sanoa, että Searlen mukaan fysikaaliseksi lukemisen ehtona ei ole, että ilmiön olisi oltava objektiivinen. Täten subjektiiviset fenomenaliset tilat – jotka ovat redusoitumattomia – ovat kaikesta huolimatta yhteensopivia sen kanssa, että ne ovat fysikaalisia. Nagelhan edustaa kantaa, jonka mukaan Searlen kuvaama tilanne on mahdollinen, mutta meillä ei ole tällä hetkellä mitään käsitystä, miten voisimme ymmärtää subjektiiviset tilat fysikaalisina.

Searlen position arvioimista vaikeuttaa hänen omintakeinen käsityksensä fysikaalisesta. Hänhän ei hyväksy esimerkiksi ehtoa, jonka mukaan kaikki fysikaalinen olisi määritelmällisesti ontologisesti objektiivista, mitä voidaan kaikella syyllä pitää ns. perinteisenä käsityksenä. Koska Searle haluaa laajentaa fysikaalisen koskemaan myös subjektiivista, kieltää hän fysikaalisen tässä perinteisessä merkityksessä ja uskoo siten välttävänsä kohtaamasta selityskuilua.

Materialistillehan kysymys on äärimmäisen keskeinen: mikäli sitoudutaan siihen, että subjektiiviset tilat ovat fysikaalisia, on kyettävä selittämään, miksi jotkut fysikaaliset tilat tuntuvat sellaisilta kuin ne tuntuvat. Searle taas haluaa pitää kiinni biologismistaan ainoastaan korostamalla tietoisuutta aivojen piirteenä. Hän esittää ratkaisunsa mieli-ruumis –ongelmaan jo *Rediscovery*n ensimmäisellä sivulla:

Here it is: Mental phenomena are caused by neurophysiological processes in the brain and are themselves features of the brain.<sup>120</sup>

Kuten viimeistään edellisessä aluvussa huomattiin, Searlen ratkaisu ei ole tyydyttävä. Riippumatta siitä määrittelemmekö fysikaalisen uudelleen voimme yhä mielekkäästi kysyä, minkälainen subjektiivisen ja objektiivisen välinen suhde on, olkoonkin, että ne kuuluvat molemmat fysikaaliseen. Tästä syystä on pyrittävä löytämään konseptio, joka vastaa tähän kysymykseen.

Tye sitoutuu käsitykseen kokemuksellisista tiloista puhtaasti fysikaalisina, mutta kieltää selityskuilun olemassaolon.<sup>121</sup> Hän ei siis väitä selittävänsä kuilua umpeen, vaan kieltää sen todellisuuden. Kyse on kognitiivisesta illuusiosta, ei maailman ominaisuudesta. Empiirisen todellisuuden ei tarvitse jakautua kahtia samassa mielessä kuin Searlella, jonka mukaan on olemassa kahdenlaisia luonnollisia ilmiöitä (subjektiivisia ja objektiivisia), koska Tyen mukaan kyse on kyvyttömyydestä tunnistaa kokemuskäsitteiden erityispiirteet. Näiden käsitteiden luonteen ymmärtäminen häivyttää harhan, että fysikaalinen kuvaus jättää jotain olennaista ulkopuolelleen.<sup>122</sup> Toisaalta Tyen kokemuskäsitteiden analyysi ei edellytä perinteisen materialismin mukaista positiota, vaan se on yhteen sopiva myös searlelaisen fysikalismin kanssa, joka säilyttää subjektiiviset ilmiöt (edellä määritellyn mukaisesti) ontologisesti itsenäisinä.

---

<sup>120</sup> Searle 1992, 1

<sup>121</sup> Periaatteessahan vaihtoehtoja on kolme: on annettava selitys, joka vastaa ongelmaan; selityskuilu voidaan pyrkiä väistämään uudelleen määrittelyjen kautta; tai voidaan pyrkiä osoittamaan, että kysymykseen ei ole eikä voikaan olla vastausta, eli että kuilu ei itse asiassa ole todellinen, vaikka se koetaankin ongelmaksi. Searlen ratkaisu on keskimäinen, Tyen viimeinen ja ensimmäinen on perinteinen materialismin haaste.

<sup>122</sup> Tye 1999, 707; 1996, 180

Tye pyrkii ennen kaikkea vastaamaan kysymykseen, miksi meidän on äärimmäisen vaikea käsittää objektiivisten fysikaalisten ja subjektiivisten kokemuksellisten tilojen välistä suhdetta, ei erikseen perustelemaan, että subjektiiviset tilat ovat periaatteessa fysikaalisia. Kuten edellä, erityisesti analogia –argumentin käsittelemisen yhteydessä on käynyt selville, Searlen ensisijainen tavoite taas on kiinnittää tietoisuuden olemassaolo muihin maailman ontologiaa koskeviin perusteltuihin käsityksiin.

Muodostaessaan tätä ontologista kokonaiskuvaa hän kuitenkin jättää käsittelemättä redusoitumattoman subjektiivisen ja (Searlea seuraten) ’muun’ fysikaalisen välisen suhteen luonteen. Tyydyttävä esitys tämän suhteen luonteesta taas on edellytys Searlen mahdollisuudelle tehdä hänen teoriansa ymmärrettäväksi, ja sitä kautta lunastaa väite materialismin osoittamisesta epätieteelliseksi ja mahdollisesti vielä osoittaa, että tietoisuuden redusoitumattomuudesta ei ole tieteellisiä seurauksia.

Ennen kaikkea on huomattava, että Tyen käsitys on sikäli yhteensopiva Searlen käsityksen kanssa, että argumentointi selityskuilun olemattomuuden puolesta ei edellytä fenomenalisen subjektiivisen todellisuuden kieltämistä – mikä on Searlen mukaan kardinaalivirhe, johon suurin osa teorioista vähintään implisiittisesti syyllistyy – vaan Tye pitää kiinni fenomenalisesta subjektiivisuudesta hyvin samaan tapaan kuin Searle.

Erona on, että Tyen mukaan on mahdollista pitää kiinni sekä subjektiivisuudesta että fysikaalisesta perinteisessä mielessä. Tähän Searlen ei tarvitse yhtyä, vaan Tyen näkemyksen anti tässä yhteydessä on nimenomaan ”muun fysikaalisen” ja ”subjektiivisen fysikaalisen” suhteen artikuloinnissa, eikä näkemysten muilla sitoumuksilla ole seurauksia tämän teeman kannalta.

Tyen mukaan fenomenaliset subjektiiviset tilat ovat perspektiivisidonnaisia seuraavalla tavalla:

[...] Each phenomenal state, S, is such that fully comprehending S, as it is essentially in itself, requires adopting one particular point of view or perspective, namely that

provided by undergoing S. The perspectival character of these states is, I believe, a reflection of the concepts that are deployed in thinking about or understanding these states from the inside. Without such understanding, phenomenal states intuitively cannot be *fully* understood.<sup>123</sup>

Fenomenaalisen tilan – sanokaamme kivun – täydellinen ymmärtäminen edellyttää siis subjektiivisen kokemuksen lisäksi kohdallisen käsitteen soveltamista kipuun; sellaisen käsitteen, jota ihmiset tyypillisesti käyttävät kun he tunnistavat/havaitsevat kivun ja keskittyvät siihen minkälaista se subjektiivisesti on (*introspect*)<sup>124</sup>. Tällaisia käsitteitä Tye kutsuu fenomenaaliksi käsitteiksi (*phenomenal concepts*). Niinpä henkilö, jolta puuttuu fenomenaalinen käsite kipu, on estynyt ymmärtämästä kipua tavalla, jolla se introspektiossa saavutetaan. Siten voidaan sanoa, että on olemassa tapa ymmärtää kipu, mikä ei ole tällaisen henkilön näkökulmasta saavutettavissa, ja että tällainen henkilö ei *täysin* ymmärrä kipua sellaisena kuin se on.<sup>125</sup>

Fenomenaalisten käsitteiden analyysi perustuu oletukseen, että fenomenaalisten tilojen subjektiivisuus (*perspectival subjectivity*) liittyy kiinteästi fenomenaalisten käsitteiden näkökulmasidonnaiseen luonteeseen (*perspectival character of phenomenal concepts*). Edelleen: fenomenaalisia käsitteitä käytetään, kun omia fenomenaalisia tiloja tarkkaillaan ja *muodostetaan käsitys*, minkälaista on olla juuri tuolloin tuossa tilassa.<sup>126</sup>

Olennaista on ymmärtää Tyen fenomenaalisten käsitteiden määritelmä. Ne ovat eräännyypisiä indeksikaaleja eli käsitteitä, joiden viittauksen kohteet vaihtuvat viittauskontekstin mukaan. Esimerkiksi termit *minä*, *nyt* ja *tuolla* ovat indeksikaaleja, koska niiden referentti on riippuvainen siitä kuka, millä hetkellä tai missä ne

---

<sup>123</sup> Tye 1999, 708

<sup>124</sup> Käsittääkseni Tye käyttää introspektion käsitettä varsin viattomassa merkityksessä. Kyse on yksinkertaisesti huomion kiinnittämisestä omiin sisäisiin mentaalisiin tiloihin ja niiden tunnistamisesta *jonakin*, ei erityisestä kyvystä tai metodista niiden tarkkailemiseksi.

<sup>125</sup> Tye 1999, 708. Tätä ei pidä tulkita siten, että kokemus on olemassa ainoastaan sikäli kuin se on mahdollista subsumoida jonkin käsitteen alle. On ajateltava, että on olemassa (primitiivisiä) kokemuksia riippumatta siitä, miten kokemus käsitteellistetään.

<sup>126</sup> Tye 1999, 708

lausutaan. Itse asiassa indeksikaalit ovat aina sidoksissa ensimmäisen persoonan näkökulmaan, koska ajatteleamalla jotain indeksikaalisen käsitteen alla on välttämättä sidoksissa ensimmäisen persoonan käsitteeseen *minä*. Perspektiivi, joka liittyy fenomenaalisiin käsitteisiin eroaa kuitenkin indeksikaalien perspektiivistä:

In the case of phenomenal concepts, however, the relevant perspective is not the generic first-person one. Grasping the phenomenal concept PAIN, for example, requires more than having a first-person perspective on oneself. As noted earlier, the relevant perspective or point of view is that conferred upon one by one's undergoing an experience of pain. Each phenomenal concept is thus tied to a *particular* experience-specific perspective occupied by the possessor of the concept. As the experiences vary, so too do the phenomenal concepts.<sup>127</sup>

Fenomenaaliset käsitteet vaativat kokemuksellisen perspektiivin, jotta ne voidaan ymmärtää. Tämä erottaminen indeksikaaleista takaa, että niistä ei voida muodostaa kolmannen persoonan perspektiivistä käsin käsitystä siinäkään tapauksessa, että kivun kokemuksellinen piirre osoittautuisi fysikaaliseksi.<sup>128</sup> Tällöinhän myös persoona, joka on kykenemätön tuntemaan kipua voisi muodostaa indeksikaalisen käsityksen kivusta. Fenomenaalisen käsitteen olennainen määrittelevä piirre on, että siihen liittyy sisäisesti koettu laadullinen tila. Ne ovat siten käsitteellisesti redusoitumattomia. Tähän huomioon liittyy myös biologisen naturalismin mahdollisuus omaksua tämänkaltainen selitys objektiivisen ja subjektiivisen sfäärin suhteesta.

Toisin sanoen persoona, joka on kykenemätön tuntemaan kipua ei hallitse fenomenaalista käsitettä kipua, vaikka hän voi hallita ei-fenomenaalisen käsitteen kipua. Fenomenaalisen käsitteen hallitseminen edellyttää tietämistä, miltä tuntuu kokea kipua (*what it is like*). Fenomenaalinen käsite toimii myös välineenä erottelujen tekemiseksi kokemusten välille: esimerkiksi fenomenaalinen käsite

---

<sup>127</sup> Tye 1999, 709

<sup>128</sup> Tye 1999, 709

punainen mahdollistaa punaisen värin kokemuksen erottamisen muista värikokemuksista – introspektiivisesti – välittömällä tavalla.<sup>129</sup>

Selityskuilu voidaan esittää identiteettiväittämän avulla, jonka tyypillisesti on katsottu osoittavan, että fysikaalinen selitys jättää pois kokemuksellisen aspektin. Ensi katsomalta identiteettiväite *visuaalinen kokemus punaisesta = aivotila B* vaikuttaa epätodelta, koska käsityksemme aivotilasta B on jollain olennaisella tavalla erilainen kuin mielikuvamme punaisesta (kokemuksena). Tye mukaan tämä reaktio sisältää mieli–merkitys (sense/reference) sekaannuksen:

When we think of the referent of the designator on the left-hand side in a phenomenal way, we bring it under a concept that has a distinctive functional role. In reflecting on the identity claim and what is puzzling about it, the phenomenal concept we deploy is apt to trigger in us a visual image of red. In this event, if the identity is true, our brain actually goes into brain state B. But, of course, when we think of the referent of the designator on the right-hand side *as* brain state B, nothing like that happens. Exercising the neurophysiological concept is not apt to trigger a visual image of red. [...] There is indeed a striking difference in the roles that the concepts play, in their functioning, but not [...] in their referents.<sup>130</sup>

Searlen tunnistama vaikeus tietoisuuden ymmärtämiseksi fysikaalisena voidaan tulkita tarkoittamaan suunnilleen tätä. Kun käsitteet viittaavat eri ilmiöalueisiin, subjektiiviseen ja objektiiviseen, synnyttävät ne meissä toisistaan hyvin poikkeavat mielikuvat. Kysymys onkin eri kuvaustasoista, joilla on, kuten Tye sanoo, erilaiset funktionaaliset roolit.

Biologisen naturalismin kannalta on erityisen tärkeää huomata, että neurofysiologisen käsitteen ja fenomenaalisen käsitteen referentti on sama. Juuri tämä on Searlen teorian keskeinen ajatus väitettäessä, että kartesiolainen sanasto tekee vaikeaksi ymmärtää, mitä tarkoittaa sanoa, että tietoisuus on aivojen korkeammantasoinen

---

<sup>129</sup> Tye 1999, 710, 712. Aiheeseen olennaisesti liittyvä kysymys olisi niiden kriteerien määrittäminen, joiden nojalla voidaan sanoa, että henkilö tietää miltä tuntuu kokea kipua.

<sup>130</sup> Tye 1999, 712-713

fysikaalinen piirre. Kyse ei ole fysikaalisen ja mentaalisen asettamisesta vastakkain. Searle eksplikoi:

But what I really mean is consciousness *qua* consciousness, *qua* mental, *qua* subjective, *qua* qualitative is *physical*, and physical *because* mental. All of which shows, I believe, the inadequacy of the traditional vocabulary.<sup>131</sup>

Tämän pidemmälle Searle ei mene selittääkseen, miten pääsemme yli epäadekvaatista sanastosta, tai miten, tarkasti ottaen, tämä sanasto estää meitä ymmärtämästä asian oikean laidan.<sup>132</sup> Tästä syystä on arvokasta huomata, että Tyen tekemä erottelu toimii varsin suotuisasti Searlen teoriaa ajatellen: Se korostaa tietoisuuden fysikaalista (biologista) alkuperää ja on siten täysin yhteensopiva biologisen naturalismin tietoisuuden syntyä koskevien väitteiden kanssa. Samalla se kuitenkin pyrkii selittämään pois ne ongelmat, joita fysikaalisen kategorian laajentamiseen liittyy, kuitenkin säilyttäen mentaaliset piirteet mentaalina.<sup>133</sup>

Tyen käsitystä selityskuilusta kognitiivisena illuusiona voidaan pitää Searlen teorian laajenuksena niiltä osin kuin Searle tyytyy vain toteamaan, että relaatio tietoisuuden ja aivojen välillä on vaikeasti käsitettävä toisin kuin esimerkiksi nestemäisyyden ja molekyylien liikkeen välillä.<sup>134</sup> Tällä tavalla voidaan siis vastata ongelmaan, joka syntyy kun Searle ei onnistu riittävän hyvin tekemään ymmärrettäväksi, miten voimme sisällyttää perspektiiviltään subjektiiviset faktat käsitykseen objektiivisesta fysikaalisesta.

---

<sup>131</sup> Searle 1992, 15

<sup>132</sup> Käsitykseni mukaan Searlen perimmäinen ajatus on, että biologinen naturalismi hyväksyttäisiin kokonaisuutena, tutkimusohjelmana, jonka perusteiden myötä perinteiset yksityiskohtaisesti esim. mentaalisen ja fysikaalisen suhdetta koskevat ongelmat lakkaavat kiinnostamasta. Kun hänen näkemystään ei ymmärretä, Searle sekä toistaa perusfaktansa tietoisuudesta aivojen piirteenä että epäilee lukijaa kartesiolaisen sanaston vakavasti ottamisesta. Uskoakseni on kuitenkin käynyt ilmi, että ne eivät ole ainoa syy biologisen naturalismin ongelmiin.

<sup>133</sup> Tämän huomion kannalta ei ole olennaista, minkälaisia eroja Tyen ja Searlen teorioissa on koskien mentaalisen muuta analyysia, koska kyseessä on tietoisuus-fysikaalinen –suhdetta koskeva rajattu tarkastelu.

<sup>134</sup> Ks. Searle 1992, 103



Searlen tulisi artikuloida ne syyt, jotka estävät näkemästä tietoisuutta fyysikaalisen maailman osana siten kuin hän väittää. Tye häivyttää kysymyksen ontologisesta kuilusta osoittamalla, miksi vaikutelma sellaisesta syntyy. Jäljelle jäävää käsitetyyppien välistä kuilua voidaan yhä pitää selityskuiluna, mutta sen etuna on välttää subjektiivisen ja fyysikaalisen suhdetta koskevat käsitteelliset epäselvyydet.

Myös Scott Sturgeon on argumentoinut näkemyksen puolesta, jonka mukaan selityskuilun ongelmaan ei ole ratkaisua. Tämän lisäksi on hänen mukaansa mahdollista pitää kiinni subjektiivisen kokemuksen erityislaadusta, ja mikä Searlen yhteydessä olennaista, välttää sitoutuminen dualismiin. Itse asiassa hänen mukaansa ontologisen kysymyksen suhteen on mahdollista pysytellä neutraalina.<sup>135</sup> Juuri tämä mahdollistaa asian käsittelemisen biologisen naturalismin yhteydessä. Tärkeä ero Sturgeonin ja Tyen välillä onkin Sturgeonin väite konseptionsa ontologisesta neutraaliudesta, joka tukee jo lähtökohdiltaan käsitystä yhteensopivuudesta biologisen naturalismin kanssa.

Sturgeon kutsuu positiotaan subjektiivisuuden episteemiseksi näkemykseksi (*the epistemic view of subjectivity*). Siihen sisältyy täsmälleen sama erottelu, minkä Tye tekee sisäiseen kokemukseen viittaavien fenomenaalisten käsitteiden ja ulkoiseen todellisuuteen viittaavien käsitteiden välille. Käsitteen käytön ja todellisuuden välillä on erilainen yhteys kun kyseessä on kokemukseen viittaavat käsitteet, kuin silloin kun käytämme ulkoiseen todellisuuteen viittaavia käsitteitä. Koska sisäisten tilojen ja niihin viittaavien käsitteiden välillä ei ole mitään ”välittävää tilaa”, joka tuottaisi evidenssiä käsitteen soveltamisen oikeellisuudesta tai virheellisyydestä (*”evidential intermediary”*), ne poikkeavat ei-fenomenaalisista käsitteistä.<sup>136</sup> Ei-fenomenaalisten käsitteiden ja ulkoisen todellisuuden välissä on aina subjektiivinen kokemus, joka ylipäättään mahdollistaa viittaamisen ulkomaailmaan.

Ajatelkaamme esimerkiksi keppiä, joka näyttää taittuvan kun sen sopivassa valossa ja sopivassa kulmassa asettaa veteen. Kun tiedämme, että valo liikkuu eri tavalla

---

<sup>135</sup> Sturgeon 1994, 222, 235

<sup>136</sup> Sturgeon 1994, 228

ilmassa ja vedessä, ei ole syytä ajatella, että havainto taitumisesta pitää paikkansa. Kuitenkin havainto taitumisesta pitää paikkansa havaintona. Sikäli kuin sovellan termiä 'taittua' havaintokokemukseeni, ei erehtymisen mahdollisuutta ole, sillä juuri tämä introspektion kohteen ja fenomenaalisen käsitteen välinen episteeminen yhteys tekee fenomenaalista käsitteestä 'taittua' sen fenomenaalisen käsitteen, mikä se on.<sup>137</sup>

Niinpä Sturgeonin mukaan on ilmeistä, että koettujen ilmiöiden kohdalla ei voida tehdä ilmeneminen-reaalisuus jakoa, mikä myös Searlen mukaan pitää mitä vahvimmin paikkansa. Koska esimerkiksi käsitteellä 'punainen' on erilainen episteeminen rooli riippuen siitä, viitataanko sillä objektiiviseen punaiseen vai punaiseen koettuna, seuraa tästä episteemisesti määritelty näkemys subjektiivisuudesta. Tämä erityinen episteeminen yhteys myös takaa, että nämä kaksi ilmiöalaa pysyvät sikäli erillisinä, että on *käsitteellisesti* mahdotonta selittää subjektiivista kokemusta ei-subjektiivisilla termeillä.<sup>138</sup>

Ontologinen neutraalius selittyy juuri käsitteiden episteemisillä piirteillä. Vaikka subjektiivinen kokemus asettuu selittämättömäksi, ja siten fysikaalisten selitysten ulkopuolelle, ei ole mitään syytä kallistua dualismiin, mutta ei myöskään materialismiin:

[...] From the fact that no explanation is possible for qualia-based subjectivity *it simply does not follow* that the properties captured by our qualitative concepts are distinct from those captured by other concepts. Thus the epistemic view of subjectivity fails to entail dualism. On the other hand, the epistemic view fails to entail materialism as well.<sup>139</sup>

Koska varsinaiset maailmaa koskevat ontologiset sitoumukset edellyttävät tästä näkemyksestä riippumatonta argumentaatiota, on täysin mielekästä yhdistää

---

<sup>137</sup> Sturgeon 1994, 229

<sup>138</sup> Sturgeon 1994, 235

<sup>139</sup> Sturgeon 1994, 235

subjektiivisen ja objektiivisen sfääriin viittaavien käsitteiden tarkastelu biologiseen naturalismiin. Itse asiassa vaikuttaa siltä, että subjektiivisuuden erottaminen fyysikaalisesta vastaa kutakuinkin Searlen näkemystä, joka on jopa korostetun fyysikalistinen lukuun ottamatta subjektiivisen redusoitumattomuutta ja siitä seuraavaa mentaalisen reaalisuutta.

On tehtävä vielä yksi Searlen ajattelua koskeva huomio. Edellä käsiteltyyn näkemykseen sisältyy oletus erehtymättömästä introspektiivisestä suhteesta subjektin omiin mielentiloihin, joihin fenomenaaliset käsitteet ovat yhteydessä. Searle kiistää sekä introspektion että erehtymättömyyden (*incorrigibility*) mahdollisuuden. Kuten jo totesin, Tye käyttää introspektion käsitettä vain korostaakseen huomion kiinnittämistä omiin mielentiloihin. Kuvatessaan samaa asiaa Searle käyttää termiä huomio (*attention*).<sup>140</sup> Täten määriteltyä introspektiota kohtaan Searlella ei ole mitään kriittistä sanottavaa, joten ongelma on pelkästään terminologinen.

Erehtymättömyyden osalta asia ei ole aivan yhtä yksinkertainen. Fenomenaalisen käsitteen ja koetun ilmiön suhde on eräässä mielessä erehtymätön. Tapa, jolla fenomenaalinen käsite viittaa kokemukseen on välitön ja sikäli erehtymätön, että käsitteen ja kokemuksen suhdetta ei voi arvioida objektiivisesta näkökulmasta. Sturgeonin esimerkki:

If you realize that your environment is bathed in red light, you will not be warranted in believing your surroundings are red. But you may nevertheless fully appreciate the *look* of your surroundings.<sup>141</sup>

Tämä tarkoittaa, että yksittäisen laadullisen kokemuksen ja siihen viittaavan fenomenaalisen käsitteen suhteella ei ole mitään tekemistä sen kanssa ilmentääkö tuo kokemuksellinen tila ulkomaailmaa adekvaatisti. Searle myöntää, että ilmenemisen-reaalisuus jakoa ei voida tehdä tietoisuuden kohdalla eli sen suhteen miltä asiat subjektille *näyttävät*. Kun kyseessä on intentionaalinen mentaalinen tila, on se

---

<sup>140</sup> ks. Searle 1992, 136-139

<sup>141</sup> Sturgeon 1994, 229

itsessään riittävä konstituimaan sen miltä asiat näyttävät. Hänen mukaansa on kuitenkin väärin ajatella, että tästä seuraisi ettei omien mielentilojen suhteen voi erehtyä. Huolimatta intiimistä suhteestamme omiin ajatuksiimme on Searlen mukaan mahdollista syyllistyä itsepetokseen, väärintulkintaan ja tarkkaamattomuuteen (*selfdeception, misinterpretation, inattention*).<sup>142</sup>

Searlen esimerkit tällaisista tapauksista liikkuvat kuitenkin aivan eri kuvaustasolla kuin mistä yksittäisen kokemuksellisen tilan ja fenomenalisen käsitteen suhteessa on kysymys. Esimerkkinä itsepetoksesta hän mainitsee henkilön, joka tuntee vihaa jotain vähemmistössä olevaa väestöryhmää kohtaan, mutta kieltää tai repressoit itseltään tällaisten psykologisten tilojen pääsyn tietoisuuteen. Tässä tapauksessa henkilön voidaan sanoa erehtyvän omista mielentiloistaan. Väärintulkinnasta on kysymys, kun henkilö intohimon pauloissa erehtyy luulemaan, että on rakastunut, vaikka myöhemmin myöntää vain tulkinneensa tunteitaan väärin. Tarkkaamaton on henkilö, joka ei kiinnitä riittävän kattavaa huomiota mentaalisiin tiloihinsa ja ikään kuin häneltä itseltään huomaamatta pääsevät hänen näkemyksensä muuttumaan. Näin kävi poliitikolle, joka tuki demokraatteja, koska ei huomannut, että hänen sympatiansa olivat itse asiassa siirtyneet republikaanien puolelle.<sup>143</sup>

Searle tahtoo kieltää sekä introspektion että erehtymättömyyden olevan tietoisuuden olennaisia määritteleviä piirteitä. Tässä aluvussa käsitelty näkemys ei sisällä tällaista oletusta. On nimittäin riittävää, että henkilöllä on fenomenalisen käsitteen kautta välitön ja tietyissä mielessä erehtymätön suhde kuhunkin yksittäiseen kokemukselliseen tilaansa siinäkin tapauksessa, että hän jossain laajemmassa psykologisen tarkastelun mielessä syyllistyy itsepetokseen. *Kysymys ei ole omia mielentilojamme koskevan itse tekemämme arvion pätevyydestä* toimintamme selittäjänä, vaan yksittäisen käsitteen ja kokemuksellisen tilan suhteesta. Täten huomataan, että Searlen näkemys erehtymättömyydestä viittaa eri suhteeseen, eikä siksi tee tässä esitettyä analyysia yhteen sopimattomaksi biologisen naturalismin kanssa.

---

<sup>142</sup> Searle 1992, 146-147

<sup>143</sup> Searle 1992, 147-149

Tarkastelemalla analogia –argumenttia Nagel -tyyppisen kritiikin valossa huomattiin, että Searlen ratkaisu mentaalisen ja fysikaalisen suhdetta koskevaan ongelmaan ei ole tyydyttävä, koska se pyrkii ongelmasta eroon vain korostamalla tietoisuuden biologisessa mielessä ”luonnollista” sijaa maailmassamme. Tämä johtui viime kädessä siitä, että Searlen analogia osoittautui verrattain hyödyttömäksi mentaalisen ja fysikaalisen suhteen määrittelemisessä.

Tämä loi tarpeen tämän suhteen käsitteelliseen tarkasteluun. Käsittelemällä Tyen ja Sturgeonin näkemyksiä selityskuilun luonteesta olen pyrkinyt havainnollistamaan, että selityskuilua on pidettävänä yksityiskohtaista tarkastelua vaativana ongelmana. Tarkoitukseni on ollut esittää sellainen konseptio, joka on yhteensopiva biologisen naturalismin kanssa. Samalla edellä käsitelty näkemys selityskuilun luonteesta osoittaa, että Searlen näkemys on puutteellinen, mutta tältä osin ainakin periaatteessa täydennettävissä.

## 4. Mentaalinen kausaatio

### 4.1. Mentaalinen kausaatio ylideterminaation ongelmana

Työssä on tähän saakka käsitelty biologisen naturalismin lähtökohtia, sen keskeisintä väitettä ja tämän väitteen kritiikkiä. Kritiikki osoitti, että Searlen teoria sisältää ongelmia. Teoria ei kykene vastaamaan kysymyksiin, jotka koskevat tietoisuutta biologisena ilmiönä ja tästä seuraavaa mentaalisen ja fysikaalisen uudelleen määrittelyä. Tästä syystä esitin ehdotuksen biologisen naturalismin kanssa yhteen sopivasta kannasta, joka sisältää artikuloidun näkemyksen mentaalisen ja fysikaalisen välisen selityskuilun luonteesta.

Huolimatta puutteista, joita Searlen näkemykseen väittämäni mukaan sisältyy, voidaan sitä yhä pyrkiä tarkastelemaan sen omilla ehdoilla. Biologisen naturalismin perusteeksi mentaalista viime kädessä fysikaalisena voidaan ottaa vakavasti, vaikka edellä onkin todettu, että Searle ei onnistu tekemään ymmärrettäväksi tämän yhteyden luonnetta. Tässä luvussa tarkastelu keskittyy mentaaliseen kausaatioon. Sen tarkasteleminen on olennaista, koska jokaiselta subjektiivisuuden vakavasti ottavalta mielenfilosofiselta teorialta voidaan, ja tuleekin edellyttää näkemystä siitä, millä tavalla mentaaliset tilat ovat kausaalisuhteessa toisiinsa ja maailmaan.

Tietyissä mielessä mentaalisen kausaalinen voima on jopa sen keskeisin ominaisuus, sillä kriteerinä ilmiön olemassaololle voidaan pitää, että sillä on vaikutuksia (fysikaalisessa) todellisuudessa. Donald Davidson toteaa, että juuri kausaatio on se käsite, jonka kautta maailma on mahdollista käsittää yhtenä, ilman että se jakaantuu mentaalisen ja fysikaalisen erillisiin kategorioihin.<sup>144</sup>

Biologiaan nojautuen Searle väittää, että aivotilat ovat ehto tietoisuuden syntymiselle.<sup>145</sup> Samalla tavalla ajattelemme, että – sanokaamme – palava tupakka on

---

<sup>144</sup> Davidson 1980, xi

<sup>145</sup> Aivotilat eivät Searlen mukaan välttämättä ole välttämätön ehto, sillä ei ole mitään loogista estettä sille, että emme voisi onnistua toistamaan niitä kausaalisia mekanismeja, jotka aivoissa saavat aikaan

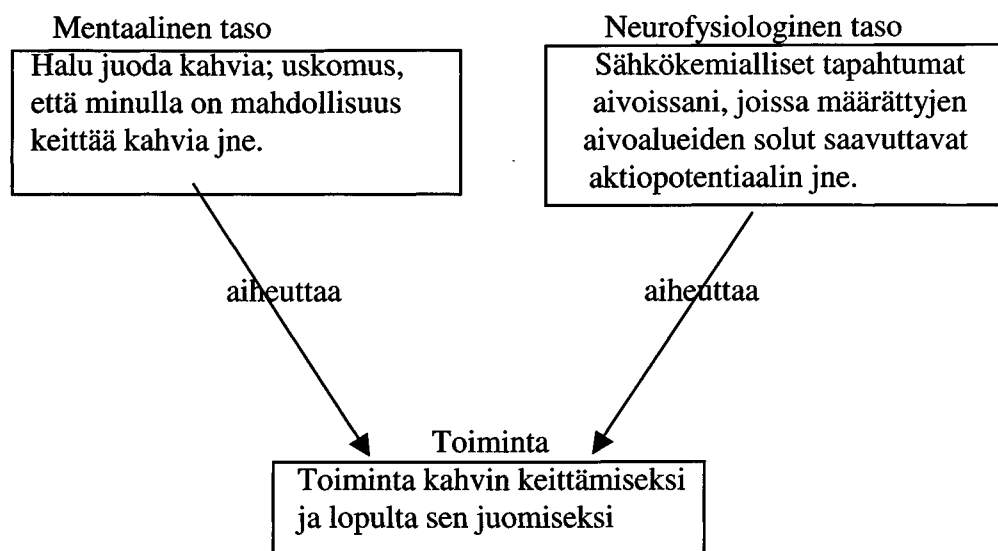
ehto tupakansavun syntymiselle. Searle luonnollisesti hyväksyisi molemmat väitteet. Tuskin kukaan haluaisi kiistää tupakansavun olemassaoloa. Jotkut kuitenkin ovat valmiita kiistämään tietoisuuden olemassaolon. Erottavana tekijänä merkityksellistä tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole tietoisuuden subjektiivinen oleminen sinänsä, vaan sen kyseenalainen *kausallinen voima*. Tupakansavu eroaa tietoisuudesta olennaisesti juuri siinä, että sillä on *ilmeisiä* kausaalisia vaikutuksia maailmassa: se haisee, aiheuttaa keuhkosityöpää, värjää hampaita jne. Ja mikä olennaisinta, näitä kausaalisia vaikutuksia ei voi selittää yksin tupakan palamisella, vaan nimenomaan palamisesta syntyvän savun olemassaololla. Tietoisten tilojen, kuten halujen, seurausten olemassaolo puolestaan vaikuttaisi olevan selitettävissä erilaisten aivotilojen kausaalisilla vaikutuksilla, näin ainakin perinteinen materialisti ajattelee.

Arkiajattelumme mukaan mentaaliset tilamme ovat kausaalisessa suhteessa sekä toisiinsa että materiaaliseen maailmaan; tässä mielessä myös niillä on *ilmeisiä* vaikutuksia. Materialistisen näkemyksen kanssa tämä saattaa kuitenkin olla yhteen sovittamatonta. Mentaalisen kausallinen relevanssi on nimittäin kyettävä sovittamaan yhteen fysikaalisen samaa seurasta selittävän kuvauksen kanssa. Fysikaalinen kuvaus uhkaa tehdä mentaalisen kuvauksen saman toiminnan selittäjänä tarpeettomaksi. Tällöin kohdataan *ylideterminaation ongelma*.

Mentaalisen tason kuvauksessa haluni juoda kahvia aiheuttaa toiminnan, joka johtaa siihen, että otan pannun, johon lasken vettä, annostelen kahvipurut jne., ja lopulta juon kahvia. Neurofysiologisen tason selityksen mukaan neurofysiologiset ja -kemialliset tapahtumat aivoissani ja muussa hermostorakenteessani johtavat tiettyyn lihastoimintaan jne. seuraavan kuvion mukaisesti:

---

tietoisuuden. Se, että aivot synnyttävät tietoisuuden on kuitenkin biologinen fakta siitä huolimatta, että emme syntymekanismeja tunne. Siksi on selvää, että aivot ovat ainakin riittävä ehto (Searle 1990, 164)



Kausaation piirteenä voidaan yleisesti pitää, että kaksi kilpailevaa itsessään riittävää syytä eivät voi molemmat olla saman seurauksen aiheuttajia. Erityisesti tässä tapauksessa tämä päällekkäisyys alleviivautuu, koska mentaalisen ja neurofysiologisen tason kuvaukset ovat toistensa kuvauksia eri tasoilla. Mentaalista kuvausta voidaan kutsua makrotason kuvaukseksi ja neurofysiologista mikrotason kuvaukseksi. Jos periaatteessa pidämme sekä mikro- että makrotason kuvauksia itsessään riittävinä seurauksen aiheuttajina, toisesta kuvauksesta on kuitenkin luovuttava, mikäli mielekkästä kausaatiokäsityksestä aiotaan pitää kiinni.

Tätä voidaan tarkastella myös kontrafaktuaalilauseen avulla: mikäli haluamme sanoa, että halu juoda kahvia aiheutti toiminnan kahvin juomiseksi, täytyy pitää paikkansa, että jos halua juoda kahvia ei olisi esiintynyt, niin seurausta eli kahvin juomista ei olisi tapahtunut. Mikrotason kuvauksen kohdalla sanomme, että mikäli määrättyjä neurologisen tason ilmiöitä ei olisi esiintynyt, niin loppujen lopuksi seurausta eli kahvin juomista ei olisi tapahtunut (kahvin juontia tietysti vastaa neurologisella tasolla sähkökemialliset prosessit, jotka johtavat tiettyjen lihasten supistumiseen jne.).

Tieteellistä maailmankuvaa vasten jälkimmäinen eli mikrotason kuvaus vaikuttaa ilmeiseltä, aidolta syytä ja mentaalisen kausaalinen voima lähinnä mystiseltä.



Kuitenkin arki-intuition näkökulmasta tätä on mahdoton hyväksyä, sillä yhtä lailla ilmeistä on, että ajattelemme päätöstemme, halujemme ja uskomustemme vaikuttavan toimintaamme ja maailmaan. Toisin sanoen kausaatiota mentaalista fysikaaliseen pidämme itsestään selvänä, kun pyrimme ymmärtämään inhimillistä toimintaa.

Mikäli hyväksymme fysikalistisen vaatimuksen edes periaatteessa, puuttumatta vielä siihen millaiset selitykset ovat sallittuja, asettaa ylideterminaation ongelma kyseenalaiseksi juuri mentaalisen kausaation. Koska moderni mielenfilosofia nojaa varsin tukevasti erilaisiin materialistisiin taustaoletuksiin, on mentaalisen kausaation mahdollisuutta haettava siten, että se on yhteensopiva fysikaalisten kausaaliselitysten kanssa.<sup>146</sup>

#### 4.2. Searlen suhde fysikalismiin

Fysikalismi, jota voi tietysin varauksin kutsua myös yleisesti hyväksytyksi tieteelliseksi maailmankuvaksi, väittää, että ei ole olemassa mitään fysikaalisesta riippumatonta.<sup>147</sup> Kim määrittelee fysikalismin vähimmäisvaatimuksen: *kaikki olioiden ominaisuudet ovat joko fysikaalisia ominaisuuksia tai nämä ominaisuudet ovat olion fysikaalisten ominaisuuksien determinoimia, ja että maailmassa ei siten ole kuin fysikaalisia olioita.*<sup>148</sup>

Tästä ei useimpien mielestä tarvitse seurata, että mentaalisten ilmiöiden olemassaolo olisi kiellettävä. On tulkittava, että vaatimus ainoastaan edellyttää perustaltaan

---

<sup>146</sup> Philip Pettitin mukaan tulee pitää kyseenalaistamattomana lähtökohtana, että alemman tason (fysikaaliset) ilmiöt ovat ilmeisiä seurauksen aiheuttajia; ongelmallisempaa on onnistua perustelemaan, että myös ylemmän tason ilmiöillä on kausaalista relevanssia (Pettit 1993, 35).

<sup>147</sup> Searle saattaa näyttäytyä ristiriitaisena ajattelijana, koska hän toisaalta vahvasti korostaa tieteellisen maailmankuvan tärkeyttä ja ensisijaisuutta mielenfilosofisten ongelmien ratkaisemisen perustana, mutta samalla kiistää fysikalismin oikeellisuuden, vaikka sen taustaoletukset ovat yhtäläillä länsimaisen luonnontieteen perusperiaatteissa. Edellä on kuitenkin huomattu, että tietoisuuden subjektiivisuus estää fysikalististen selitysten mahdollisuuden.

<sup>148</sup> Kim 1996, 12. Mikäli pelkkä sitoutuminen tähän määritelmään osoittaa fysikalistin, voidaan Searlea kaikella syyllä pitää sellaisena.

fysikalistista monismia, mutta avoimeksi jää minkälaisia piirteitä fysikaalisella katsotaan olevan, ja mikä on näiden piirteiden suhde fysikaaliseen perustaansa. Fysikalismin voidaan ajatella vain toteavan, että elämme metafysisesti yhdessä maailmassa, emme kahdessa tai useammassa.<sup>149</sup>

Searle asettuu melko eriskummalliseen valoon suhteessa fysikalismiin. Edellä on jo käsitelty hänen käsitystään fysikaalisesta sekä tähän näkemykseen liittyviä ongelmia. Koska mentaalisen kausaation teema on erottamattomasti sidoksissa mentaalisen ja fysikaalisen määritelmiin, on selvitetävä, miten Searle kokee eroavansa Kimin määrittelemästä fysikalismista.

Eksplisiittisesti hän toteaa hylkäävänsä tyypillisen fysikalismin (*standard physicalism*), koska siinä vaaditaan muodossa tai toisessa mentaalisen redusoimista fysikaaliseen. Tämä pyrkimys johtuu uskomuksesta, että redusoitumattomien ensimmäisen persoonan ilmiöiden olemassaolon myöntäminen olisi ristiriidassa nykyaikaisen tieteellisen maailmankuvan kanssa. Searle haluaa pitää kiinni niin tieteellisestä maailmankuvasta kuin subjektiivisuudestakin ja jatkaa:

Furthermore most standard physicalists think that if we accept that mental states are caused by brain processes then we are forced to some kind of dualism. I also reject this. [...] I believe that the arguments I provide show that it is at least possible that mental states are higher level features of the brain and that at the same time brain processes cause mental states. This runs counter to standard views, physicalist or otherwise.<sup>150</sup>

Argumenteilla hän tarkoittaa biologisen naturalismin väittämiä, joita edellä on käsitelty. Sitaatin perusteella on perusteltua esittää, että Searle rakentaa tyypillisestä fysikalistista olkiukkoa. Kun otamme huomioon esimerkiksi tässä työssä esiin nousseet ajattelijat, Dretskestä Nageliin, voimme huomata, että jaettu lähtökohta vaikuttaisi nimenomaan olevan subjektiivisissa, ensimmäisen persoonan ilmiöissä ja

---

<sup>149</sup> Tätä samaa sanoo Searle (ks. esim. Searle 1997, 87-88), mutta pitää mentaalista täysin yhteensopivana tieteen kuvaaman fysikaalisen maailman kanssa so. fysikaalisen piirteenä, kuten edellä on hyvin käynyt ilmi.

<sup>150</sup> Searle 1995, 221

niiden mahdollisessa sovittamisessa fysikaaliseen kuvaan. Toisaalta Searle on oikeassa väittäessään, että fysikalismiin uhkakuvana on dualismiin sortuminen. Tämä johtuu tosin siitä, että fysikalismi tyypillisesti sisältää vaatimuksen fysikalististen selitysten mahdollisuudesta.<sup>151</sup> Ongelma ei siis ole siinä ovatko mentaaliset tilat aiheutuneet aivoprosessien seurauksena.

Joka tapauksessa on tärkeää huomata, että täysin riippumatta siitä onko Searle lopulta oikeassa, ei ole lainkaan riittävää, että hän vain 'hylkää näkemyksen', joka näkee subjektiivisten tilojen hyväksymisen johtavan dualismiin. Kuten on nähty, linjansa oikeuttamiseksi Searle vetoaa ainoastaan hänen tapaansa tulkita tieteellisen maailmankuvan perusperiaatteita sekä väitteeseen käsitteellisestä dualismista. Tämä on ilmeisen riittämätöntä, jotta hänen positionsa voitaisiin kunnolla ymmärtää, ja jotta hän voisi tukeutua artikuloituihin argumentteihin verratessaan itseään esimerkiksi 'tyypillisiin fysikalisteihin'. Merkittävää olisi eksplikoida, miksi mieli-ruumis -ongelman ratkaisua ei ole sen kaikessa yksinkertaisuudessa aikaisemmin keksitty. Lisäksi tulisi artikuloida analogia -argumenttiin liittyvät ei-analogiset elementit ja osoittaa ne irrelevanteiksi sekä osoittaa, miten käsitteellinen dualismi itse asiassa vaikuttaa.

Näistä huomioista huolimatta – tai ehkä juuri niiden avulla – voidaan nähdä, että Searle eroaa fysikalismista siten, että hänellä mentaalinen on hyvin perustavalla ja epäproblemaattisella tavalla fysikaalista, vaikka se samalla onkin merkittävällä tavalla erityislaatuinen fysikaalinen ilmiö subjektiivisen olemassaolon mielessä. Searlen mukaan fysikalismi ja materialismi ovat alkuaan vastauksia kysymykseen ”Montako metafysisistä kategorioita on olemassa?”, koska ne ovat suuntautuneet kiistämään dualistisen näkemyksen kahdesta kategoriasta. Niinpä Searlen mukaan aiheellista on enemmän pohtia, miten (fysikaalinen) todellisuus on organisoitunut.<sup>152</sup> Tämän erottelun voi ymmärtää olevan syynä siihen, että Searle ei pidä itseään fysikalistina, vaikka eksplisiittisesti sitoutuukin siihen, että viime kädessä maailma

---

<sup>151</sup> Fysikalistisen selittämisen problematiikkaa tarkasteltiin jo alaluvussa 3.2. Subjektiivisuus ja objektiivisuus.

<sup>152</sup> Searle 1995, 218

on rakentunut materiaalisista partikkeleista. Jotta Searlea voidaan arvioida, on luonnollisesti tärkeä tulkita hänen positionsa oikein ja tästä syystä on muistettava arvioida niin analogia –argumenttia kuin mentaalisen kausaation problematiikkaa pitäen mielessä ne ensimmäisessä luvussa esitellyt taustaoletukset, joiden päälle Searle käsityksensä rakentaa.

Koska mentaalisen kausaaliseen voimaan liittyvä ongelma on kuitenkin mielenfilosofiassa ollut olemassa jo kauan ennen Searlea, on sitä käsiteltävä niillä termeillä, joilla sitä on Searlesta riippumattomassa perinteessä tarkasteltu. Mentaalisen kausaation problematiikan suhteen on tärkeää ymmärtää, miten mentaalinen erotetaan fyysisestä, koska muuten hämärtyy käsitys siitä ilmiöstä, jonka kausaalisia ominaisuuksia halutaan tutkia. Haasteena on onnistua käsittelemään Searlen teoriaa sen omilla ehdoilla, mutta samalla kyetä näkemään sen suhde perinteeseen ja siinä esiintyviin kysymyksenasetteluihin, joiden muuttamista voidaan itse asiassa pitää Searlen päämääränä.

Tässä vaiheessa onkin syytä kiinnittää tarkempaa huomiota Searlen käsitykseen kausaatiosta. Hänhän sanoo, että aivotilat aiheuttavat (*cause*) mentaaliset tilat.<sup>153</sup> Niinpä vaikuttaa siltä, että kausaalisuhde ei Searlen mukaan edellytä sen enempää ajallista eroa kuin välittävää mekanismiakaan. Hän eksplisiittisesti hylkää humelaisen ”biljardipallomallin”, jonka mukaan synn täytyy ajallisesti edeltää seurausta ja kausaalisuhde on olemassa vain kahden erillisen tapahtuman välillä. Searlen esimerkin mukaan molekyylien liike aiheuttaa (*cause*) nestemäisyyden. Molekyylien liike ja nestemäisyys ovat sekä ajallisesti että paikallisesti erottamattomia tapahtumia, mutta suhde on Searlen mukaan yhtä kaikki kausaalinen.<sup>154</sup>

Edellä on käsitelty kausaalista reduktiota. Juuri tämän reduktiivisen mallin mukainen selittäminen pätee aivojen ja tietoisuuden väliseen suhteeseen, kuten analogia –

---

<sup>153</sup> Ks. esim. edellinen sitaatti

<sup>154</sup> Searle 1995, 218. Synn ja seurauksen samanaikaisuus ei ole mitenkään poikkeuksellinen ajatus. Richard Taylor esittää – pitkälti samalla tavalla kuin Searle – että kausaalisuhteita, jossa ajallista eroa synn ja seurauksen välillä ei ole, on helposti löydettävissä. Hänen esimerkkinsä on hyvin yksinkertainen: veturi aiheuttaa vaunujen liikkeen (Taylor 1966, 39-40).

argumenttikin antaa ymmärtää. Molekyylien ja nestemäisyyden suhde on Searlen mukaan esimerkki alhaalta ylöspäin (*bottom-up*) kausaalisuhteesta, johon ei liity tapahtumien välistä ajallista eroa eikä välittävää mekanismia. Lisäksi on olemassa horisontaalisia tasojen sisäisiä kausaalisuhteita, jotka ovat perinteisen humelaisen mallin mukaisia. Tämä voidaan nähdä myös alla olevasta kuviosta.

Myös emergenssin käsite liittyy tiiviisti alhaalta ylöspäin kausaatioon: tietyillä systeemeillä on sellaisia systeemisen tason piirteitä, joita tämän systeemin elementeillä ei ole. Searlen mukaan nämä korkeamman tason piirteet ovat aiheutuneet (*are caused by*) elementtien toiminnasta. Samalla voidaan sanoa, että ne ovat realisoituneet näiden elementtien muodostamassa systeemissä.<sup>155</sup>

Selvyyden lisäämiseksi on tehtävä erottelu *kausaalisten kuvausten* ja *kausaalisen voiman* välille. Donald Davidson korostaa aivan oikein, että tapahtumilla (*events*) on varsinaista kausaalista voimaa saada aikaan muutoksia, ei lukuisilla tavoillamme kuvata näitä tapahtumia.<sup>156</sup> Koska mentaalinen – fysikaalinen erottelu vaikuttaa kausaatiota ajatellen välttämättömältä, on ajateltava, että jossain mielessä on olemassa mentaalisia tapahtumia sinänsä samoin kuin fysikaalisia tapahtumia. Paljon riippuu siis siitä, minkälainen on näiden tasojen välinen suhde. Yhtä mieltä ollaan yleisesti siitä, että mentaaliset tapahtumat ovat tavalla tai toisella riippuvaisia fysikaalisesta.

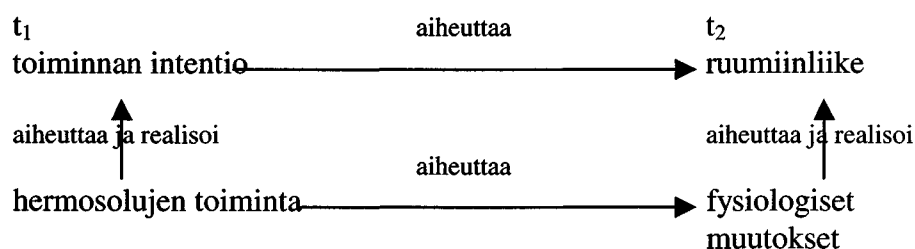
---

<sup>155</sup> Searle 1995, 218

<sup>156</sup> Davidson 1993, 12

### 4.3. Ontologiset tasot

Searle pyrkiikin löytämään vastauksen tasojen avulla. Hänen mukaansa ilmiöt toimivat kausaalisesti jokaisella eri tasolla. Toiminnan intentio aiheuttaa ruumiinliikkeen, vaikka sekä toiminnan intentio että ruumiinliike ovat aiheutuneet ja realisoituneet myös mikrorakenteessa, jolla tasolla termit kuten ”toiminnan intentio” ja ”ruumiinliike” ovat sopimattomia. Tämä voidaan esittää kuviona seuraavasti:<sup>157</sup>



Searlen mukaan kuvioon voitaisiin nyt piirtää yhteys myös toiminnan intention ajanhetkellä  $t_1$  ja fysiologisten muutosten ajanhetkellä  $t_2$  välille, samoin kuin hermosolujen toiminta  $t_1$  ja ruumiinliike  $t_2$  välille. Jos mentaalinen olisi identtisyysrelaatiossa fyysikaaliseen, yhteyksiä voisi tietysti vetää mielin määrin pelkästään siksi, että sillä ei olisi merkitystä, koska mentaalisella (mentaalisena) ei olisi kausaalista voimaa.

On tärkeää huomata, että kausaalisen voiman takaaminen mentaaliselle suhteessa fyysikaaliseen edellyttää mentaalisten ilmiöiden ja aivojen välisen identtisyysrelaation kieltämistä. Jos mentaaliset tilat ovat identtisiä aivotilojen kanssa, samalla ei voida puhua kausaalisuhteesta, sillä mikään X ei voi olla kausaalisuhteesta itseensä.<sup>158</sup>

Searlen mukaan mentaalisen tason subjektiivinen ontologia estää identtisyysrelaation mahdollisuuden. Tässä voidaan jälleen lainata atomiteorian selityskoneistoa: ”Sen lisäksi, että atomiteoria kuvaa systeemien rakentumista pienemmistä systeemeistä, se

<sup>157</sup> Searle 1983, 270

<sup>158</sup> Searle 1983, 265

kykenee *kausalisesti selittämään* systeemien toimintaa viittaamalla pienempiin systeemeihin.”<sup>159</sup> Lisäksi on tärkeää huomata, että Searlen mukaan tasojen välisissä suhteissa ei ole kysymys osien ja kokonaisuuden suhteesta, jossa ylemmän tason ominaisuudet olisivat systeemin osia. Ne ovat nimenomaan korkeamman tason systeemisiä *piirteitä (features)*, jotka eivät ole osia, ja jotka ovat aiheutuneet systeemin (kausalisesta) toiminnasta. Täten kyseessä on aito kausaalisuhde.<sup>160</sup>

Koska makrotason ilmiöt ovat sitoutuneet mikrotasoon, ajatellaan, että makrotason ilmiöt ovat myös selitettävissä mikrotason ilmiöillä. Jos haluamme selittää miksi vesi kattilassa kiehuu, voimme yllä olevan kuvion mukaisesti antaa makrotason (makro-makro) kausaaliselityksen: laitoin kattilan hellalle ja käänsin levyn päälle. Tyypillinen tieteellinen vertikaalinen tasojen välinen (mikro-makro) selitys viittaisi vesimolekyylien liikkeeseen, joka makrotasolla ilmenee kiehumisena.

Yhä saattaa herätä kysymys, miksi kausaalisessa mielessä olennaisena ei voitaisi pitää vain mikrotasoa, jolla varsinainen kausaalinen työ kuitenkin vaikuttaisi tapahtuvan. Searlen vastaus on, että *toiminnan intentio on reaalin kausaalinen voima juuri siitä syystä, että se itse asiassa kuuluu fysikaalisen piiriin ollen sen makrotasolla ilmenevä redusoitumaton piirre*, ei epifenomeeni. Tästä syystä voidaan yhtä lailla puhua ylhäältä alas kausaatiosta, koska tasot ovat tiettyssä mielessä yhtä. Mystiseltä kuvio vaikuttaa ainoastaan silloin, kun ajatellaan mentaalisen ja fysikaalisen nimeävän metafysisesti eri kategorioita.<sup>161</sup>

Mystiikasta toki päästään eroon samastamalla mentaalinen fysikaaliseen. Tämä siirto kuitenkin välittömästi hämärtää mentaalisen kausaalisen relevanssin. Searle esittää edellä olevan kuvion mukaisen käsityksen kausaatiosta teoksessaan *Intentionality* (1983). Searlen vastauksesta Meijersille vuodelta 2000 voidaan nähdä, että hän on yhä eksplisiittisesti samaa mieltä mentaalisen ja fysikaalisen suhteesta:

---

<sup>159</sup> Searle 1992, 87

<sup>160</sup> Searle 1995, 217

<sup>161</sup> Searle 1983, 271

He [Meijers] thinks that the mental, 'qua mental', as he likes to say, is not something physical. I think that the categories, in this Cartesian sense, are obsolete. I am a total naive realist about mental reality and thus I am a 'mentalist'. But at the same time I think that all of empirical reality is physical or material, and thus I am a complete 'materialist'. Because these terms – mentalist and materialist – were designed to imply mutual exclusion, I suggest that we abandon the vocabulary and just state the facts.<sup>162</sup>

Jälleen huomataan, että Searle vaatii mahdollisuutta pitää kiinni molemmista, niin mentaalisen kuin fysikaalisenkin reaalisuudesta; ja nimenomaan siten, että ne ovat viime kädessä sama asia. Samalla on muistettava, että Searle tekee myös erotteluja näiden välille: mentaalista määrittävät monet vain sille ominaiset piirteet (merkittävimpinä tietoisuus ja intentionaalisuus), fysikaalinen taas on edellytys mentaalisten tilojen synnylle. Nämä ovat niitä *faktoja*, jotka Searlen mukaan pitävät paikkansa yksinkertaisten empiiristen havaintojemme nojalla, ja jotka olisi syytä myöntää totutuista käsitystavoistamme luopumisen kustannuksellakin.<sup>163</sup>

Samalla Searle pyrkii asettumaan yhteismitattomaan asemaan lähes kaikkiin muihin ajattelijoihin, myös ei-reduktiiviisiin materialisteihin nähden väittämällä, että nämä eivät ole päässeet irti kartesiolaisesta oletuksesta, joka jakaa maailman kahteen toisistaan erilliseen kategoriaan. Niinpä Searlen käsitys mentaalisen ja fysikaalisen välisestä kausaalisuhteesta poikkeaa tyypillisistä kausaalisuhteelle asetettavista kriteereistä. Searle tulee itse asiassa lähelle identiteettiteoria:<sup>164</sup>

---

<sup>162</sup> Searle 2000, 171

<sup>163</sup> Filosofisessa perinteessä käytettävien sekaannusta aiheuttavien termien hylkääminen ja lähteminen epäproblemaattisista jaetuista faktoista kuvaa Searlen filosofian tekemisen strategiaa. Kuten edellä on todettu, Searlen mukaan kysymys, jonka avulla selvitämme mitä on olemassa on: "What must be the case in the world in order that our empirical statements be true?" eikä "What sorts of things exist in the world?" (1992, 25) Searlen lähtökohta on siis naiivin realistin kysymys. Toisaalla hän toteaaakin tietoisista tiloista: "They are capable of functioning causally. Since it is hard to doubt any of this is in real life, why should anyone deny it in philosophy?" (2000, 171)

<sup>164</sup> Itse asiassa Brian Garrett ehdottaa tämänsuuntaista, koska hänen mukaansa Searle ei onnistu tekemään toivomaansa irtiotta perinteestä. ks. Garrett 1995, 210-211. Charles Taylor pitää nimenomaan mentaalisen ja fysikaalisen suhteeseen liittyvää spatiaalisuuden epäsuhtaa yhtenä identiteettiteorian ongelmana (Taylor 1967, 202). Jos siis Searlen mukaan ongelmaa spatiaalisuuden suhteen ei ole, jopa identiteetistä puhuminen Searlen kohdalla ei ole perusteetonta.



[...] Mental processes are all going on in brains at certain specific times, so they definitely have spatio-temporal locations. [...] Mental phenomena are parts of the real world, so they exist in space and time. We don't yet have complete maps of the locations of my conscious states in my brain, but they are plainly not going on in my elbow.<sup>165</sup>

Tämä on Searlen vastaus edellä Meijersiä seuraten esitetylle kritiikille analogia – argumenttiin liittyvistä epäkohdista koskien mielentilojen spatiaalisuutta. Tämä vahvistaa käsitystä Searlen sitoutumisesta fysikalistiseen, tai ehkä hänen erottelujaan silmällä pitäen pitäisi sanoa fysikalististyyppiseen maailmankuvaan. Muistettakoon kuitenkin, että hän sanoo olevansa naiivi realisti mentaalisuuden suhteen:

You get a complete causal reduction in both the mental and the physical cases. The real contrast between such features as solidity and pains is that the causal reduction leads to an ontological reduction for physical features, but not for mental features. The first-person ontology of mental reality makes it impossible to carry out the ontological reduction without losing the point of having the mental concepts.<sup>166</sup>

Ensimmäisen persoonan ontologia, jota edellä subjektiivisuustarkastelun yhteydessä käsiteltiin, on este mentaalisen täydelliselle samastamiselle fysikaaliseen. Tässä suhteessa Searle ei voisi asettua juurikaan etäämmäs aivotilojen ja mielentilojen identtisyuden puolesta argumentoivista teoreetikoista. Mentaalisen kausaation suhteen tällä ei kuitenkaan välttämättä ole vaikutusta, koska ensimmäisen persoonan ontologia koskee nimenomaan reduktion mahdollisuutta, eikä tähän seikkaan itsessään Searlenkaan mukaan liity mitään sellaista, joka takaisi mentaalille ontologisen autonomian lisäksi myös reaalisen kausaalisen voiman.

Näin voidaan tulkita Searlen ajattelevan, sillä perustellessaan mentaalisen kausaalista relevanssia hän järjestelmällisesti ottaa huomioon ainoastaan seikat, joiden nojalla mentaalista on pidettävä fysikaalisena, ei niitä seikkoja, jotka erottavat sen muusta fysikaalisesta. Eron tekeminen on joka tapauksessa tärkeää, sillä se on välttämätön edellytys, jotta ajatus mentaalisen kausaalista voimasta säilyy mielekkäänä.

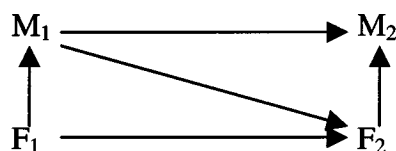
---

<sup>165</sup> Searle 2000, 171-172

<sup>166</sup> Searle 2000, 172

Tasojen välisiä yhteyksiä voidaan tarkastella usealla tavalla. Searlelaisittain olennaista on mentaalisen tason ontologinen 'autonomia', joka voidaan taata, kun osoitetaan, että mentaalista ei voi redusoida jollekin elementaarisemmalle tasolle. Monitasoiseen ontologiaan onkin ajateltava kuuluvaksi systeemille ominaiset sisäiset lainomaisuudet, jotka eivät ole käännettävissä muiden tasojen lainomaisuuksiksi.

Edellä esitetty kuvio voidaan esittää myös kahden peräkkäisen fysikaalisen tilan ja niiden realisoimien mentaalisten tilojen välisinä suhteina:



Kuten huomattiin, Searlen käsityksen mukaan kaikki nuolilla merkityt suhteet ovat kausaalisuhteita. Samalla fysikaalisten tilojen F<sub>1</sub> ja F<sub>2</sub> vertikaaliset suhteet tiloihin M<sub>1</sub> ja M<sub>2</sub> ovat myös realisaatiosuhteita. Searle sanoo:

Much of the point of levelism is to recognize causally real levels of description where, in some cases at least, the higher levels are both caused by the behaviour of elements at the lower levels and realised in the system composed of those elements.<sup>167</sup>

Olennaista on korostaa realisaatiosuhteen tunnistamista, koska se tarkoittaa, että molemmat tasot kuuluvat samaan maailmaan; tai pienemmässä mittakaavassa, samaan systeemiin. Huomionarvoista on kuitenkin, että Searle puhuu kausaalisesti todellisista kuvaustasoista.<sup>168</sup> Se, että Searle puhuu juuri kuvaustasoista voidaan ymmärtää vasten päättäväistä dualismin, myös käsitteellisen dualismin, hylkäämistä.

---

<sup>167</sup> Searle 1995, 219. Tasomalli (*levelism*) pyrkii vastaamaan kysymykseen, miten fysikaalinen todellisuus on organisoitunut.

<sup>168</sup> Mielenkiintoinen kysymys olisi tarkastella lähemmin, mitä kausaalisesti reaalisten kuvaustasojen tunnistamisella voidaan tarkoittaa. Ilmeisesti tällaisina reaalisisina tasoina on pidettävä ainakin eri tieteenalojen tutkimuskohteita. On kuitenkin aivan eri asia ajatella, että eri tasoilla annettavilla kuvauksilla on selityksellistä arvoa kuin, että niillä olisi myös kausaalista voimaa juuri mentaalisenä, taloudellisena, sosiaalisena jne.

Koska tavoitteena on ymmärtää Searlea, juuri tässä kohdin on syytä muistaa biologisen naturalismin rakentama kokonaiskuva eli ajatus metafyyysisesti yhtenäisestä mutta monitasoisesta maailmasta, jotta tasojen välisen suhteen luonne pysyy kontekstissaan. Samalla on pidettävä mielessä Searlen emergenssikäsitys.<sup>169</sup>

Tasojen välisen suhteen luonne on nyt määritelty siihen pisteeseen, että on täysin selvää, ettei Searlen mukaan kyseessä ole identiteettisuhde, mutta ei myöskään kahden perustavasti erillisen ilmiötason välinen suhde. Jotta Searlen näkemys asettuu laajempaan kontekstiin on syytä lyhyesti käsitellä muita tapoja tasojen välisen suhteen ymmärtämiseksi.

#### 4.3.1. Yksi-moneen vastaavuus ja supervenienssi

Huomionarvoinen piirre Searlen mielenfilosofiassa on sen pitäytyminen ihmisen biologian piirissä. Hänen antireduktionistinen kantansa on motivoitunut varsin erilaisista syistä kuin valtaosalla muista antireduktionistisista teoreetikoista. Yksi-moneen vastaavuus (*multiple realizability*) sai alkunsa analogiasta komputationaalisten tilojen ja mielentilojen välillä. Koska mikä tahansa komputationaalinen tila voidaan realisoida monilla tavoilla, esimerkiksi elektronisesti, mekaanisesti tai hydraulisesti, olisi väärin yhdistää komputationaalinen tila esimerkiksi juuri elektronisen tilan kanssa. Jos mielentilat ovat komputationaalisia eli olennaista mielen toiminnassa on sen funktionaalisesti määritellyt tilat, olisi yhtä lailla virheellistä yhdistää mielentila johonkin neuraaliseen tilaan. Huomio kääntyy siis siihen, että jos kone voi ajatella, on väärin yhdistää ajattelu aivotiloihin.<sup>170</sup>

---

<sup>169</sup> ks. Mentaalisen redusoitumattomuus

<sup>170</sup> Block 1997, 107. Hilary Putnam kutsuu samaa näkemystä funktionaaliseksi isomorfismiksi (*functional isomorphism*) ks. Putnam 1975, 134. Multiple realizability ei aina viittaa mikrotason materiaan, vaan myös siihen, että tietty makroilmiö voi toteutua saman materian kohdalla monilla eri konfiguraatioilla.

Huolimatta tästä termin alkuperästä voidaan kuitenkin ajatella, että yksi-moneen vastaavuus on syynä tasojen lainomaisuuksiin.<sup>171</sup> Sen mukaan eri tasoisten ominaisuuksien välillä, kuten neurofysiologisen ja mentaalisen välillä, on useita eri tapoja, joilla mikrorakenne voi realisoida makrorakenteen. Mentaalinen tila X voi siis mahdollisesti toteutua lukuisissa erilaisissa neurofysiologisissa tiloissa. Toisin sanoen yksi-moneen vastaavuuden sisälläkin on yksi-moneen vastaavuutta.<sup>172</sup>

Tyen mukaan oikea tapa ymmärtää alemman ja ylemmän tason välinen suhde on realisaatio. Lisäksi useiden esimerkkien kautta on selvää, että ylemmän tason ominaisuustyypeillä on monia realisaatiotapoja alatasolla.<sup>173</sup> Ihmiset, eläimet ja kasvit ikääntyvät, mutta ei ole olemassa tiettyä jaettua biokemiallista prosessia, joka toteuttaisi ikääntymisen. Samoin luonnontapahtumat kuten myrskyt tai hyökyaallot voivat toteutua materiaalisella tasolla lukuisilla eri tavoilla. Edelleen voidaan ajatella, että tietyn tyyppinen mielentila voi aiheutua monilla erilaisilla tavoilla.

Tasojen välillä vallitsevan yhteyden tai yhteyksien luonteesta ei ole lähimainkaan kiistatonta yhteisymmärrystä. Searlen mukaanhan tuo suhde on yhtäaikaaisesti realisaatio- ja kausaalisuhde. Kyseisen suhteen luonteeseen viitataan usein myös supervenienssin käsitteellä, joka on ollut pitkään laajan keskustelun kohteena. Sillä on pyritty selventämään mentaalisen ja fyysikaalisen välistä suhdetta. Tarve selitykselle on ilmeinen: kun havaitsemme systemaattisen korrelaation kahden erityyppisen ominaisuuden tai tapahtuman välillä tulee tämän suhteen luonne automaattisesti mielenkiinnon kohteeksi.

---

<sup>171</sup> Searlekin itse asiassa toteaa, ettei tietoisuuden synnyttämisessä ole kysymys substraatin materiasta, mutta olennaisempaa kuin funktioiden jäljittely olisi kyetä toistamaan kausaaliset voimat, jotka aivoissa saavat aikaan tietoisuuden. Näitä voimia taas emme ainakaan vielä riittävän yksityiskohtaisesti tunne, koska empiirinen tiede on vielä liian ylimalkainen kuvatessaan aivojen ominaisuuksia (Searle 1990, 164; Searle 1997, 13-14)

<sup>172</sup> Block 1997, 109. Tämä on tosin ilmeistä siinä mielessä, että aivot ovat jatkuvassa muutoksessa eikä kahta identtistä aivotilaa samoissa aivoissa voisikaan olla olemassa, sillä nämä aivokonfiguraatiot ovat numeerisesti eri tilat, niiden toteutumisten ajanhetket poikkeavat toisistaan. Lisäksi on empiirisesti selvää, että hermosolujen väliset yhteydet muuttuvat jatkuvasti eikä siksi voida puhua kahdesta keskenään identtisestä samojen aivojen tilasta. Lisäksi tiedetään, että aivovauriotapauksissa muut aivoalueet voivat ruveta vastaamaan vaurioituneen alueen menetetyistä kapasiteeteista.

<sup>173</sup> Tye 1996, 40.

Searlille tämä suhde ei näyttäydä lähimainkaan niin problemaattisena kuin se tyypillisesti koetaan. Kuten edellä on todettu, hänen mukaansa on suhtauduttava kylmänä faktana siihen, että aivot synnyttävät tietoisuuden. Tästä tosiseikasta kuitenkin seuraa, että kustakin yksittäisestä mentaalista tilasta on poikkeuksetta vastuussa jokin neurofysiologinen tila. Supervenienssi pyrkiikin kuvaamaan tätä riippuvuussuhdetta hieman tarkemmin. Davidsonin mukaan:

Supervenience might be taken to mean that there cannot be two events alike in all physical respects but differing in some mental respect, or that an object cannot alter in some mental respect without altering in some physical respect. Dependence or supervenience of this kind does not entail reducibility through law or definition.<sup>174</sup>

Kim toteaa saman asian: kaksi asiaa tai tapahtumaa, jotka ovat materiaalisessa suhteessa täsmälleen toistensa kaltaisia eivät voi erota mentaaliltaan. Toisin sanoen mentaalista eroa ei voi olla ilman fysikaalista eroa.<sup>175</sup> Kim on tarkastellut supervenienssiä myös huomattavasti yksityiskohtaisemmin.<sup>176</sup> Tässä yhteydessä ei ole tarvetta tarkempaan tarkasteluun, koska Searlen teorian näkökulmasta hienovaraisempien yhteyksien artikulointi on turhaa:

[...] Once you recognize the existence of bottom-up, micro to macro forms of causation, the notion of supervenience no longer does any work in philosophy. The formal features of the relation are already present in the causal sufficiency of the micro-macro forms of causation.<sup>177</sup>

Hän tosin toteaa, että samuus fysikaalisella tasolla takaa samuuden mentaalilla tasolla, mutta mentaalinen samuus ei takaa fysikaalista samuutta.<sup>178</sup> Toisin sanoen hänenkin näkemyksensä mukaan mentaalinen on supervenienssisuhteessa

---

<sup>174</sup> Davidson 1970, 214

<sup>175</sup> Kim 1996, 198

<sup>176</sup> Hän erottaa muun muassa vahvan ja heikon (*weak and strong*) supervenienssin. Ks. Kim 1984

<sup>177</sup> Searle 1992, 126

<sup>178</sup> Searle 1992, 125

fysikaaliseen. Filosofian tehtävänä ei kuitenkaan ole paljastaa yksityiskohtaisia korrelaatioita, vaan se tehtävä kuuluu empiiriselle tutkimukselle. Mentaalisen ja fysikaalisen suhteen ymmärtämiseksi olennaiset piirteet liittyvät tasojen väliseen kausaalisuhteeseen. Tämä on Searlen näkökulmasta riittävää tietoisuuden sijoittamiseksi osaksi biologista maailmanjärjestystä.

#### 4.4. Monismi

Nyt voidaan yhä selvemmin huomata, että Searlen teoria asettuu jo lähtökohdiltaan vastaamaan laajempiin kysymyksiin ja ottaa tietyt empiiriset faktat annettuina. Tämän valtavirrasta poikkeavan lähestymistavan takia on mielekkäämpää tarkastella pystyykö Searlen teoria omillaan vastaamaan ylideterminaation ongelmaan kuin kontrastoida sitä laajaan joukkoon sellaisia teorioita, jotka ovat jo lähtökohdiltaan erilaisia.

Kysymys mentaalisen kausaalisesta voimasta on elementaarinen ja siten kaikille sama, mutta erimielisyyksiä ei voi ratkaista ellei yhteisesti jaettuina lähtökohdilla ole tarpeeksi. Ennen kuin siirrytään Searlen näkemyksen lopulliseen tarkasteluun on vielä käsiteltävä Davidsonin anomalista monismia, joka on ehkä tunnetuin mentaalisen kausaalisesta voiman yksityiskohtainen puolustus. Anomalista monismia on tarkasteltava kahdestakin syystä: Toisaalta sen käsitteleminen mahdollistaa Searlen väitteiden näkemisen laajemmassa mielenfilosofisen keskustelun kontekstissa. Toisaalta Davidsonin ja Searlen näkemykset ovat mielenkiintoisen lähellä toisiaan.

Esitän anomalian monismin sisältämät väitteet pääpiirteissään. Tarkoituksena on selventää Davidsonin strategia eli tuoda esiin ne seikat, jotka hänen mukaansa ovat olennaisia mentaalisen kausaalisesta voiman takaamiseksi. Keskeisintä hänen näkemyksessään on, että mentaaliset entiteetit ovat itse asiassa fysikaalisia entiteettejä, mutta mentaaliset käsitteet eivät ole redusoitavissa uudelleen määrittelemällä tai lakilauseiden avulla fysikaalisiin käsitteisiin. Tämä on myös Searlen näkemys. Searlesta poiketen Davidson kuitenkin toteaa, että mentaaliset

entiteetit ovat täten ontologisesti redusoituvia, mutta väistävät käsitteellisen reduktion.<sup>179</sup>

Searlehan sanoo niiden olevan ontologisesti redusoitumattomia, mutta kausaalisesti redusoituvia. Tämä yhteen sopimattomuus on kuitenkin pelkästään terminologinen. Ontologisella redusoitumattomuudella Searle tarkoittaa samaa, mitä Davidson käsitteellisellä redusoitumattomuudella. Tämä voidaan huomata seuraavasta:

Anomalous monism resembles materialism in its claim that all events are physical, but rejects the thesis, usually considered essential to materialism, that mental phenomena can be given purely physical explanations. Anomalous monism shows an ontological bias only in that it allows the possibility that not all events are mental, while insisting that all events are physical. [...] Although the position I describe denies there are psychophysical laws, it is consistent with the view that mental characteristics are in some sense dependent, or supervenient, on physical characteristics.<sup>180</sup>

Mentaaliset entiteetit ovat siis ontologisesti redusoituvia sikäli, että ne ovat viime kädessä fysikaalisia. Davidson siis käyttää termiä 'redusoituva' merkityksessä, joka *periaatteessa* palauttaa ilmiöt viimekätiseen substraattiinsa. 'Redusoituvuus' tässä merkityksessä siis osoittaa vain, että mentaaliset entiteetit eivät kuulu omaan metafyyssiseen kategoriaansa, vaan fysikaaliseen todellisuuteen. Mentaaliseen viittaavat käsitteet sen sijaan eivät redusoidu fysikaaliseen viittaaviin käsitteisiin.

Searlen näkemyksen mukaan redusoituvuus puolestaan viittaa *käytäntöön* suorittaa reduktio eli mentaalisten termien uudelleen määrittelyyn. Tämä voidaan huomata seuraavista:

[...] The way that we have decided to carry out reductions, consciousness, by definition, is excluded from a certain pattern of reduction.<sup>181</sup>

---

<sup>179</sup> Davidson 1993, 3

<sup>180</sup> Davidson 1970, 214. Lainauksesta voidaan samalla huomata, että Davidsonin positio on lähestulkoon identtinen Searlen kanssa. Erityisesti, koska Davidson ja Searle ymmärtävät supervenienssin samalla tavalla.

<sup>181</sup> Searle 1992, 122

The first-person ontology of mental reality makes it impossible to carry out the ontological reduction without losing the point of having the mental *concepts*.<sup>182</sup>

Jälkimmäisessä sitaatissa Searle implisiittisesti olettaa, että reduktion suorittaminen ”poistaa” redusoitavan ilmiön todellisuudesta. Tässä tapauksessa siis mentaaliset ilmiöt, jolloin niihin viittaavat käsitteet tulisivat turhiksi, koska ne eivät enää viittaisi mihinkään. Nyt huomataan, että sekä Davidson että Searle tahtovat pitää kiinni mentaalisisista käsitteistä. Searle pitää niistä kiinni siksi, että ne viittaavat mentaaliseen todellisuuteen. Davidson taas siitä syystä, että niitä ei voida identifioida fysikaalisiin käsitteisiin, koska ei ole olemassa psykofysikaalisia lakilauseita, jotka mahdollistaisivat mentaalisten käsitteiden korvaamisen fysikaalisilla.

Lakien puuttumisen takia voidaan sanoa, että mentaalinen on nomologisesti redusoitumaton fysikaaliseen nähden. Kausaalisuus ja identtisyys ovat tapahtumien välisiä relaatioita riippumatta siitä, miten näitä tapahtumia kuvataan. Lait sen sijaan ovat kielellisiä, ja vaikka meillä saattaa ollakin yleisellä tasolla tosia väitteitä, jotka postuloivat mentaalisen ja fysikaalisen välisen yhteyden, ei niitä Davidsonin mukaan tule pitää psykofysikaalisina lakeina.<sup>183</sup> Nomologisen yhteyden määrittelevät lait, ja mikäli mentaalisen ja fysikaalisen käsitteistön välistä yhteyttä ei voida kuvata, on mentaalinen nomologisessa mielessä redusoitumaton.

Searle ei ota kantaa mentaalista ja fysikaalista yhdistäviin lakeihin. Hänelle mentaalisen ja fysikaalisen välinen suhde on biologinen tosiseikka – aivot synnyttävät tietoisuuden. Tähän paikantuu myös biologisen naturalismin ja anomalisen monismin argumentointistrategioiden ero. Molemmat painottavat, että laajassa mielessä tarkastelun kohteena on fysikaalinen todellisuus, ja että mentaaliset ilmiöt ovat sen – tietyissä mielissä – redusoitumattomia osia. Molemmat myös argumentoivat sen puolesta, että mentaalisisilla entiteeteillä on kausaalista voimaa.

---

<sup>182</sup> Searle 2000, 172. Kursivointi minun.

<sup>183</sup> Davidson 1970, 216, 215



Davidsonin mukaan näin on siksi, että ensinnäkään mentaalaisia käsitteitä ei voi palauttaa fysikaalisiin. Toiseksi tapahtumien ja niiden kuvauksien välillä ei ole sellaista yhteyttä, jolla olisi mitään merkitystä kausaalisen voiman suhteen. Davidsonin väitteen ydin on tämä:

[...] It is also irrelevant to the causal efficacy of physical events that they can be described in the physical vocabulary. It is *events* that have the power to change things, not our various ways of describing them. Since the fact that an event is a mental event, i.e. that it can be described in psychological vocabulary, can make no difference to the causes and effects of that event, it makes no sense to suppose that describing it in psychological vocabulary might deprive the event of its potency.<sup>184</sup>

Kausaaliset relaatiot tulee nähdä tapahtumien välisinä suhteina, jolloin on irrelevanttia sanoa, että jokin tapahtuma aiheutti jotain nimenomaan mentaalisenä (*qua mental*) tai ylipäätään *kuvattuna* jollain tietyllä tavalla.<sup>185</sup> Jos Davidson ajattelee näin, miksi sitten puhua juuri mentaalisen kausaatiosta? Syy on yksinkertaisesti siinä, että meillä on tarve käyttää mentaaliseen viittaavaa käsitteistöä muun muassa toiminnan (*action*) selittäjänä, jolloin kyse on persoonan tasolla tapahtuvasta rationaalisen toiminnan selittämisestä.<sup>186</sup> Tällöin fysikaaliseen viittaavat termit ovat epäinformatiivisia.

Davidsonin mukaan supervenienssin takia mentaaliseen viittaaminen on mielekästä myös fysikalistisen mielenfilosofian viitekehyksessä. Supervenienssi nimittäin takaa, että kahden mentaalilta piirteiltään eroavan tapahtuman (*event*) on erottava myös fysikaalisilta piirteiltään. Niinpä mentaaliset ominaisuudet ovat merkityksellisiä myös kausaalisesti, koska ne vaikuttavat fysikaalisiin ominaisuuksiin, jotka edelleen vaikuttavat kausaalisissa suhteissa.<sup>187</sup> Edellä totesimme, että fysikaalisen kausaalista voimaa ei ole syytä problematisoida.

---

<sup>184</sup> Davidson 1993, 12

<sup>185</sup> Davidson 1993, 13

<sup>186</sup> Ks. esim. Davidson 1963, 4

<sup>187</sup> Davidson 1993, 14

Tyypillinen kritiikki kuitenkin korostaa kysymystä, miten juuri mentaaliset ominaisuudet ovat kausaalisesti tehokkaita mentaalisisina, ei pelkästään siksi, että ne ovat riippuvaisia perimmäisistä fysikaalisista ominaisuuksista. Tämä kysymys ei ole Davidsonin eikä käsittääkseni Searlenkaan mukaan mielekäs. Vastaukset ovat hyvin samanlaisia. Searle sanoo, kuten jo edellä on todettu, että mentaalinen on kausaalisesti tehokas juuri siksi, että se on aiheutunut ja realisoitunut fysikaalisessa.

Davidsonin mukaan ei ole mitään mieltä pyrkiä erittelemään yksityiskohtaisesti, mikä on juuri mentaalisen rooli. Kyse on hänen mukaansa yksinkertaisesta asiasta: mentaalisisella joko on tai ei ole merkitystä kausaalisissa suhteissa. Sikäli kuin supervenienssi pitää paikkansa, on ilmeistä, että mentaalisisella on merkitystä.

Searlea on huomattavasti helpompi ymmärtää, kun hänen ajatteluaan käsitellään rinnakkain Davidsonin kanssa. Searlen väite muun muassa dualismin ja materialismin hylkäämisestä on ymmärrettävämpi kun se nähdään molempien positioiden valossa. Searle korostaa useissa yhteyksissä, että todellisuutta hahmotettaessa on tärkeää ymmärtää, etteivät mentaalinen ja fysikaalinen ole toisiaan poissulkevia todellisuuden osia. Itse asiassa maailma on jakaantunut lukuisiin alueisiin – taloudellisesta ja poliittisesta akateemiseen ja taiteelliseen. Kaikki nämä ovat yhden kokonaisuuden osia, joiden kuvaamiseksi meillä on lukuisia tapoja. Tämä on hyvin ilmeinen ajatus, mutta ”such is the power of our Cartesian heritage that it is very hard to grasp”, Searle väittää.<sup>188</sup>

Davidsonin monismi on ymmärrettävissä hyvin samalla tavalla. Sen voi ajatella tarkoittavan, että erottelut, joita esimerkiksi fysikaalisen ja mentaalisen välille voidaan tehdä ovat systeemin sisäisiä erotteluja; tarkemmin ne ovat käsitteellisiä eroja – eroja tapahtumista annetuissa kuvauksissa.

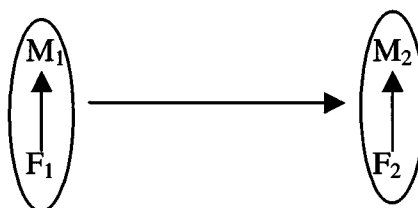
Vasten näitä oletuksia kysytty kysymys mentaalisen kausaalisesta voimasta on merkitykseltään olennaisesti erilainen kuin vasten tiedostettua tai tiedostamatonta

---

<sup>188</sup> Searle 1997, 195

dualistista taustaoletusta. Tässä onkin muistettava Searlen huomio käsitteellisestä dualismista, joka hänen mukaansa on periytynyt myös materialisteille. Sama ajatus on itse asiassa implisiittisesti läsnä Searlen teoriassa laajemminkin, mutta hän ei tätä yksityiskohtaisesti perustele.<sup>189</sup>

Searle joka tapauksessa väittää, että mentaalista puhuminen siten, että tahtomatta unohdetaan sen olevan fysikaalisen todellisuuden piirre, johtaa (vähintään käsitteellisen sekaannuksen mielessä) kartesiolaiseen kuvaan todellisuudesta. Kun pidetään mielessä tämä sekä Searlen käsitys mentaalista fysikaalisena, huomataan, että mentaalinen tapahtuma ei ole eikä voikaan olla itsessään riippumaton seurauksen aiheuttaja. Mentaalinen on ymmärrettävissä kausaalisesti relevanttina ainoastaan sitoutuneena fysikaaliseen. Searle itse ei missään yhteydessä tarkemmin havainnollista hänen positionsa mukaista ei-kartesiolaista kuvaa. Jotta se ymmärretään oikein suhteessa ”käsitteellisten dualistien” näkemyksiin, edellä ollut kuvio on itse asiassa piirrettävä näin:



Mentaalinen ja fysikaalinen yhdessä aiheuttavat seuraavan tilan. Mentaalisesta tai fysikaalisesta puhuminen on riippuvaista pelkästään siitä kumpaan kuvaustasoon kuuluvaa ilmiötä halutaan tarkastella. On siis täysin relevanttia sanoa, että ylätasoinen horisontaalinen mentaalinen – mentaalinen suhde on kausaalisenä *kuvauksena* oikea. Tällainen kuvaus ei kuitenkaan kerro koko ontologista tarinaa, jos sen yhteydessä jätetään mainitsematta, että ontologisesti relevantissa mielessä kausaalinen työ tapahtuu kaikkien kuvaustasojen yhteistyönä, tai tarkemmin tapahtuman itsensä ansiosta, kuvauksista riippumatta.

<sup>189</sup> Yksi syy mitä todennäköisemmin on se, että tällaisen väitteen puolesta on hankalaa löytää argumentteja.

#### 4.4.1. Kausaaliset selitykset ja kausaalinen voima

Seuraavaksi tarkastelen Searlen mentaalista kausaatiota koskevia eksplisiittisiä väitteitä hieman lähempää, jotta voidaan nähdä onko Searlen teorian mukainen näkemys todella ymmärrettävä yllä olevan kuvion mukaisesti, ja tukeeko se siinä tapauksessa Searlen muita väitteitä. Vaikuttaa nimittäin, että Searlen väitteet kulkevat eräässä mielessä kahdella eri tasolla. Päällimmäisin vaikutelma on sitoutuminen tietynlaiseen common sense –lähtökohtaan, jonka perusteella hän sitoutuu esimerkiksi naiviin mentalismiin ja mentaaliseen kausaatioon.<sup>190</sup> Toisaalta hänen täytyy pystyä myös argumentoimaan näiden hänelle intuitiivisesti ilmeisten seikkojen puolesta. Vaikuttaa, että tämä yksityiskohtaisemman tarkastelun taso ei onnistu tyydyttävästi tukemaan Searlen väitettä mentaalisen kausaalisen voimasta, mutta tämän osoittaminen vaatii vielä lähempää tarkastelua.

Vastatessaan Kimin häneen kohdistamaan kritiikkiin Searle osoittaa tunnistavansa ylideterminaation ongelman. Siitä huolimatta hän haluaa pitää kiinni useista kausaalisesti reaalista kuvaustasoista. Hänen oman esimerkkinsä mukaan jään sulamisesta voidaan antaa kolme johdonmukaista eri kuvaustason kausaaliselitystä:

1. I heated the ice. (top level, left to right across time)
2. An increase in energy caused an increase in molecule movement. (bottom level, left to right across time)
3. The molecules are moving over each other in random fashion. (bottom up, no time gap)<sup>191</sup>

Nämä kaikki ovat relevantteja kuvauksia. Neljänneksi voitaisiin lisätä ylhäältä-alas (*downward*) selitys: muutos molekyylien liikkeessä aiheutui siitä, että jäätä lämmitettiin. Ylideterminaation ongelma syntyy, kun seuraukselle on löydettävissä kaksi tai useampia syitä. Ylideterminaation ongelman yhteydessä voidaan puhua

---

<sup>190</sup> Searle 2000, 171. Searlen mukaan mentaalisen kausaalista voimaa ei ole mitään syytä epäillä filosofiassa, koska sen epäilemiseen ei ole mitään syytä arkielämässä. Hän myös hyvin suoraan ehdottaa, että lähtökohtaoletukseksi tulisi ottaa, että mieli vaikuttaa ruumiiseen ja päinvastoin. (Searle 1999, 59)

<sup>191</sup> Searle 1995, 219

myös *fysikaalisesta kausaalisesti suljettuna (causal closure of physical realm)*. Tällä tarkoitetaan, että mitä tahansa kuvauksia voimmekin antaa tapahtumille ylempillä tasoilla, kausaalisessa suhteessa fysikaalisten tapahtumien ketju on katkeamaton eli siinä ei ole tilaa ulkopuolisille vaikutustekijöille.<sup>192</sup>

Searlen mukaan hänen näkemyksestään ei seuraa ylideterminaatiotilannetta, epifenomenalismia eikä alemman tason kausaalisesta suljetuudesta kiistämistä. Ylhäältä alas kausaatio toimii, koska ylempi taso on realisoitunut ja aiheutunut alemmassa. Tästä syystä mitään kausaalisesta jatkumon interventiota ei tapahdu. Searlen näkökulmasta ylipäättään ajatus interventiosta olisi mitä todennäköisimmin hyvin kartesiolaista puhetta. Toisin sanoen:

In short, the same *system* admits of different causal *descriptions* at different levels all of which are consistent and none of which implies either overdetermination or failure of causal closure.<sup>193</sup>

Tietoisuuteen sovellettuna Searlen malli johtaa siihen, että voimme hänen mukaansa ristiriidattomasti sanoa, että  $M_1$  aiheutti  $M_2:n$  ja  $F_1$  aiheutti  $F_2:n$ , vaikka samalla  $F_1$  aiheuttaa ja realisoi  $M_1:n$  samoin kuin  $F_2$  aiheuttaa ja realisoi  $M_2:n$ . Kokemani kipu ( $M_1$ ) aiheutti halun ottaa särkylääkettä ( $M_2$ ) samanaikaisesti kuin neuronaalinen tila ( $F_1$ ) aiheutti toisen neuronaalisen tilan ( $F_2$ ). Nämä ovat siis saman *systemin* erilaiset *kausaliset kuvaukset* eri tasoilla.

Tämän perusteella voidaan sanoa, että yllä esitetty kuvio, jossa mentaalinen ja fysikaalinen tila yhdessä aiheuttavat seuraavat tilat on kohdallinen kuvaus Searlen mentaalista kausaatiota koskevasta käsityksestä, sikäli kuin halutaan ymmärtää, mihin varsinainen kausaalinen voima paikantuu.<sup>194</sup> Tästä seuraa kaksi

---

<sup>192</sup> Kim 1995, 193; Burge 1993, 98

<sup>193</sup> Searle 1995, 219. Kursivoinnit minun.

<sup>194</sup> Tämä tulkinta saa tukea Meijersilta, ks. Meijers 2000b, 181. Merkityksellistä sen kannalta, että Searlen teorian rinnastaminen anomaliseen monismiin on ollut relevanttia on, että myös anomalinen monismi vaikuttaa johtavan samanlaiseen kuvaan mentaalista kausaatiosta (Corbí & Prades 2000, 141) Näkemys johtaa tietysti lopulta siihen epämielenkiintoiseen lopputulokseen, että ajanhetkellä  $t_1$  koko universumin konfiguraatio on vastuussa tilanteesta hetkellä  $t_2$ .

tarkastelemisen arvoista seikkaa. Ilmeistä on, että Searlen teoriaa tulee nyt arvioida siinä suhteessa vastaako todetun kaltainen esitys mentaalista kausaatiosta todella sitä common sense –käsitystä, josta Searle eksplisiittisesti pitää kiinni. Tätä ennen on kuitenkin vielä arvioitava, mitä Searle täsmälleen ottaen tarkoittaa sanoessaan, että mentaalinen kuvaustaso on kausaalisesti reaalin (*causally real level of description*).<sup>195</sup>

Reaalisesta *deskriptiotasosta* puhuminen vaikuttaa ristiriitaiselta etenkin kun muistetaan, että Davidsonin mukaan tapahtumien ja niiden kuvaamisen välinen yhteys on täysin irrelevantti kausaalisesta voiman suhteen. Asiaa on kuitenkin tarkasteltava jälleen analogia –argumentin valossa. Searlen mukaan on tärkeää ymmärtää, että mm. kiinteys ja nestemäisyys ovat intrinsisiä piirteitä aivan kuten tietoisuuskin. Tarkastelulla pyrin selvittämään voiko intrinsisyys pelastaa mentaalisen kausaation. Nimittäin jos näin on, tällöin ainakin periaatteessa voitaisiin ajatella, että Searle puhuu kuvaustasoista vain korostaakseen anti-kartesiolaisuuttaan ja kausaalinen voima paikantuisi intrinsisyteen. Davidsonin avulla on voitu huomata, että kuvaustasoihin se ei voi paikantua.

Luonnontieteen tehtävä on löytää ja kuvata nimenomaan maailman intrinsisiä (eli aitoja, sisäsyntyisiä) piirteitä. Intrinsiset ominaisuudet ovat tarkkailijariippumattomia erotuksena tarkkailijariippuvista ominaisuuksista. ”Nestemäisyys”, ”massa”, ”maan vetovoima” ja ”molekyylit” nimeävät Searlen mukaan tarkkailijariippumattomia todellisuuden piirteitä. Sen sijaan ilmaisut kuten ”pöytä”, ”auto” tai ”juhlat” eivät nimeä intrinsisiä piirteitä, vaan objekteja ja tapahtumia sellaisten piirteiden perusteella, jotka on annettu (*assigned*) niille.<sup>196</sup> Searle ei eksplisiittisesti sano, että hän kutsuisi todellisiksi kuvaustasoiksi niitä, jotka tavoittavat maailman intrinsiset piirteet, mutta vaikuttaa ilmeiseltä, että hän tarkoittaa juuri tätä.<sup>197</sup>

---

<sup>195</sup> Searle 1995, 219

<sup>196</sup> Searle 1992, 211

<sup>197</sup> Epäselvää sen sijaan on, ajatteleeko Searle, että tieteet onnistuvat luotettavasti kuvaamaan näitä intrinsisiä piirteitä. Pohtimisen arvoinen kysymys olisi, missä määrin tieteiden kuvauskohteet ovat kontingentisti määräytyneitä. Ei nimittäin vaikuta mitenkään ilmeiseltä, että esimerkiksi juuri molekyylit tulisi pitää tarkkailijariippumattomana maailman piirteenä. Ajatus on siinä, että reaalisista kuvaustasoista puhuminen vaikeutuu, jos tieteitä ei voida hyväksyä riippumattomiksi tasojen

Koska nestemäisyys on tällainen intrinsinen piirre, voidaan Searlen mukaan ajatella, että sillä on itsessään kausaalista voimaa. Osaltaan tässä väitteessä on kysymys hänen kausaatiokäsityksestään, jota käsiteltiin edellä, osaltaan hänen käsityksestään todellisuuden rakentumisesta. Kun kysymys on todellisuuden sisäisistä piirteistä, niitä ei voi eliminoida redusoimalla. Kausaalinen reduktio toki on mahdollinen, kuten edellä on huomattu, mutta siitä ei seuraa redusoitavan ilmiön olemassaolon loppumista. Tämä pätee muun muassa kiinteyteen:

[...] For example, because the table in front of me is solid, it is able to support the books on it. The table is not penetrated by the books. Solidity is a feature at the level of the table, not at the level of individual molecules. [...] Even if we all died and there were no more phenomenological properties in the world, all the same books will not penetrate tables.<sup>198</sup>

Tämän esimerkin mukaan on varsin mielekästä puhua kiinteydestä kausaalisenä toimijana. Kun tähän sovelletaan analogia –argumenttia, huomataan, että tietoisuus on samalla tavalla reaalin ilmiö, jolla on siten myös reaalista kausaalista voimaa. Vaikka kiinteyden korkeammantason ominaisuus, ei ole mitään estettä sille, että varsinainen kausaalinen työ nähdään tapahtuvaksi sillä elementaarisemmalla tasolla, joka realisoi kiinteyden. Parhaimmillaankin tämä esimerkki siis palvelee vain sen arki-intuition vahvistajana, että mentaalinen kausaatio on todellista. Kysymyksen ei kuitenkaan tulisi olla tämän käsityksen vahvistamisesta, vaan *konseption luomisesta, johon sisältyy filosofisesti tyydyttävä näkemys mentaalisen kausaalisen roolista.*

Niinpä Searlen kausaalisesti todellisten tasojen voidaan ymmärtää määräytyvän, kuten yllä oleva esimerkki käsitykseni mukaan ehdottaa, common sense tai tieteenalojen tutkimuskohteiden perusteella. Kumpikaan lähestyminen ei riitä

---

tunnistamisen välineiksi. Tällöin olisi lähinnä sopimus-kysymys, mitä tulisi pitää reaalisenä. Tämä taas olisi ristiriidassa Searlen realistisen position kanssa.

<sup>198</sup> Searle 1989, 707. Edellä olevaan tarkkailijariippumaton ja –riippuvainen erotteluun viitaten pöytiä ja tuoleja ei tietenkään olisi tilanteessa, jossa ei ole kokijoita. Tässä yhteydessä huomio tosin on kiinteydessä, eikä sen kannalta ole merkityksellistä, miten kiinteitä objekteja nimetään tai nimetäänkö niitä ollenkaan.

perustelemaan, mikä tarkemmin ottaen on mentaalisen kausaalinen relevanssi toisten mentaalisten tilojen ja fysikaalisten muutosten aiheuttajana. Vaikka myöntäisimme, että on oikeutettua puhua maailman intrinsisisistä ominaisuuksista, edellyttäisi se näkemystä siitä, miten intrinsisyys itsessään tuottaa tällaiselle aidoille makrotason ilmiölle kausaalisen voiman.

Jäljelle jää vielä davidsonilainen käsitys tapahtuman kausaalisesta voimasta, minkä suhteen kuvaukset ovat irrelevantteja. Tätä näkemystä myös Searle vaikuttaa tässä työssä tehdyn tulkinnan mukaan edustavan. Tämä ajatus saa myös melko suoraa tukea hänen eksplisiittisistä väitteistään. Tämä on hänen vastauksensa ylideterminaatiosyytöksiin:

Frankly, I find it hard to take the question seriously. Is it not obvious that the same causal system is being described at different causal levels? The top level is grounded in the lower levels, because the top level is caused by and realised in the system made up of the lower-level elements. So those accounts are not *competing*. They describe the same *set of causes* at different levels.<sup>199</sup>

Huomionarvoinen on Searlen toteamus, että mentaalisen ja fysikaalisen tason kuvaukset eivät *kilpaile* keskenään siitä, kumman lukuun varsinainen kausaalinen työ tulee laskea. Searle myös varsin selvästi ehdottaa, että kummatkin selitykset kuvaavat *syiden joukkoa*, jolla on varsinainen kausaalinen vastuu. Searle vielä lisää, että samaa kausaalista systeemiä voidaan kuvata millä tahansa ajanhetkellä (*at any given time slice*) monilla eri kuvaustasoilla.<sup>200</sup> Tämä yhä vahvemmin tukee ajatusta kuvauksista riippumattomasta kausaalisesta voimasta.

Huomio kilpailevista syistä sisältää myös vakavasti otettavan ajatuksen. Jos mentaalisten ja fysikaalisten syiden välille on mahdollista syntyä ristiriita siitä, kumpi on aito aiheuttaja, vaikuttaa se edellyttävän kahtia jaettua maailmaa. Vaikka materialismi korostaakin nimenomaan kartesiolaisen asetelman hylkäämistä, on se säilyttänyt saman ongelman, jota jo Descartes pohti, nimittäin miten mentaalinen ja

---

<sup>199</sup> Searle 2000, 173. Kursivoinnit minun.

<sup>200</sup> Searle 2000, 173



fysikaalinen ovat yhteydessä toisiinsa. Käsitteellisellä dualismilla Searlen on tarkoitettava, että monismia korostava materialismi ei itse asiassa kysymyksenasetteluissaan edusta monismia, koska mentaalisen kausaalisen roolin ei tulisi olla samanlainen ongelma kuin se on dualistisessa asetelmassa.

Minkälainen vastaus sitten mentaalisen kausaalista roolia koskien olisi tyydyttävä? Pelkkä vaatimus kartesiolaisten kategorioiden hylkäämisestä ei ole sellainen. Se tarvitsee tuekseen konseptiota siitä, miten tällaisessa monistisessa todellisuuden tasomallissa (*levelism*) eri tasot tai eri tasoiset ominaisuudet ovat suhteessa toisiinsa. Searle pyrkii antamaan vastauksen tähän vetoamalla epäproblemaattisina pidettäviin korkeamman tason ilmiöihin, kuten nestemäisyyteen ja kiinteyteen. Kun ymmärrämme tietoisuuden analogisesti, ymmärrämme, miten se asettuu osaksi todellisuutta. Tämä on riittämätöntä: Ensinnäkin, olemme huomanneet, että Searlen analogia on epätydyttävä. Toiseksi, nestemäisyyden ja kiinteyden aito kausaalinen rooli on vähintäänkin kyseenalainen.

Kimia seuraten voidaan todeta, että tyydyttävän selityksen tulee olla erotteluissaan yksityiskohtaisempi. Tasomallinkin sisällä voimme nimittäin mielekkäästi erottaa kausaalisen relevanssin (selityksellisessä mielessä) ja kausaalisen voiman (*efficacy*). Mentaaliset ominaisuudet voivat hyvinkin olla kausaalisesti relevantteja selityksellisessä mielessä, kuten Searlen teoriassa epäilemättä onkin, mutta se ei estä perustellusti ajattelemasta, että kausaalinen voima kuuluu fysikaalisille ominaisuuksille.<sup>201</sup> Tämän työn puitteissa on mahdollista olla tarjoamatta eksplisiittistä vastausta tähän kysymykseen, koska tarkastelu koskee nimenomaan Searlen teoriassaan esittämiä näkemyksiä mentaalisen roolista ja näiden näkemysten perustelujen tyydyttävyyttä.

Kimin väitteitä soveltaen voidaan todeta, että jos jokaiselle mentaalille tilalle on olemassa riittävä syy biologisissa aivoprosesseissa, kuten Searlen mukaan taatusti on, tulee kyseenalaiseksi vedota mentaaliseen syyhyn seurauksen aiheuttajana.

---

<sup>201</sup> Kim 1993a, 23

Mentaalisen *selityksen* relevanssi ei tässä yhteydessä ole mielenkiintoista, vaan sen mahdollinen *kausallinen* relevanssi.

Viimeistään Searlen tapa argumentoida epifenomenalismia vastaan paljastaa, että hänen lähestymisensä ei kohtaa varsinaista ongelmaa:

The fact that any given causal level is grounded in more fundamental levels until we finally reach the basic level of the micro-particles does not show that the higher level is not causally real. In short, the argument for the epiphenomenalism of the mental is no stronger than for the epiphenomenalism of pistons and cylinders. The fact that you can give a causal account at the lower level does not imply that the higher level is not real.<sup>202</sup>

Searle on täysin oikeassa väittäessään, että mikrotason kuvauksen hyväksyminen ei osoita ylempiä tasoja kausaalisesti tehottomiksi. Itse asiassa on vaikeaa selvittää onko tietoisuus epifenomeeni. Siitä ei kuitenkaan ole kysymys. Kysymys on teorialta edellytettävästä esityksestä, joka perustelee, miten mentaalinen on kausaalisessa suhteessa maailmaan. Searlen mentaalinen realismi huomioon ottaen, hän ei onnistu perustelemaan siihen sisältyvää oletusta, jonka mukaan mentaalilla on kausaalista voimaa. Epifenomenalismi ei ole suinkaan houkutteleva vaihtoehto ja sen todeksi osoittaminen on vain hyvin harvojen tavoitteena. Siitä syystä ei ole varsinaista tarvetta argumentoida sitä vastaan, vaan luoda positiivinen konseptio mentaalisen kausaalisuudesta.

Searle toteaa aivan oikein, ettei hän pysty loogisessa mielessä osoittamaan epifenomenalismia epätodeksi, ”but as far as we know, it is just a plain fact about how the world works that our conscious mental states function causally in the production of our behaviour”.<sup>203</sup> On kuitenkin yhtä tärkeää huomata, että mentaalisen kausallinen tehottomuus on loogisesti yhteensopiva sen subjektiivisen ontologian kanssa. Vaikka tunnustaisimme tietoisuuden ontologisen reaalisuuden, ei siitä seuraa, ettei se voisi olla olemassa aiheuttamatta mitään. Tapa, jolla Searle perustelee

---

<sup>202</sup> Searle 1999, 61

<sup>203</sup> Searle 1999, 62

tietoisuuden subjektiivisen ontologian, on täysin tyydyttävä. Se ei kuitenkaan riitä perustelemaan kausaatiota. Nämä teemat on muistettava erottaa toisistaan.

Pyrkimykseni ei ole väittää Searlen teoriaa epifenomenalistiseksi, sillä siitä itsestään ei seuraa, että mentaalinen olisi kausaalisesti voimaton. Koko kysymys epifenomenalismista on epämielenkiintoinen siksi, että se on pelkkä looginen mahdollisuus. Teoriasta ei tule epifenomenalistista, jos siitä puuttuu näkemys mentaalisen kausaalisuudesta. Epifenomenalismia ei myöskään ole mutkatonta osoittaa paikkansa pitäväksi. Sen epätodeksi osoittamiseen kuitenkin riittää hyväksyttävä konseptio mentaalisen kausaalisesta voimasta.

Ajatus mentaalisen tehottomuudesta vaikuttaakin erittäin vaikeasti hyväksyttävältä. Searlen kanssa voi olla samaa mieltä siitä, että teoriassa, joka päättyy sellaiseen lopputulokseen täytyy olla jotain vikaa. Tämä ei kuitenkaan pelasta Searlea siltä vajavaisuudelta, että hänen teoriaansa ei sisälly tyydyttävää esitystä päinvastaisesta. Itse asiassa kysymystä ei tarvitse edes asettaa siten, että tavoitteena olisi selvittää onko tietoisuus epifenomeeni. Pyrkimys on sen sijaan selvittää, *miten mentaalinen on ymmärrettävä kausaalisena toimijana vasten sitä oletusta, että se on kausaalinen toimija.*

## 5. Lopuksi eli johtopäätökset

Työ on koostunut kolmesta pääluvusta, joissa kussakin on käsitelty yhtä teemaa verrattain itsenäisesti. Kolmannen ja neljännen luvun tarkasteluissa on kuitenkin oletettu toisen luvun lopputulokset sikäli, että nähdäkseni Searlen maailmankuvallisten sitoumusten eksplisiittinen tunnistaminen on ollut välttämätöntä hänen teorianensa ymmärtämiseksi siten kuin tässä työssä on ollut tarkoituksena. Samoin mentaalista kausaatiota käsitellyt viimeinen pääluke nojasi kolmanteen mentaalisen ja fysikaalisen suhteen määrittelemistä tarkastelleeseen luukuun.

Searlen taustaoletuksia kartoittavan tarkoituksen lisäksi luvussa 2. huomattiin, että riippumatta Searlen vakuuttuneisuudesta näiden taustaoletuksien ilmeisyyttä kohtaan, hän ei onnistu tekemään niitä niin vaihtoehdottomiksi, kuin hän vaikuttaa toivovan. Syy olettaa, että Searle itse ajattelee luovansa erityisen tukevan perustan, tulee ennen kaikkea hänen väitteestään, että materialistiset ja dualistiset tietoisuusteorioiden osoittautuvat epätieteellisiksi, kun huomaamme tietoisuuden asettuvan luonnolliselle paikalleen, kun sijoitamme sen (Searlen artikuloimaan) tieteelliseen maailmankuvaan.

Ensinnä huomattiin, että tieteellinen maailmankuva periaatteessa koostuu monimutkaisesta kokoelmasta tieteellisiä teorioita. Tästä seuraa, että on mahdollista muodostaa lukuisia maailmankuvia, joita voi kutsua tieteelliseksi. Searle kiinnittää oman versionsa kahteen hänen mukaansa länsimaiselle ihmiselle jopa vaihtoehdottomaan teoriaan, evoluutio- ja atomiteorioihin. Näiden teorioiden peruspiirteet luovat hänen mukaansa kohdallisen kuvan maailmassa vallitsevasta systematiikasta. Niiden muodostamaan kehikseen myös tietoisuus voidaan Searlen mukaan epäproblemaattisesti sovittaa. Koko tämän työn päämääränä voidaankin nähdä juuri tämän teeman tarkasteleminen eli onnistuuko Searle todella liittämään mentaaliset ilmiöt tieteellisen maailmankuvan mukaiseen käsitykseen todellisuudesta, ja siten ratkaisemaan mentaalisen ja fysikaalisen suhdetta koskevan ongelman.

Tarkastelemalla mielenfilosofisia teorioita, jotka kiinnittyvät kvanttiteorian luomaan maailmankuvaan, työssä osoitettiin, että on olemassa Searlen näkemyksen kanssa yhteensopimattomia legitiimejä vaihtoehtoja. Huomio kiinnittyi niiden suhteen ennen kaikkea taustaoletusten ”intuitiiviseen vetoavuuteen”, jonka voi todeta olevan viimekätinen mittari sille, mikä määrittää millainen tietoisuutta koskeva teoria tai selitys on periaatteessa tyydyttävä. Tämän työn kannalta riittävää oli siis huomata, että Searlen vetoamus hänen lähtökohtiensa vaihtoehdottomuuteen on perustelematonta. Hänen premissinsä eivät tee tietoisuuden selittämisen kontekstia ilmeiseksi. Emme voi a priori tietää millaisia käännteitä tieteenhistoria tulee tarjoamaan, joten on ennen aikaista lyödä lukkoon, että mentaalinen sitoutuu fysikaaliseen siten kuin Searle pyrkii vakuuttamaan. Uusia parempia malleja saattaa löytyä.

Tarkoitukseni ei ollut pyrkiä osoittamaan Searlen lähtökohtia vääriksi tai korvata niitä paremmilla. Tarkastelun päämääränä oli osoittaa, että Searlen näkemys omien lähtökohtiensa vankkumattomuudesta on liioiteltua. Tästä seuraa, että Searle ei onnistu lähtökohtavalinnoillaan tekemään tietoisuuden selittämisen kontekstista niin ilmeistä, kuin hän toivoo. Tästä edelleen seuraa, että myös hänen varsinainen tietoisuusteoriansa on periaatteessa kyseenalaistettavissa. Huomattakoon kuitenkin, että periaatteellisten vaihtoehtojen osoittaminen ei suinkaan osoita kenenkään premissejä sen enempää oikeiksi kuin vääriksikään. Searle kuitenkin haluaa omilta lähtökohdiltaan enemmän kuin ne voivat antaa.

Työn päämääränä on tästä varauksesta riippumatta ollut tarkastella Searlea hänen oman teoriansa ehdoilla. Niinpä kolmatta ja neljättä lukua ajatellen keskeisempi seikka toisen luvun käsittelyssä on ollut Searlen omien pyrkimysten esiin tuominen. Kolmannessa luvussa on tarkasteltu Searlen näkemystä mentaalisen ja fysikaalisen suhteesta. Searlen teoria sisältää kaksi perinteisesti yhteen sovittamattomaksi katsottua periaatetta. Toinen toteaa, materialismin tavoin, että maailmassa on ainoastaan perimmältään materiaalisia entiteettejä. Täten myös mentaalinen on jollain olennaisella tavalla materiaalista (fysikaalista). Toisen periaatteen mukaan tietoisuus on ontologisesti redusoitumaton subjektiivinen ilmiö ja siten ehdottoman reaalin.

Näiden hänen mukaansa vain näennäisesti ristiriitaisten oletuksien yhteensovittamiseksi Searle esittelee nestemäisyysanalogian, jota on tässä työssä kutsuttu analogia –argumentiksi sen keskeisen selityksellisen roolin takia. Alaluvut 2.2, 2.3 ja 2.4 kartoittivat Searlen omaa näkemystä siitä, miten mentaalinen on toisaalta ymmärrettävissä osaksi fysikaalista, ja miten se toisaalta eroaa perinteisesti käsitetyistä fysikaalisesta. Huomionarvoista on Searlen verrattain omintakeinen käsitys aivojen ja tietoisuuden välisestä kausaalisesta suhteesta. Hänen mukaansa aivot sekä realisoivat että aiheuttavat (*cause*) mentaaliset tilat. Tärkeää on myös ollut huomioida missä mielessä tietoisuutta on pidettävä fysikaaliseen nähden redusoitumattomana. Huomasimme, että Searlen mukaan redusoitumattomuudessa on ennen kaikkea kysymys tavastamme määritellä reduktio, ei siitä, että tietoisuus olisi ilmiönä poikkeuksellinen.<sup>204</sup>

Alaluvussa 3.2. *Analogia –argumentin kritiikki* sekä sen alaluvuissa on tarkasteltu Searlen esittämän analogian puutteita. Searlea on yleisemminkin kritisoitu juuri mentaalisen ja fysikaalisen yhteensovittamisen epäonnistumisesta. Kuitenkaan huomiot analogiaan sisältyvistä epäanalogisista piirteistä eivät onnistu osoittamaan, että Searlen konseptio olisi väärässä. Pyrkimykseni onkin ollut sen tarkastelemisessa voidaanko Searlen näkemystä pitää tyydyttävänä. Tässä tarkoituksessa olen käsitellyt Searlen näkemystä rinnan toisen leimallisesti antireduktionistisen ajattelijan, Thomas Nagelin näkemyksen kanssa.

Tämä tarkastelu osoitti, että huolimatta samankaltaisuuksista – erityisesti jaetusta päämäärästä tietoisuuden reaalisuuden vakavasti ottamiseen – Nagel ei voi hyväksyä Searlen tietoisuuden subjektiivisesta olemisesta tekemiä johtopäätöksiä. Muodoltaan tuossa erimielisyydessä on kysymys niin sanotusta käsitettävyyden (*conceivability*) vaatimuksesta, jota Searlen näkemys ei Nagelin mukaan kykene tyydyttämään. Myös tässä työssä olen päätenyt tähän lopputulokseen.

---

<sup>204</sup> Juuri tätä näkemystä nestemäisyysanalogia pyrkii vahvistamaan.

Alaluvussa 3.2.4. *Analogian epäonnistuminen* lisäksi osoitin, että myös Searle itse joutuu (implisiittisesti) myöntämään, ettei analogia kykene häivyttämään tietoisuuden ”luonnollista paikkaa” koskevia ongelmia. Tätä käsittelyä edeltää David Chalmersin Searleen kohdistama kritiikki, joka perustuu tietoisuuden epifenomenalismiin loogiselle mahdollisuudelle. Ristiriita Searlen oman teorian sisällä aiheutuu siitä, että hän on valmis myöntämään, että on loogisesti mahdollista ajatella tietoisuuden olevan epifenomeeni, so. ilmiö, joka on kausaalisesti impotentti.

Samaa hän ei voi sanoa nestemäisyydestä. Nestemäisyysanalogia on kuitenkin suunniteltu osoittamaan, että tietoisuuden ja aivojen suhde on käsitettävä nimenomaan *samalla tavalla* kuin nestemäisyyden ja molekyylien liikkeen suhde, jotta voimme nähdä tietoisuuden luonnollisena osana materiaalista maailmaa. Ongelma syntyy siitä, että analogia –argumentin tarkoitus on tehdä tyhjiksi mentaalisen erityisyyttä koskevat epäilykset. Koska relevantit epäanalogiset ainekset on lisäksi löydettävissä Searlen omasta ajattelusta, tulee hänen näkemyksestään, että mentaalinen on itse asiassa fysikaalista erittäin vaikeasti ymmärrettävä.

Onkin olennaisen tärkeää huomata, että Searlen ei varsinaisesti tarvitse puolustaa ajatusta metafysisesti yhtenäisestä maailmasta, eli että mentaalinen on viime kädessä fysikaalista. Tämä on laajan materialistis-fysikalistisen mielenfilosofisen perinteen ydinajatus.<sup>205</sup> Tarpeellista sen sijaan olisi onnistua kuvaamaan, *millä tavalla voimme ymmärtää mentaalisen fysikaalisena*. Juuri tähän tähtää myös Searlen analogia. Täsmälleen tässä suhteessa se myös epäonnistuu, kuten olen tässä työssä nähdäkseni onnistunut osoittamaan.

Alaluvussa 3.3. *Kognitiivinen illuusio ymmärtämisen esteenä* tarkoituksena oli valaista pidemmälle, mistä mentaalisen ja fysikaalisen suhteen tyydyttävässä käsittelemisessä on kysymys. Michael Tyen ja Scott Sturgeonin näkemyksiä seuraten olen esittänyt yhden tähän kysymykseen yksityiskohtaisesti paneutuvan konseptin. Käsittelyn tarkoituksena on ennen kaikkea toimia esimerkkinä siitä, mitä Searlen

---

<sup>205</sup> Searlen ja ”tyypillisen materialistin” erona on vain se, että Searlen eksplisiittisenä tavoitteena on mentaalisen ja fysikaalisen yhdistämisen lisäksi säilyttää mentaalinen reaalisenä kausaalisenä toimijana.

teoriasta puuttuu, ja että tämä puute on mahdollista korjata. Tästä syystä olen tuonut esiin sellaisen näkemyksen, joka käsitykseni mukaan on yhteensopiva Searlen sitoumuksien kanssa.

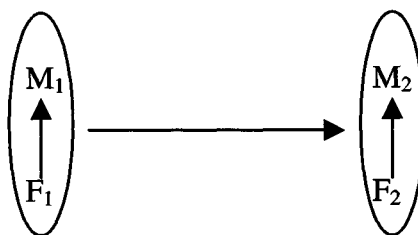
Yhteensopivuus on perusteltua, kun voidaan huomata, että Tyen ja Sturgeonin näkemyksien hyväksyminen ei edellytä ontologista sitoutumista sen enempää fysikalistiseen kuin dualistiseenkaan viitekehykseen. Kyseessä on mentaaliseen ja fysikaaliseen viittaavien käsitteiden tarkastelu, joka paljastaa miksi mentaalisen ja fysikaalisen suhde on vaikea käsittää esimerkiksi sellaisena kuin Searle haluaa sen nähdä. Tästä syystä on perusteltua väittää, että Searlen teoria on ainakin periaatteessa täydennettävissä. Varsinainen täydennyksen esittäminen vaatisi kuitenkin laajempaa sekä Searlen, mutta erityisesti ehdotetun täydennyksen käsittelemistä kuin mihin tämän työn puitteissa on mahdollisuus.

Viimeinen pääluke 4. *Mentaalinen kausaatio* keskittyi pohtimaan voidaanko Searlen teorian puitteissa taata mentaalille tiloille aito kausaalinen rooli, eli miten niiden vaikutussuhteet materiaaliseen maailmaan ja toisiinsa on ymmärrettävissä. Teemaan liittyvä problematiikka voidaan ymmärtää ylideterminaation ongelman avulla, jonka esittelin alaluvussa 4.1. Searle eksplisiittisesti väittää mentaalilla tiloilla olevan kausaalista voimaa ilman, että siitä syntyy ylideterminaation ongelma. Hänen mukaansa koko kysymys on väärin esitetty.

Käsittelyssä huomattiin, että Searlen näkemys mentaalisen kausaalisesta voimasta palautuu osittain hänen näkemykseensä kausaatiosta. Kausaalisuhde voi hänen mukaansa vallita ilman ajallista ja paikallista eroa. Osittain kysymys on siitä, mitä hän tarkoittaa reaalilla kuvaustasoilla. Jotta Searlen näkemystä voitaisiin paremmin ymmärtää käsiteltiin työssä Donald Davidsonin edustamaa anomalista monismia. Searlen tietoisuusteoria edustaakin eräänlaista monismia, koska se jo lähtökohtiensa tasolla korostaa antikartesiolaisuuttaan. Searlen mukaan mentaalilla on kausaalista voimaa siitä syystä, että se kuuluu fysikaalisen piiriin. Kun täten huomattiin, että Searle kieltää mentaalilla olevan kausaalista voimaa mentaalisenä (*qua mental*), kuten tyypillisessä mielenfilosofian diskurssissa sanotaan, hämärtyi käsitys siitä, mitä



hän mentaaliosella kausaatiolla tarkoittaa. Searlen käsityksen mukaista (mentaalista) kausaalisuhdetta kuvaava kuvio onkin piirrettävä näin:



Tästä huomiosta huolimatta Searle yhä väittää, että mentaaliosia tiloja on pidettävä kausaalisesti merkittävinä toimijoina, ei pelkästään niiden selityksellisen relevanssin takia, vaan reaaliosesti. Vaihtoehtoina on joko todeta, että Searle itse asiassa tarkoittaa mentaaliosella kausaatiolla mentaaliosilla termeillä annettua kuvausta, kuten anomalisessa monismissa vaikuttaa olevan laita, tai että kausaalinen voima monismista huolimatta paikantuu erilaisille *kausalisesti reaaliosille kuvaustasosille*. Tarkastelu kuitenkin osoitti, että reaaliosista kuvaustasosista puhuminen ei pelasta Searlen teoriaa. Hän nimittäin eksplisiittiosesti vuoden 2000 artikkeliosissaan toteaa, että kyseessä on saman systeemin kuvaaminen fysikaalisella ja mentaaliosella tasolla, jossa nämä tasot eivät kilpaile keskenään, vaan ovat saman syiden joukon kuvauksia.<sup>206</sup>

Tarkastelun johtopäätös on, että Searle ei onnistu luomaan sellaista esitystä mentaaliosesta kausaaliosena toimijana, joka onnistuisi esittämään, mikä on juuri mentaaliosen rooli kausaaliosena aiheuttajana. Vaikka hän korostaakin antidualismiaan, saatoimme muun muassa 3. luvussa huomata, että mentaaliosella on myös erityispiirteitä, kuten sen subjektiivinen oleminen, joita ”muulla” fysikaalisella ei ole.

Vaatus erityisestä mentaaliosen roolia koskevasta esityksestä on siis oikeutettu niin kauan kuin mentaaliosen on identifioitavissa mentaaliosiksi minkä tahansa piirteiden osalta, olkoonkin, että sitä samalla tulisi pitää fysikaalisena. Vasten näitä huomioita on muistettava, että Searle hyvin suorasaniosesti toteaa, että mentaaliosista on pidettävä kausaalisesti reaaliosena filosofiassa, koska se on sitä mitä ilmeisimmin myös

<sup>206</sup> Tämän huomattiin olevan myös anomalisen monismin ydinajatus.

arkiajattelussa. Tämän väitteen lunastaminen kuitenkin edellyttäisi filosofista esitystä siitä, mikä on juuri mentaalisen rooli kausaalisissa suhteissa.

Työn keskeisimpänä tuloksena on pidettävä, ettei biologinen naturalismi tosi asiassa onnistu vastaamaan niihin ongelmiin, joihin Searle sen olettaa vastaavan. Kyse on riittämättömyydestä mentaalisen ja fysikaalisen suhteen luonteen ja mentaalisen kausaation perustelemisessa. Samoin on syytä ajatella, että Searlen teoria on periaatteessa kritisoitavissa jo lähtökohtiensa tasolla, koska Searle perusteetta olettaa sen tekevän tietoisuuden selittämisen kontekstin ilmeiseksi.

## Lähteet

- Antony, Louise 1997. *Feeling Fine About the Mind*, Philosophy and Phenomenological Research 57 (2) s.381-387.
- Block, Ned (toim.) 1980. *Readings in Philosophy of Psychology* Vol. 1, United Kingdom: Methuen and Co.
- Block, Ned 1997. "Anti-Reductionism Slaps Back", teoksessa Tomberlin, J. (toim.) 1997, *Philosophical Perspectives* 11 Mind, Causation, and World. A Supplement to NOÛS.
- Bohm, David 1990. *A New Theory of the Relationship of Mind and Matter*, Philosophical Psychology 3 (2-3) s. 271-287.
- Bunge, Mario 1981. *Scientific Materialism*, Dordrecht: Reidel Publishing Company.
- Burge, Tyler 1993. "Mind-Body Causation and Explanatory Practice", teoksessa Heil, J. & Mele, A. (toim.) 1993, *Mental Causation*.
- Chalmers, David 1996. *The Conscious Mind*, Oxford: Oxford University Press.
- Chalmers, David 1997. "A Reply to John Searle", s. 163-167 teoksessa Searle, J. (1997) *The Mystery of Consciousness*.
- Churchland, Paul 1979. *Scientific realism and the plasticity of mind*, Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge Studies in Philosophy.
- Churchland, Paul 1995. *The engine of Reason, the Seat of the Soul*, Cambridge: MIT Press, Bradford books.

- Corbí, Josep & Prades, Josep 2000. *Minds, Causes, and Mechanisms*, Oxford: Blackwell Publishers.
- Davidson, Donald 1963. "Actions, Reasons, and Causes", teoksessa Davidson, D. 1980, *Essays on Actions and Events*.
- Davidson, Donald 1970. "Mental Events", teoksessa Davidson, D. 1980, *Essays on Actions and Events*.
- Davidson, Donald 1980. *Essays on Actions and Events*, Oxford: Clarendon Press.
- Davidson, Donald 1993. "Thinking Causes", teoksessa Heil, J. & Mele, A. (toim.) 1993, *Mental Causation*.
- Dretske, Fred 1995. *Naturalizing The Mind*, Cambridge: MIT press, Bradford books.
- Dilman, Ilham 1988. *Mind, Brain and Behaviour: Discussions of B.F. Skinner and J.R. Searle*, London: Routledge.
- Fodor, Jerry 1994. "Fodor, Jerry A.", teoksessa Guttenplan, S. (toim.) 1994, *A Companion to the Philosophy of Mind*.
- Fodor, Jerry 2000. *The Mind Doesn't Work That Way*, Cambridge: MIT Press, Bradford books.
- Garrett, Brian 1995. *Non-reductionism and John Searle's The Rediscovery of the Mind*, *Philosophy and Phenomenological Research* 55 (1) s. 209-215.
- Guttenplan, Samuel 1994 (toim.). *A Companion to the Philosophy of Mind*, Oxford: Blackwell Publishers.

Guttenplan, Samuel 1994. "Naturalism", teoksessa Guttenplan (toim.) 1994, A Companion to the Philosophy of Mind.

Haaparanta, Leila ym. 1993. *Malli, Metodi, Merkitys*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta 49.

Heil, John & Mele, Alfred (toim.) 1993. *Mental Causation*, Oxford: Clarendon Press.

Hofstadter, Douglas & Dennett, Daniel (toim.) 1981. *The Mind's I. Fantasies and reflections on self and soul*, Great Britain: Penguin Books.

Jacquette, Dale 1989. *Adventures in the Chinese Room*, Philosophy and Phenomenological Research 49 (4) s. 605-623.

Kim, Jaegwon 1984. *Concepts of Supervenience*, Philosophy and Phenomenological Research 45 (1) s. 157-171.

Kim, Jaegwon 1993a. "Can Supervenience and 'Non-Strict Laws' Save Anomalous Monism?", teoksessa Heil, J. & Mele, A. (toim.) 1993, *Mental Causation*.

Kim, Jaegwon 1993b. "The Non-Reductivist's Troubles with Mental Causation", teoksessa Heil, J. & Mele, A. (toim.) 1993, *Mental Causation*.

Kim, Jaegwon 1995. *Mental Causation in Searle's "Biological Naturalism"*, Philosophy and Phenomenological Research 55 (1) s. 189-194.

Kim, Jaegwon 1996. *Philosophy of Mind*, Colorado: Westview Press.

Levine, Joseph 1997. *Are Qualia Just Representations? A Critical Notice of Michael Tye's Ten Problems of Consciousness*, Mind & Language 12 (1) s. 101-113.

- Meijers, Anthonie 2000a. *Mental Causation and Searle's Impossible Conception of Unconscious Intentionality*, International Journal of Philosophical Studies 8 (2) s. 155-170.
- Meijers, Anthonie 2000b. *Physical and Mental? Reply to John Searle*, International Journal of Philosophical Studies 8 (2) s. 179-183.
- Nagel, Thomas 1974. "What Is It Like to Be a Bat?", teoksessa Hofstadter D. & Dennett D. (toim.) 1981, *The Mind's I*.
- Nagel, Thomas 1986. *The View from Nowhere*, Oxford: Oxford University Press.
- Nagel, Thomas 1993. *The Mind Wins!*, The New York Review of Books.  
<http://members.aol.com/Mszlajak/MindWins.html>.
- Nagel, Thomas 1994. "Consciousness and Objective Reality", teoksessa Warner, R. & Szubka, T. (toim.) 1994, *The Mind-Body Problem: A Guide to Current Debate*.
- Nelkin, Norton 1993. *What is Consciousness?*, Philosophy of Science 60 (3) s. 419-434.
- Nelkin, Norton 1994. "Subjectivity", teoksessa Guttenplan, S. (toim.) 1994, *A Companion to the Philosophy of Mind*.
- Niiniluoto, Ilkka 1984. *Tiede, filosofia ja maailmankatsomus*, Helsinki: Otava.
- Penrose, Roger 1994. *Shadows of the Mind*, Oxford: Oxford University Press.
- Pettit, Philip 1993. *The Common Mind*, Oxford: Oxford University Press.
- Putnam, Hilary 1975. "Philosophy and Our Mental Life", teoksessa Block, N. (toim.) 1980, *Readings in Philosophy of Psychology Vol. 1*.

Pylkkänen, Paavo 1993. "Searle löytää mielen uudelleen", teoksessa Haaparanta ym. (toim.) 1993, *Malli, Metodi, Merkitys. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta* 49.

Revonsuo, Antti & Kamppinen, Matti (toim.) 1994. *Consciousness in Philosophy and Cognitive Neuroscience*, New Jersey: LEA Publishers.

Searle, John 1983. *Intentionality*, Cambridge: Cambridge University Press.

Searle, John 1984. *Minds, Brains and Science*, Cambridge: Harvard University Press.

Searle, John 1989. *Reply to Jacquette*, *Philosophy and Phenomenological Research* 49 (4) s. 701-708.

Searle, John 1990. *The Causal Powers of Brain: The Necessity of Sufficiency*, *Behavioural and Brain Sciences* 13 (1) s. 164.

Searle, John 1992. *The Rediscovery of the Mind*, Cambridge: MIT press, Bradford books.

Searle, John 1994. "Searle, John R.", teoksessa Guttenplan, S. (toim.) 1994, *A Companion to the Philosophy of Mind*.

Searle, John 1994b. *The Problem of Consciousness*, teoksessa Revonsuo, A. & Kamppinen, M. (toim.) 1994, *Consciousness in Philosophy and Cognitive Neuroscience*.

Searle, John 1995. *Consciousness, the Brain and the Connection Principle: A Reply*, *Philosophy and Phenomenological Research* 55 (1) s. 217-232.

Searle, John 1997. *The Mystery of Consciousness*, New York: The New York Review of Books.

Searle, John 1999. *Mind, Language and Society*, London: Phoenix Paperback.

Searle, John 2000. *Mental Causation, Conscious and Unconscious: A Reply to  
Anthonie Meijers*, *International Journal of Philosophical Studies* 8  
(2) s. 171-177.

Shoemaker, Sydney 1994. "*The Mind-Body Problem*", teoksessa Warner, R. &  
Szubka, T. (toim.) 1994, *The Mind-Body Problem: A Guide to  
Current Debate*.

Sosa, Ernest (toim.) 1975. *Causation and Conditionals*, London: Oxford University  
Press.

Sturgeon, Scott 1994. *The Epistemic View of Subjectivity*, *The Journal of Philosophy*  
91 (5) s. 221-235.

Taylor, Charles 1967. *Mind-Body Identity, a Side Issue?*, *Philosophical Review* 76  
(2) s. 201-213.

Taylor, Richard 1966. "*The Metaphysics of Causation*", teoksessa Sosa, E. (toim.)  
1975, *Causation and Conditionals*.

Tomberlin, James (toim.) 1997. *Philosophical Perspectives* 11 *Mind, Causation, and  
World. A Supplement to NOÛS*.

Tye, Michael 1996. *Ten Problems of Consciousness*, Cambridge: MIT Press,  
Bradford books.

Tye, Michael 1999. *Phenomenal Consciousness: The Explanatory Gap as a  
Cognitive Illusion*, *Mind* 108 s. 705- 725.



Warner, Richard & Szubka, Tadeusz (toim.) 1994. *The Mind-Body Problem: A Guide to Current Debate*, Oxford: Blackwell.